

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

MAGISTRA DARBS

**DUBULTĀS SODĪŠANAS NEPIEĻAUJAMĪBAS (NE BIS IN IDEM) PRINCIPA
PĀRKĀPUMI**

Autore: **Aleksandra Deļikatnaja**

Studenta apliecības Nr. ad19094

Darba vadītājs: **Lektors, Mg. iur. Gunārs Kūtris**

RĪGA 2021

ANOTĀCIJA

Maģistra darba tēma “Dubultās sodīšanas nepieļaujamības (*ne bis in idem*) principa pārkāpumi” tika izvēlēta, pamatojoties uz to, ka principa interpretācija joprojām tiek pilnveidota, arvien sasniedzot jaunas atziņas, kuras ir būtiskas principa pamatotā piemērošanā. Latvijas tiesu praksē joprojām saskatāmas problēmas ar principa vienveidīgu piemērošanu, tādējādi pasliktinot apsūdzētā stāvokli un pieļaujot principa pārkāpumus.

Darbā ir apskatīta principa attīstība gadsimtu griezumā, principu reglamentējošā normatīvā bāze, principa interpretācija Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk - ECT) un Eiropas Savienības tiesas (turpmāk – EST) judikatūrā, pieteikumu par iespējamo principa pārkāpumu analīze un Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta (turpmāk – Senāta Krimināllietu departaments) lēmumu analīze, konstatējot *ne bis in idem* pārkāpumus.

Pētījumā izmantoti normatīvie tiesību akti, juridiskā literatūra, publikācijas un juridiskās prakses materiāli.

Atslēgas vārdi: *ne bis in idem*, *res judicata*, tiesības uz taisnīgu tiesu, dubultā sodīšana, atkārtots process, Endžela (*Engels*) kritēriji, krimināltiesisks raksturs.

ANNOTATION

The subject of the Master's Thesis "Double jeopardy (*ne bis in idem*) principle violations" was chosen, on the basis that the interpretation of the principle is still being refined, with new findings becoming essential for the new opinion (judgement or outlook) of the principle. Problems with applying the principle are still visible in the practice of Latvian courts, which worsens the accused's situation, promoting violations of the principle.

In this thesis the author described the development of the principle over the centuries, the regulatory framework governing the principle, interpretation of the principle in the case-law of the European Court of Human Rights and the European Union Court, analysed applications for possible violations of the principle and decisions of the Department of Criminal Cases of the Supreme Court of the Republic of Latvia.

In developing the work, the author used normative legal acts, legal literature, publications and materials of legal practice.

Keywords: *ne bis in idem*, *res judicata*, right to a fair trial, double punishment, double jeopardy, not twice for the same thing, Engels criteria, criminal nature.

SATURS

IEVADS.....	5
1. NE BIS IN IDEM PRINCIPA IZCELSME	7
2. NE BIS IN IDEM PRINCIPA REGULĒJUMS STARPTAUTISKAJOS TIESĪBU AKTOS	15
3. NE BIS IN IDEM PRINCIPS LATVIJAS TIESĪBU AKTOS	22
4. ECT UN EST ATZIŅAS NOLĒMUMOS PAR NE BIS IN IDEM PIEMĒROŠANU.....	29
4.1. Kritērijs “bis”.....	29
4.2. Kritērijs “idem”	32
4.3. Pieteikumi par iespējamiem principa pārkāpumiem	37
5. AR PRINCIPA PIEMĒROŠANU SAISTĪTĀS PROBLĒMAS LATVIJĀ.....	46
KOPSAVILKUMS	61
IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI.....	64

IEVADS

Ikviens tiesību princips ir vērsts uz taisnīguma sekmēšanu, kas ir katras demokrātiskas tiesiskas valsts tiesiskās sistēmas galējais mērķis.¹ Tiesiska valsts prasa ievērot cilvēktiesības, tostarp tiesības uz taisnīgu tiesu. Tas izriet no Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk - Satversme) 92. panta, kas skatāms kopsakarā ar Satversmes 1. pantu.

Viens no bieži pieminētajiem principiem ir “*ne bis in idem*”, kas noteic dubultās sodīšanas aizliegumu. Princips ir ietverts virknē starptautisko dokumentu, Latvijā tas regulēts Krimināllikumā (turpmāk - KL), Kriminālprocesa likumā (turpmāk - KPL), Administratīvās atbildības likumā (turpmāk - AAL).

No minētā izriet, ka krimināltiesību princips var tikt piemērots ne vien krimināltiesiskajās attiecībās, bet arī citās sodu tiesībās, piemēram, administratīvo pārkāpumu lietās.

Lai valsts nepārkāptu šo fundamentālo tiesību principu, kura izcelsme ir saistāma ar Senās Romas periodu, ir noskaidrojams tā jēdziens, piemērošana un interpretācija, kā arī kritēriji, kuriem izpildoties, tas ir piemērojams.

Būtiska ietekme principa attīstībā ir ECT atziņām, tāpēc darbā tiks plaši pētīta tās judikatūra un izskatītie pieteikumi par principa pārkāpumiem.

Tēmas aktualitāte ir saistāma ar to, ka princips joprojām tiek pārkāpts, kā arī liela daļa no saņemtajiem pieteikumiem ECT par iespējamiem principa pārkāpumu liecina par to, ka nav izveidojusies vienota izpratne par principa piemērošanu.

Latvijā principa pārkāpumi visbiežāk tiek atklāti lietās par galīgā soda noteikšanu. Principa pamatnostādne paredz nodrošināt tādu tiesisko sistēmu, kurā nav pieļaujami pārkāpumi, kad notiek dubultais process nevis nodrošināt reakciju uz tā pārkāpšanu. Savukārt principa pārkāpumi Latvijā lielākoties atklāti pēc prokurora protesta iesniegšanas, kas nozīmē to, ka valsts nav izpildījusi principa pamatnostādni, uz principa piemērošanu reaģējot jau pēc principa pārkāpuma. Par pārkāpumiem Latvijā norādāms, ka situācija ir uzlabojusies, grozot atsevišķas KL normas un stājoties spēkā AAL.

Darba mērķis ir raksturot ne bis in idem principa izcelsmi un attīstību, regulējumu starptautisko un nacionālo tiesību normās, kuras ir saistošas Latvijai, analizēt prakses piemērus, konstatēt problēmjautājumus un pārkāpumus principa piemērošanā, konstruēt principa piemērošanas priekšnoteikumus un kritērijus.

Mērķa sasniegšanai izvirzīti šādi uzdevumi:

¹ Satversmes tiesas tiesneses Daigas Rezevskas atsevišķās domas lietā Nr.2016-14-01 “Par solidaritātes nodokļa likuma 3., 5., 6., 7. un 9. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 109. pantam”. Latvijas Vēstnesis, 2017., Nr. 2017/251.3

- 1) izpētīt normatīvos aktus, kas regulē *ne bis in idem* principu;
- 2) analizēt tiesu praksi, kura satur atziņas par principa piemērošanu;
- 3) noskaidrot nepilnības Latvijas normatīvajos aktos saistībā ar principa tvērumu;
- 4) analizēt principa pārkāpumus Latvijā un ES dalībvalstīs;
- 5) izteikt priekšlikumus, kas sekmēs principa vienveidīgu piemērošanu atbilstoši principa doktrīnai.

Darba mērķa un uzdevumu sasniegšanai autore izmantos:

- 1) analītisko metodi;
- 2) vēsturisko metodi;
- 3) salīdzinošo metodi;
- 4) induktīvo un deduktīvo metodi.

1. NE BIS IN IDEM PRINCIPA IZCELSME

Ne bis in idem princips ir latīņu jēdziens, kura rašanās ir meklējama romiešu civiltiesībās.²

Romiešu tiesībās šīs sentences stūrakmens bija *res judicata* (jau iztiesāts – latīņu val.) doktrīna, kas noteic, ka pēc notiesāšanas ir pieļaujama apelācija, bet attaisnošana nozīmē, ka lietā ir pielikts punkts.

Citi autori uzskata, ka dubultās sodīšanas aizlieguma princips ir cēlies no citas romiešu tiesību sentences – *bis de eadem re ne sit actio*, kas norāda uz aizliegumu apsūdzēt vairākkārtīgi par vienu un to pašu faktu. Dažas valstis šī principa piemērošanu ierobežo tikai ar sodīšanu – “*Interest rei publice ut sit finis litium, bis de eadem re ne sit actio*”.³

Jēdziena definēšanai ir nepieciešams iztulkot katra saturošā elementa skaidrojumu. “*Ne*” nozīmē noliegumu⁴ “*bis*” (apstākļa vārds) ir divreiz, divas reizes⁵, “*in*” – (uz jautājumu – kur? kad?) uz, virs (dažādi tulkojumi datīva un lokatīva locījumā)⁶, tulkojums akuzatīva locījumā (ko?) – “*idem, eadem, idem*” nozīmē – tas pats, viens un tas pats.⁷ Tādējādi *ne bis in idem* tā burtiskajā tulkojumā nozīmē “ne divas reizes par to pašu (vienu un to pašu)”.

Dubultās sodīšanas aizlieguma princips ir juridiska doktrīna, starptautisks krimināltiesību princips, saskaņā ar kuru ir aizliegts apsūdzēt, tiesāt vai sodīt atkārtoti par vienu un to pašu nodarījumu.

Principu dažkārt izmanto divos variantos *non bis in idem* (ne divas reizes par vienu un to pašu) vai biežāk *ne bis in idem*. Dr.Philol. Ingars Gusāns norāda, ka gan vienā, gan otrā variantā teikumam – principa nosaukumam trūkst pabeigtības, jo tā pilnā versija ir *nemo debet bis puniri pro uno delicto*, kas no latīņu valodas nozīmē, ka neviens nevar tikt divas reizes sodīts par to pašu noziegumu. “*Ne bis in idem*” ir principa pilnā nosaukuma saīsinājums, izteiciena nosaukumā izvēlas lietot nolieguma partikulu “*ne*”, jo to lieto pavēles izteiksmē, tādējādi šim teicienam pastiprinot ekspresivitāti, nosakot, ka nedrīkst, nevar sodīt.⁸

Dr.habil.iur. Uldis Krastiņš norāda, ka principa nosaukuma “*non*” vai “*ne*” lietojums ir pietiekami būtisks, lai arī to nevar saukt par problēmu. Partikulu izvēlē nozīme ir tam, vai šī

² Buckland, W.W. (1963). A Text-book of Roman Law from Augustus to Justinian (3 ed.). Cambridge: Cambridge UP. 695. Pieejams: <https://archive.org/details/textbookofroman10000buck/page/695> [aplūkots 03.02.2021.]

³ Ķinis U. Kibernoziedzība, kibernoziēgumi un jurisdikcija. Rīga: Jumava. 2015. 337.lpp.

⁴ Rāta A. Latīņu valoda juristiem. Rīga: Zvaigzne. 1991. 112.lpp.

⁵ Rāta A. Latīņu valoda juristiem. Rīga: Zvaigzne. 1991. 26.lpp.

⁶ Rāta A. Latīņu valoda juristiem. Rīga: Zvaigzne. 1991. 82.lpp.

⁷ Rāta A. Latīņu valoda juristiem. Rīga: Zvaigzne. 1991. 78.lpp.

⁸ Gusāns I. Latīņu valoda – nepieciešamība vai ekstravagance. Jurista Vārds, 17.12.2013., Nr. 51 (802), 20.-24.lpp.

principa nosaukums pārņemts tā vēsturiskajā traktējumā, vai izmantojama apzīmējuma modernizācija latīņu valodā.⁹

Kā piemēru argumentam par “*non*” lietošanu U.Krastiņš norāda, ka arī KL normas nav formulētas un izteiktas pavēles formā. Piemēram, KL 175. panta pirmajā daļā ietvertais nodarījums izteikts aprakstošā īstenības formā, nevis pavēles formā kā ticības bauslī “tevbūs zagti”. Tāpat norādīts, ka, piemēram, Senāta Krimināllietu departamenta vienā no nolēmumiem, kurā izšķirts jautājums par personas atkārtotas sodīšanas nepieļaujamību, lietots principa nosaukums kā *non bis in idem*, savukārt Administratīvo lietu departaments – atsaucies uz *ne bis in idem*.¹⁰

Autoresprāt, principa nosaukumā ir būtiski atainot tā pavēlošo izteiksmi, proti, ka princips aizliedz divas reizes sodīt. Tas ir kriminālprocesa princips un krimināltiesiskās attiecības regulējošās normas galvenokārt ir imperatīvas.

Piemēram, KPL 13. panta pirmajā daļā ir norādīts, ka kriminālprocesā nevienu nedrīkst pazemot, šantažēt, spīdzināt vai draudēt ar spīdzināšanu vai vardarbību, vai arī lietot vardarbību.

Autore piekrīt, ka jēdziena apzīmēšanā ar “*ne*” vai “*non*” nav saskatāma problēma, turklāt nesaskata būtiskumu principa nosaukuma formulēšanā. Autoresprāt, tiesām būtu jāievēro likumā oficiāli dotais jēdziens, proti, *ne bis in idem*.

Līdzīgi kā tiesību teorijā jēdzienam “iztulkošana” blakus tiek lietots arī līdzīgs termins “interpretācija”, kuri abi apzīmē tiesību normas teksta un satura izziņāšanu.¹¹ Arī šajā gadījumā gan “*ne*”, gan “*non*” nozīmē aizliegumu, mainās tikai izteiksme, kurā izteikts viens no principa elementiem.

Juridiskajā literatūrā atrodami dažādi viedokļi par šī principa izcelsmi.

Principa galvenā doma, iecere “ne divas reizes par vienu un to pašu”, kura dēvēta arī par “dubultajām briesmām”, cēlusies krietni vien agrāk - 355. gadā p.m.ē., kad Dēmostens (*Demosthenes*) apgalvoja, ka “likums aizliedz tam pašam vīrietim divas reizes spriest (sodīt) par vienu un to pašu jautājumu”.¹²

⁹ Krastiņš U. *Non bis in idem* vai *ne bis in idem*. Jurista vārds, 2012., Nr.8. Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/244222-emnon-bis-in-idemem-vaiem-ne-bis-in-idemem/> [aplūkots 03.02.2021.]

¹⁰ Ibid.

¹¹ Meļkisis E. Tiesību normu iztulkošana. 2. pārstrādātais izdevums. Rīga: Latvijas Universitāte. 2000. 7.lpp.

¹² Щербаков А.А., Усков А.А. История Возникновения Принципа Non Bis In Idem, Его Международно-Правовое Значение И Судебное Толкование «Научно-практический электронный журнал Аллея Науки» №2(18) 2018. Pieejams: https://alley-science.ru/domains_data/files/February18/ISTORIYA%20VOZNIKNOVENIYA%20PRINCIPA%20NONBISINIDEM.%20EGO%20MEZH%DUNARODNO-PRAVOVOE%20ZNACHENIE%20I%20SUDEBNOE%20TOLKOVANIE.pdf [aplūkots 06.02.2021.]

Justiniāna Digestās (*Digesta*) jeb Pandektos (*Pandectes*) 48. grāmatas II sadaļas 2. punktā noteikts, ka par notiesāto atzīst to personu, kura nav iesniegusi apelāciju. Ja tomēr viņam tā ir jāiesniedz, viņš nav uzskatāms par notiesātu. Ja personu atzīst par vainīgu noziedzīgajā nodarījumā tāda persona, kura tam nav pilnvarota, rezultāts būtu tas pats, jo persona ir uzskatāma par notiesātu tikai ar tādas personas apsūdzību, kura ir tiesīga to darīt.¹³

Minētais sakrīt ar *res judicata* doktrīnu, skaidrojot, ka, ja nolēmums nav pārsūdzēts, tad tas pasludināms par galīgu, savukārt, ja persona pārsūdzējusi nolēmumu, tad tam nav piešķirams *res judicata* spēks.

533. gadā princips kodificēts Justiniāna kodeksā, nosakot, ka gubernators nedrīkst ļaut cilvēku apsūdzēt par to pašu nodarījumu, par kuru viņš jau ir attaisnots. Šis priekšraksts galu galā pārtapis par bieži citēto principu – *nemo bis in idem debet vexari* vai *non bis in idem*.¹⁴

Kanoniskajās tiesībās pieņemta pavēle, kas nosaka, ka nevienam nedrīkst radīt dubultas ciešanas. Līdz 847. gadam šī interpretācija apzīmēja aizliegumu sodīt divas reizes par vienu un to pašu nodarījumu, pamatojoties uz baznīcas atziņu, ka pat Dievs divreiz netiesā indivīdu par vienu un to pašu pārkāpumu.¹⁵

12. gadsimtā strīds starp Sv. Tomasu Beketu (*Saint Thomas Becket*) un Henriju II Plantagenetu (*Henry II Plantagenet, the Curtmantle*) guva plašu apstiprinājumu dubultās sodīšanas nepieļaujamības principa nepieciešamībai un nozīmei. Strīds bijis par to, ka karalis vēlējies turpināt saukt pie atbildības baznīcu garīdzniekus civiltiesās, kuri jau ir bijuši tiesāti un notiesāti baznīcas tiesās. Paļaujoties uz kanoniskajām tiesībām, Sv. Tomass Bekets iebilda šādai rīcībai, apgalvojot, ka šāda rīcība būtu pretrunā dubultās sodīšanas aizlieguma principam. 1176. gadā, pēc Sv. Tomasa Beketa nāves, Henrijs Plantagenets II atzina, ka baznīcas tiesās notiesātie garīdznieki ir atbrīvoti no turpmākas sodīšanas karaļa tiesās.¹⁶

Salīdzinājumam būtiski norādīt, ka, piemēram, apsūdzībai agrajos viduslaikos Eiropas pilsētās bija privāts raksturs un tā netika norobežota no civilprasības. Ja apsūdzētais nepildīja vai vilcinājās pildīt tiesas spriedumu, lai panāktu sprieduma izpildi, likumi paredzēja lietas atkārtotu izskatīšanu karaļa priekšā.¹⁷

¹³ The Enactments Of Justinian. The Digest Or Pandects. Book XLVIII. Pieejams: https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Anglica/D48_Scott.htm [aplūkots 07.04.2021.]

¹⁴ Lopez D. "Not Twice for the Same: How the Dual Sovereignty Doctrine if Used to Circumvent Non bis in Idem" Vanderbilt J Transnat'l L. 1263 2000, 1272. Pieejams: <https://www.thefreelibrary.com/Not+Twice+for+the+Same%3A+How+the+Dual+Sovereignty+Doctrine+is+Used+to...-a069662388> [aplūkots 05.02.2021.]

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Osipova S. Viduslaiku tiesību spogulis. Tiesu namu aģentūra: 2004, 65.-66.lpp.

Princips ierobežo iespējamiņu izlemto jautājumu pārskatīt, lai panāktu atkārtotu izskatīšanu tajā pašā vai citā tiesvedības procesā.¹⁸

Kā secināts, dubultās sodīšanas aizlieguma jēdziens meklējams tālu vēsturē, taču tā attīstība un nozīme ir mainījusies. Principa attīstība tiesību zinātnieku ietekmē pakāpeniski sāka nozīmēt, ka tiesājamais tiesā varēja atsaukties uz iepriekšēju notiesāšanu vai attaisnošanu kā īpašu lūgumu atteikties no apsūdzības.

Vispārīgo tiesību sistēmā šis princips ir vairāk pazīstams ar apzīmējumu “*double jeopardy*”. Tas skaidrots kā apzīmējums garantijai, ka neviens, kuram saskaņā ar likumu ir tiesības uz taisnīgu tiesu un noteiktu juridisku procedūru, netiks no jauna saukts pie atbildības par to pašu nodarījumu.¹⁹

1679. gada 26. maijā Anglijā pieņemts *Habeas Corpus Act*, ar kuru tika noteikts, ka neviena persona, kura atbrīvota saskaņā ar *Habeas Corpus Act*, nedrīkst tikt sodīta atkārtoti par to pašu nodarījumu, nosakot aizliegumam šādus kritērijus: a) ja tiesa ir apstiprinājusi viņa nevainīgumu izdarītajā noziegumā, b) ja tiesa viņu atbrīvojusi pret drošības naudu vai c) ja viņš tika atbrīvots lietas novilcināšanas dēļ.²⁰

Mūsdienu izpratnē minētais tiesību akts noteica aizliegumu sodīt personu atkārtoti, pamatojoties gan uz rehabilitējošiem, gan nerehabilitējošiem apstākļiem

Principa tālāka attīstība vērojama 1791. gada 3. septembrī pieņemtajā pirmajā Francijas konstitūcijā, kurā noteikts, ka neviena persona, kura attaisnota likumīgā tiesā, nevar atkārtoti tikt saukta pie atbildības vai apsūdzības par to pašu nodarījumu.²¹

Vienlaikus tas tika nostiprināts arī Amerikas Savienotajās Valstīs (turpmāk - ASV), proti, tas ieviests arī Masačūsetsas kolonijā, vēlāk arī ASV Tiesību Bila 5. pielikumā.²²

Piemēram, ASV tiesu praksē principa attīstība vērojama, kad tas tika piemērots lietā *Benton v. Maryland* (1969), kur ASV Augstākā tiesa sprieda, ka ASV Konstitūcijas piektajā labojumā ietvertais dubultās sodīšanas aizliegums ir saistošs visām pavalstīm.²³

¹⁸ Barnett Peter R., *Res Judicata, Estoppel and foreign judgements. The Preclusive Effects of Foreign Judgements.* Oxford University Press, p.6.

¹⁹ Lees John D. *Double Jeopardy: The Development of a Legal and Social Policy. International Affairs*, Volume 47, Issue 4, October 1971, Page 880. Pieejams: <https://academic.oup.com/ia/article/47/4/880/2547155> [aplūkots 13.02.2021.]

²⁰ Акт о лучшем обеспечении свободы подданного и о предупреждении заточений за морями (Habeas corpus act) // Международные акты о правах человека: Сборник документов. М.: Норма, 1999. Pieejams: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/MirAKTpravam1999.htm [aplūkots 04.02.2021.]

²¹ Старостина П.В. Принцип «non bis in idem» в административном и уголовном праве (международно-правовые аспекты) // Административное право и процесс. – 2013. – №4. – с. 67.

²² Lopez D. “Not Twice for the Same: How the Dual Sovereignty Doctrine if Used to Circumvent Non bis in Idem” *Vanderbilt J Transnat’l L.* 1263 2000, 1272 Pieejams: <https://www.thefreelibrary.com/Not+Twice+for+the+Same%3A+How+the+Dual+Sovereignty+Doctrine+is+Us+ed+to...-a069662388> [aplūkots 03.03.2021.]

²³ *Benton v. Maryland*, 395 U.S. 784 (1969). Pieejams: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/395/784/> [aplūkots: 13.04.2021.]

Arī Eiropā *ne bis in idem* ir dziļi iesakņojies nacionālo valstu konstitūcijās un krimināltiesībās.²⁴ Pakāpeniski princips sāka nostiprināties arī citu valstu konstitūcijās.

Eiropā *ne bis in idem* princips tradicionāli tika uzverts kā diviem mērķiem kalpojošs: garantēt tiesību subjektam tiesisko aizsardzību un īstenot tiesisko noteiktību.²⁵

Principa aktualizēšanās mūsdienīgā izpratnē, proti, kā vienam no cilvēktiesību standartiem sakrita ar cilvēktiesību aizsardzības jautājumu aktualizēšanos: pēc Otrā pasaules kara pamattiesību un brīvību garantēšana arvien vairāk tika uzverta kā valstu kopienu atbildība – vispirms Eiropas (1950), vēlāk arī Apvienoto Nāciju Organizācijas (1966) un Amerikas Valstu Organizācijas (1969). Ar principa ietveršanu starptautiskajos dokumentus pastiprināta tiesību subjektu aizsardzība, kuru līdz šim bija īstenojušas suverēnās valstis.²⁶

Tā kā Eiropas Padomes dalībvalstu vietējie likumi, dažos gadījumos pat konstitūcijas paredzēja aizsardzību pret dubulto sodīšanu, bija sagaidāms, ka princips tiks iekļauts Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk - Konvencija) noteikumos. Taču Konvencijas sākotnējā 1950. gada versijā šis jautājums netika iekļauts. Tiesības netikt divreiz tiesātam vai sodītam tika pievienotas tikai 1984. gada 22. novembrī, pamatojoties uz Konvencijas 7. protokolu.²⁷

Analīze par principa regulējumu starptautisko tiesību aktos tiks sniegta nākamajā nodaļā.

Princips, ka personu par vienu un to pašu noziedzīgo nodarījumu nedrīkst saukt pie atbildības un sodīt atkārtoti, ir kļuvis par vienu no svarīgākajiem krimināltiesību principiem, kas izriet no taisnīguma principa.²⁸

Ne bis in idem principa piemērošanai parasti ir divu veidu sekas: princips procesuāli aizliedz veikt jaunu kriminālvajāšanu, kā arī aizliedz sodīt divreiz. Proti, iesāktais kriminālprocess ir izbeidzams, savukārt piemērotais dubultais sods par vienu un to pašu pārkāpumu ir atzīstams par pretlikumīgu.

No vienas puses tas ir atzīstams par pamattiesību un pamatbrīvību aizsardzības standartu, tāpat arī garantē cilvēktiesību aizsardzību no valsts ļaunprātīgas *ius puniedi* jeb

²⁴ Two Perspectives on the Realization of the European *ne bis in idem* Principle. Pieejams: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2071312 [aplūkots 12.03.2021.]

²⁵ Trechsel S. with the assistance of Summers J.S. Human rights in criminal proceedings. Oxford: Oxford University Press, 2006, p.383.

²⁶ Council of Europe *ne bis in idem*: the european perspective. Pieejams: <https://www.cairn.info/revue-internationale-de-droit-p%C3%A9nal-2002-3-page-1163.htm> [aplūkots 14.03.2021.]

²⁷ Eiropas cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencija. Pieejams: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_LAV.pdf [aplūkots 05.03.2021.]

²⁸ Krastiņš U. *Non bis in idem* vai *ne bis in idem*. Jurista vārds, 2012., Nr.8. Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/244222-emnon-bis-in-idemem-vaitem-ne-bis-in-idemem/> [aplūkots 03.02.2021.]

tiesībām sodīt²⁹ izmantošanas, no citas puses – līdzeklis, lai nodrošinātu tiesisko noteiktību un *res judicata* stabilitāti.³⁰

Gan kontinentālās Eiropas tiesību sistēmās, gan anglo-sakšu tiesību saimē ar *res judicata* saprot sprieduma galīguma saglabāšanu, tiem kļūstot nepārsūdzamiem.

Galīgā sprieduma izpratne principa tvērumā nozīmē dažādus kriminālprocesa pabeigšanas veidus: ārpusstiesas vienošanās ar valsts prokuroru (Apvienotās lietas C-187/01 un C-385/01 Hüseyin Gözütok and Klaus Brügge³¹), attaisnojošs spriedums pierādījumu trūkuma dēļ (Lieta C-150/05 Jean Leon Van Straaten v. Staat der Nederlanden, Republiek Italie³²), attaisnojošs spriedums likumpārkāpuma, kas bija kriminālvajāšanas pamatā, noilguma dēļ (Lieta C-467/04 Gasparini u.c.³³), lēmumu *non-lieu* jeb konstatējumu, kas nav pamata nosūtīt lietu iztiesāšanai pierādījumu trūkuma dēļ (Lieta C-398/12 Procura della Repubblica v. M³⁴).

Ne bis in idem princips ir neatņemama indivīda tiesību aizsardzība, kas nodrošina personas brīvības, tiesiskuma, juridiskās skaidrības, tiesiskās drošības, pienācīga procesa, procesuālās efektivitātes un citas garantijas. Tās ietveramas personas pamattiesībās – tiesībās uz taisnīgu tiesu.

Lai atklātu *ne bis in idem* principa būtību, jāizdala šī principa nozīme materiālo tiesību aspektā un procesuālo tiesību aspektā.

Ar materiālām tiesībām ir saprotamas visu veidu tiesības, kurās piemēro sodu par pārkāpumu.

Satversmes tiesas 2012. gada 18. oktobra spriedumā lietā Nr. 2012-02-0106 pieaicinātā persona – Dr.habil.iur. U.Krastiņš norādīja, ka *ne bis in idem* princips attiecināms ne tikai uz krimināltiesību jomu, bet arī uz maznozīmīgākiem tiesību pārkāpumiem, uz kuriem nav attiecināmas krimināltiesību normas.³⁵ Tomēr *ne bis in idem* neattiecas uz disciplinārsodiem, kurus var piemērot arī par tiesību pārkāpumiem.³⁶

²⁹ Guide to Latin in International Law. Pieejams: <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780195369380.001.0001/acref-9780195369380-e-1161> [aplūkots 05.02.2021.]

³⁰ Принцип non bis in idem в уголовном праве. Pieejams: <https://cyberleninka.ru/article/n/printsip-non-bis-in-idem-v-ugolovnom-prave-tendentsii-evropeyskogo-suda-po-pravam-cheloveka/viewer> [aplūkots 07.02.2021.]

³¹ Criminal proceedings against Hüseyin Gözütok and Klaus Brügge. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62001CJ0187> [aplūkots 05.02.2021.]

³² EST 2006. gada 28. septembra spriedums lietā Nr. C-150/05. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:62005CJ0150&from=GA> [aplūkots 18.02.2021.]

³³ EST 2006. gada 28. septembra spriedums lietā Nr. C-467/04. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=65199&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5502805> [aplūkots 17.02.2021.]

³⁴ EST 2014. gada 5. jūnija spriedums lietā Nr. C-398/12. Pieejams: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=153311&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5503948> [aplūkots 09.03.2021.]

³⁵ Satversmes tiesas 2012. gada 18. oktobra spriedums lietā Nr. 2012-02-0106, Latvijas Vēstnesis, Nr.2012/167.7

³⁶ Ķinis U. Kibernoziedzība, kibernoziēgumi un jurisdikcija. Rīga: Jumava, 2015, 344.lpp.

Šī principa piemērošana attiecas arī uz tādiem tiesību pārkāpumiem, kuri sava maznozīmīguma dēļ tieši nav iekļauti KL, bet kuros pierādāmie apstākļi (objekts, objektīvā puse, subjekts, subjektīvā puse) un soda mērķis pēc būtības ir līdzīgs kriminālsodāma nodarījuma raksturam.³⁷

Par principa izpratni Latvijas tiesiskajā sistēmā būtiski norādīt Latvijas Republikas Saeimas viedokli, kas Satversmes tiesas izskatāmajā lietā Nr. 2012-02-0106 bija pieaicināta atzinuma sniegšanai kā institūcija, kas izdevusi apstrīdētās normas. Tā norādījusi, ka nepiekrīt, ka *ne bis in idem* princips atvasināts no Satversmes 92. panta otrā teikuma, jo līdz šim tas analizēts tikai nevainīguma prezumpcijas kontekstā. Norādīts, ka *ne bis in idem* Satversmes sistēmā ietverams, interpretējot Satversmes 89. pantu, kas savukārt atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības.³⁸

Autore piekrīt viedoklim, ka dubultās sodīšanas aizliegums izriet no cilvēktiesībām, taču norādāms, ka Satversmes 92. panta otrajā teikumā nostiprinātās tiesības ietver arī tiesisko paļāvību un tiesas nolēmumu prognozējamību³⁹, tādējādi personai nodrošinot aizsardzību no dubultas apsūdzības izvirzīšanas.

Līdz ar to darba autore atbalsta vispārpieņemto apgalvojumu, ka *ne bis in idem* ietilpst tiesībās uz taisnīgu tiesu tvērumā, personu pasargājot no valsts patvaļas.

Materiālo tiesību nozīmē *ne bis in idem* var radīt problēmas sakarā ar jurisdikcijas piemērošanu. Piemēram, ja pieprasītājvalstī par konkrēto nodarījumu paredzēts smagāks sods nekā saņēmējvalstī vai, ja abu valstu noziedzīgā nodarījuma definīcijas ir atšķirīgas.⁴⁰

Autores ieskatā, izpildoties minētajai situācijai, tiktu pārkāpts nevis dubultās sodīšanas princips, bet tiktu pieļauta personas stāvokļa nelikumīga pasliktināšana.

Taču, piemēram, KPL 769. panta otrās daļas 1. punktā noteikts, ka, ja ārvalsts tiesas noteiktais soda veids un mērs neatbilst KL noteiktajam sodam par to pašu nodarījumu, tad tiesa to groza atbilstoši sodam, ko par to pašu nodarījumu paredz KL, ievērojot, ka soda veids un mērs nedrīkst pārsniegt KL noteikto maksimālo sodu par to pašu nodarījumu. Turklāt būtiski norādīt, ka ārvalsts nolēmumu atzīšanas un izpildīšanas process nav atzīstams par dubulto sodīšanu, līdz ar to minētā piezīme nesatur riskus principa piemērošanā.

U.Ķinis norādījis, ka “tās ir subjektīvas materiālās tiesības, kas paredz, ka ne pret vienu nevar atkārtoti uzsākt kriminālvajāšanu un viņu sodīt pēc tam, kad viņš ir izcietis sodu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu: šīs tiesības ir pilnībā īstenojamas, apstiprinoties minētajiem

³⁷ Ķinis U. Kibernoziedzība, kibernoziēgumi un jurisdikcija. Rīga: Jumava, 2015, 344.lpp.

³⁸ Satversmes tiesas 2012. gada 18. oktobra spriedums lietā Nr. 2012-02-0106, Latvijas Vēstnesis, Nr. 2012/167.7

³⁹ Vārna D. Vienveidīga tiesu prakse kā daļa no tiesībām uz taisnīgu tiesu. Jurista Vārds, 18.12.2018., Nr. 51/52 (1057/1058), 6.-11.lpp.

⁴⁰ Ķinis U. Kibernoziedzība, kibernoziēgumi un jurisdikcija. Rīga: Jumava, 2015, 345.lpp.

apstākļiem, no šīm tiesībām izriet publisko tiesību subjektu pienākums atturēties no jebkādiem represīviem pasākumiem. Šis princips ir piemērojams tikai tad, ja attiecībā uz apsūdzēto iepriekš ir stājies spēkā galīgs spriedums.”⁴¹

Autore papildina, ka konkrētajā gadījumā ar kriminālvajāšanu saprot nevis kriminālprocesuālo stadiju, bet valsts rīcību, ceļot apsūdzību un to uzturot tiesā.

Lai principu varētu piemērot, ir jāatbilst šādām pazīmēm: a) divi procesi, kuriem ir kriminālprocesuāls raksturs; b) kuri izceļas no vieniem un tiem pašiem faktiem (*idem*); c) process vērsts pret vienu un to pašu personu; d) iepriekš pieņemtais nolēmums ir ieguvis *res judicata* spēku – kļuvis galīgs un nepārsūdzams.⁴²

Principa būtības atklāšanai papildus jāveic elementu *bis* un *idem* saturiskā analīze. Nozīmīgs kritērijs, kas ir ņemams vērā, piemērojot *ne bis in idem* principu, ir procesu atkārtotība (*bis*) – pret to pašu personu un par tiem pašiem faktiem.

Lai piemērotu principu, nav obligāti jākonstatē, ka pirmajā procesā persona tika atzīta par vainīgu inkriminētajā nodarījumā un saņēmusi sodu. *Bis* kritērijs paredz, ka nav pieļaujams a) atkārtots process par tiem pašiem faktiem; b) atkārtota sodīšana par nodarījumu, kurš jau ir pasludināts par galīgu, proti, nepārsūdzamu.⁴³

Savukārt, vērtējot *idem*, jānoskaidro, vai tā ir tā pati persona, pret kuru pēc galīgā nolēmuma pasludināšanas (*res judicata*) valsts vēlas uzsākt atkārtotu procesu.

Tādējādi – *bis* noteic atkārtotību, savukārt *idem* definē kritērijus, kuru atkārtotību konstatējot, var piemērot *ne bis in idem* principu.

⁴¹ Ģenerālvokātes Julianas Kokotes (*Juliane Kokott*) secinājumi, Lietā C-489/10 Prokurator Generalny pret Łukasz Marcin Bonda. 2011.gada 15.decembrī. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=116723&doclang=LV> [aplūkots 04.02.2021.]

⁴² Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2021. gada 28. janvāra lēmums lietā Nr. SKK-2/2021 (Krimināllieta Nr. 15830406610)

⁴³ Harris D., O'Boyle M., Warbrick C. Law of the European Convention on Human Rights. 2nd ed., Oxford University Press, 2009, p.751–752.

2. NE BIS IN IDEM PRINCIPA REGULĒJUMS STARPTAUTISKAJOS TIESĪBU AKTOS

Noskaidrojot Satversmē noteikto pamattiesību saturu, jāņem vērā Latvijas uzņemtās starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā.⁴⁴

Līdzeklis cilvēka pamattiesību satura un ietvertā apjoma noteikšanai ir starptautiskās cilvēktiesību normas. Tās ir tieši piemērojamas Latvijā tik, cik tās valstij ir juridiski saistošas. Valsts pienākums ievērot tās uzņemtās starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā izriet no Satversmes 89. panta, kas noteic, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem. Satversmes tiesa uzsvērusi, ka Satversmē ietvertajām cilvēktiesību normām ir jābūt harmonizētām ar starptautiskajām cilvēktiesību normām.⁴⁵

Kā jau minēts, *ne bis in idem* princips izriet no Satversmes 92. panta otrā teikuma. Lai atklātu principa normatīvo bāzi, noskaidrojams, kā *ne bis in idem* nostiprināts nacionālo un starptautisko tiesību normās.

Apvienoto Nāciju Organizācijas Pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 14. panta septītā daļa noteic, ka nevienu nedrīkst atkārtoti notiesāt vai sodīt par noziegumu, par kuru viņš jau ticis galīgi notiesāts vai attaisnots saskaņā ar **katras valsts** (autore izcēlums) likumu un kriminālprocesa noteikumiem.⁴⁶

No minētā izriet, ka toreiz principu attiecināja tikai uz valsts robežām. Mūsdienu izpratnē princips tiek attiecināts arī ārpus tām, aktualizējoties nepieciešamībai īstenot starpvalstu sadarbību noziedzīgu nodarījumu izmeklēšanā.

Šobrīd ir vērojamas situācijas, kad vairākās dalībvalstīs ir uzsākti procesi par to pašu nodarījumu, kuros iesaistīta viena un tā pati persona vai grupa, kas var novest pie principa pārkāpumiem.

Jautājums par ES valstu pieeju *ne bis in idem* principa piemērošanā, īpaši saistībā ar konkurējošās jurisdikcijas konfliktu risināšanu, ir vitāli svarīgs. Iepriekš jau minēts, ka ECT tradicionāli vērtē tikai šī principa piemērošanas Konvencijai un ECT praksei. Saistībā ar jurisdikcijas konfliktiem par ES normatīvo aktu piemērošanu, kas radusies ES dalībvalstu vidū, vairāk jāpievēršas EST praksei.⁴⁷

⁴⁴ Satversmes tiesas 2008. gada 16. decembra spriedums lietā Nr. 2008-09-0106., Latvijas Vēstnesis, 2012, Nr. 167.7

⁴⁵ Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106, Latvijas Vēstnesis, 2005, Nr. 77

⁴⁶ Starptautiskais pakts par pilsoņu un politiskajām tiesībām. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/705> [aplūkots 04.02.2021.]

⁴⁷ Ķīnis U. Kibernoziedzība, kibernoziēgumi un jurisdikcija. Rīga: Jumava, 2015, 359.-360. lpp.

2004. gada Hāgas Programmā “Desmit prioritātes turpmākajiem pieciem gadiem: Partnerība Eiropas atjaunošanai brīvības, drošības un tiesiskuma telpā” norādīts, ka kimināltiesiskuma jomā procesuālo tiesību (tādu kā *ne bis in idem*, pierādījumu izskatīšana vai spriedumu pieņemšana *in absentia*) vairāku aspektu obligāto standartu tuvināšana un izveide ir noderīga savstarpējās uzticamības veidošanā un savstarpējās atzīšanas realizēšanā.⁴⁸

Hāgas programmā “Brīvības, drošības un tiesiskuma stiprināšanai Eiropas Savienībā” ir uzsvērts, ka, lai īstenotu savstarpējo atzīšanu, būtu jāpabeidz plašā pasākumu programma, ar ko īsteno principu par tiesas lēmumu savstarpēju atzīšanu krimināllietās, kas aptver tiesas lēmumus visos kriminālprocesa posmos vai citādi attiecas uz šādām procedūrām, kā piemēram, pierādījumu vākšanu un pieļaujamību, piekritības kolīzijām un *ne bis in idem* principu un galīgu tiesas spriedumu izpildi ieslodzījuma vai citu (alternatīvu) sankciju gadījumā, un turpmāk būtu jāpievērš uzmanība papildu priekšlikumiem šajā sakarā.⁴⁹

Viens no minētās problēmas risinājumiem ir Padomes Pamatlēmums 2009/948/TI par jurisdikcijas īstenošanas konfliktu novēršanu un atrisināšanu kriminālprocesā,⁵⁰ kā arī Zaļā grāmata par jurisdikcijas kolīzijām un *non bis in idem* principu kriminālprocesā,⁵¹ kuru mērķis ir novērst paralēlos kriminālprocesus un līdz ar to – principa pārkāpumus.

Tie pamatā ietver rekomendējoša rakstura ieteikumus dalībvalstīm par reaģēšanu uz ziņām, kas dod pamatu uzskatīt, ka citā valstī varētu norisināties process, kas izceļas no tiem pašiem faktiem un pret to pašu personu.

Tas paredz informācijas apmaiņas veicināšanu, lai novērstu situācijas, kad uz vienu un to pašu personu saistībā ar tiem pašiem faktiem paralēli notiek kriminālprocesi dažādās valstīs, radot situāciju, ka minētajā procesā spriedumu pieņem divās vai vairāk valstīs, tādējādi, pārkāpjot *ne bis in idem* principu. Valstīm būtu jāvienojas par efektīvu risinājumu, lai izvairītos no nelabvēlīgām sekām, ko rada paralēls process, lai novērstu attiecīgo kompetento iestāžu laika un resursu izšķērdēšanu. Tika izteikts piedāvājums, ka viens no risinājumiem varētu būt kriminālprocesu apvienošana vienā valstī, nododot kriminālprocesu.⁵²

⁴⁸ Komisijas paziņojums Padomei un Eiropas Parlamentam - Hāgas programma: desmit prioritātes turpmākajiem pieciem gadiem Partnerība Eiropas atjaunošanai brīvības, drošības. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A52005DC0184> [aplūkots 06.02.2021.]

⁴⁹ Hāgas programma brīvības, drošības un tiesiskuma stiprināšanai Eiropas Savienībā. Pieejams: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52005XG0303\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52005XG0303(01)&from=EN) [aplūkots 06.02.2021.]

⁵⁰ Padomes Pamatlēmums 2009/948/TI (2009. gada 30. novembris) par jurisdikcijas īstenošanas konfliktu novēršanu un atrisināšanu kriminālprocesā // Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, 15.12.2009.; L 328/42. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=CELEX:32009F0948> [aplūkots 03.03.2021.]

⁵¹ Zaļā grāmata par jurisdikcijas kolīzijām un *non bis in idem* principu kriminālprocesā. COM(2005) 696. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0696:FIN:LV:PDF> [aplūkots 01.02.2021.]

⁵² Padomes Pamatlēmums 2009/948/TI (2009. gada 30. novembris) par jurisdikcijas īstenošanas konfliktu novēršanu un atrisināšanu kriminālprocesā // Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, 15.12.2009.; L 328/42. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=CELEX:32009F0948> [aplūkots 03.03.2021.]

Tādējādi secināms, ka *ne bis in idem* principam ir būtiska nozīme arī savstarpējās atzīšanas principa ievērošanā.

Savstarpējā atzīšana paredz to, ka, ja vienā dalībvalstī kāds jautājums ir noregulēts citādāk, procesa rezultāts tiek pieņemts līdzvērtīgi nolēmumiem pieņemtajā dalībvalstī.⁵³

Latvija Apvienoto Nāciju Organizācijas Paktam (turpmāk - Pakts) par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām pievienojusies 1992. gada 14. aprīlī.

Tāču savu gribu pievienoties Paktam izteikusi arī Latvijas PSR Augstākā padome 1990. gada 4. maijā, pieņemot deklarāciju "Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu" un atzīstot starptautisko tiesību pamatprincipu spēku. Šajā pašā dienā tika pieņemta deklarācija "Par Latvijas Republikas pievienošanos starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos".⁵⁴

Prasība ievērot principu tikai iekš katras valsts vērojama arī 1950. gada 4. novembra Konvencijas 7. protokola 4. pantā noteikts, ka "Nevienu nedrīkst no jauna tiesāt vai sodīt kriminālprocesā **tās pašas valsts** (autores izcēlums) jurisdikcijā par noziegumu, par kuru viņš jau ir ticis galīgi attaisnots vai notiesāts **saskaņā ar šīs valsts likumu** (autores izcēlums) un soda izciešanas noteikumiem." Panta 2. punktā noteikts: "Iepriekšējā apakšpunkta nosacījumi neietekmē atkārtotu lietas ierosināšanu saskaņā ar attiecīgās valsts likumu un soda izciešanas noteikumiem, ja ir pierādījumi par jauniem vai no jauna atklātiem apstākļiem, vai ja iepriekšējā procesā ir pieļautas būtiskas kļūdas, kas varēja ietekmēt lietas iznākumu."

Kā iepriekš norādīts, 7. protokola 4. pants Konvencijā iekļauts tikai 1984. gada 22. novembrī. Konvencija Latvijā pieņemta 1997. gada 4. jūnijā, stājusies spēkā 1997. gada 13. jūnijā. Autore konstatē, ka Konvencijas prasības bija ietvertas Latvijas Kriminālprocesa kodeksā jau agrāk – pirms 1997. gada.⁵⁵ Latvijas Kriminālkodeksa 583. pantā noteikts, ka Latvijā neizpilda ārvalstī piespriestu sodu, ja persona par to pašu nodarījumu izcietusi Latvijā vai trešajā valstī piespriestu sodu, bijusi notiesāta bez soda noteikšanas, no soda atbrīvota saskaņā ar amnestiju vai apžēlošanu, tikusi par to pašu nodarījumu attaisnota.

1957. gada 13. decembra Eiropas padomes konvencija Nr.24 par izdošanu (turpmāk – Konvencija par izdošanu), tās 1975. gada 15. oktobra papildu protokols Nr.86 un 1978. gada 17. marta otrais papildu protokols Nr.98, kas Latvijā pieņemts 1997. gada 24. martā attiecināja

⁵³ Cools M., De Ruyver B., Easton M., Pauwels L., Ponsaers P., Vande Walle G., Vander Beken T., Vander Laenen F., Vermeulen G., Vynckier G. EU and International Crime Control. Topical Issues, 2010, p.46.

⁵⁴ Par starptautiskā pakta "Par pilsoņu un politiskajām tiesībām" izpildi Latvijā. Pieejams: [Par starptautiskā pakta 'Par pilsoņu un politiskajām...' - Latvijas Vēstnesis \(vestnesis.lv\) \[aplūkots 15.04.2021.\]](#)

⁵⁵ Latvijas Kriminālprocesa kodekss. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/90971-latvijas-kriminalprocesa-kodekss> [aplūkots 13.04.2021.]

ne bis in idem principu **uz starpvalstu juridiskajām attiecībām**, it īpaši – izdošanas procedūrām.⁵⁶

Ne bis in idem princips interpretējams tikai kā norāde uz vienu un to pašu noziedzīgu nodarījumu. Apspriežot jautājumu saistībā ar šo seno romiešu principu, vai var par vienu nodarījumu, piemēram, terorismu vai genocīdu personu tiesāt divas vai vairākas suverēnas valstis, atbilde rodama Eiropas Padomes 1957. gada 13. decembra Konvencijas par izdošanu 9. pantā, kura nosaukums ir „*non bis in idem*”. Tajā noteikts, ka izdošana nav pieļaujama, ja lūguma saņēmējas puses kompetentās varas iestādes attiecībā uz nodarījumu vai nodarījumiem, sakarā ar ko tiek lūgta izdošana, ir pasludinājušas galīgo tiesas spriedumu personai, kuras izdošana tiek lūgta.⁵⁷

Savukārt Šengenas Nolīguma īstenošanas konvencijas 54. pants ir interpretējams tādējādi, ka attiecīgais kritērijs minētā panta piemērošanai ir nodarījuma identiskuma kritērijs, ko saprot kā nodarījumu, kas nedalāmi savstarpēji saistīti, kopuma esamību neatkarīgi no šo nodarījumu vai aizsargājamo juridisko interešu juridiskās kvalifikācijas.⁵⁸

Ar *ne bis in idem* principu ir izvirzīta noteikta prasība, lai Līgumslēdzējās valstis savstarpēji uzticētos to tiesību sistēmām un, ja tās savā starpā nav saskaņotas, tad tām jāatzīst citās Līgumslēdzējās valstīs spēkā esošo krimināltiesību piemērošanu pat tad, ja tās valsts tiesību piemērošanas rezultātā būtu rasts cits risinājums.⁵⁹

Visos iepriekš minētajos starptautiskajos dokumentos lietots principa nosaukums “**ne bis in idem**”, savukārt Eiropas padomes konvencijā par izdošanu principa nosaukumā lieto “non”.

1970. gada 28. maija Eiropas Konvencijas par kriminālspriedumu starptautisko spēkā esamību pamatjēga ir pielīdzināt ārvalsts tiesas spriedumu tiesas spriedumam, kas ir pieņemts citas dalībvalsts tiesās.⁶⁰

Tā tiek piemērota trīs veidos, proti, sprieduma izpilde, *ne bis in idem* ietekme, ārvalsts tiesas spriedumu ievērošana. Tā ir sadalīta divās galvenajās daļās: Eiropas spriedumu krimināllietās izpilde (II daļa, 2.-52. pants); Eiropas tiesas spriedumu krimināllietās

⁵⁶ Par Eiropas padomes konvenciju par izdošanu, tās papildu protokolu un otro papildu protokolu. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/42916-par-eiropas-padomes-konvenciju-par-izdosanu-tas-papildu-protokolu-un-otro-papildu-protokolu> [aplūkots 20.03.2021.]

⁵⁷ „Pētījums par atsevišķu Krimināllikuma pantu piemērošanas problēmām (noziedzīgi nodarījumi pret satiksmes drošību)”. Pieejams: <http://petijumi.mk.gov.lv/node/2033> [aplūkots 04.03.2021.]

⁵⁸ EST 2006. gada 9. marta spriedums lietā Nr. C-436/04. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62004CJ0436:LV:HTML> [aplūkots 19.03.2021.]

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Eiropas Konvencija par kriminālspriedumu starptautisko spēkā esamību. Paskaidrojošais ziņojums. Pieejams: http://www.vvc.gov.lv/export/sites/default/docs/LRTA/Likumi/Explanatory_Report_on_the_European_Convention_on_the_International_Validity_of_Criminal_Judgments.doc [aplūkots 27.02.2021.]

starptautiskās sekas (III daļa, 53.-57. pants), šī daļa ir sadalīta divās sadaļās – viena par *ne bis in idem* principa būtību un otra par ievērošanu.⁶¹

III daļas 1. nodaļa “*Ne bis in idem*” nosaka kritērijus, kādos gadījumos personu, attiecībā uz kuru ir pasludināts Eiropas kriminālspriedums, par to pašu darbību nevar vajāt, notiesāt vai pakļaut kādas sankcijas izpildei kādā citā Līgumslēdzējā valstī, turklāt nosakot gadījumus, kad Līgumslēdzējām valstīm nav pienākums atzīt *ne bis in idem*. Piemēram, 53. panta 2. punktā noteikts, ka “Tomēr nevienai no Līgumslēdzējām valstīm, izņemot gadījumu, kad tā pati ir pieprasījusi tiesas procesu, nav pienākums atzīt *ne bis in idem* stāvokli, ja sprieduma pamatā esošā darbība ir bijusi vērsta pret kādu personu, institūciju vai citu priekšmetu, kam šajā Valstī ir sabiedriska statuss, vai ja sprieduma priekšmetam pašam šajā Valstī ir sabiedriska statuss.”⁶²

Savukārt 53. panta 3. punktā noteikts: “Bez tam nevienai no Līgumslēdzējām valstīm, kurā attiecīgā darbība ir tikusi veikta vai atzīta par tādu saskaņā ar šīs Valsts normatīvajiem aktiem, nav pienākums atzīt *ne bis in idem* stāvokli, izņemot gadījumu, kad tā pati ir pieprasījusi tiesas procesu.”

Eiropas Konvencija par kriminālspriedumu starptautisko spēkā esamību 53. pants norāda uz pakāpi, kādā starptautiskajiem kriminālspriedumiem tiek piešķirta *ne bis in idem* ietekme. Eiropas Konvencijā par kriminālspriedumu starptautisko spēkā esamību pieņemtā sistēma paredz, ka, ja valsts ir lūgusi citai valstij uzsākt tiesvedību, pieprasītājai valstij ir vienmēr jāatzīst šīs tiesvedības rezultāti. Eiropas krimināltiesību spriedumiem nav *ne bis in idem* ietekmes attiecībā uz valsti, kurā pārkāpums ir izdarīts (panta 3. punkts), ja sprieduma pamatā esošā darbība ir bijusi vērsta pret kādu personu, institūciju vai citu priekšmetu, kam šajā valstī ir sabiedriska statuss vai, ja sprieduma priekšmetam pašam šajā valstī ir sabiedriska statuss (2. punkts).⁶³

Līdzīgi noteikumi paredzēti Konvencijas par tiesvedības nodošanu krimināllietās, kas parakstīta Strasbūrā 1972. gada 15. maijā, V sadaļā.⁶⁴ Būtiskākā noteikumu kopīgā iezīme ir tā, ka personu, attiecībā uz kuru ir pieņemts galīgs lēmums (notiesājošs spriedums un sankcijas vai attaisnojošs spriedums), nevar tiesāt citā Līgumslēdzējas valstī par to pašu nodarījumu, nevar saukt pie kriminālatbildības vai piemērot sankcijas.

⁶¹ Eiropas Konvencija par kriminālspriedumu starptautisko spēkā esamību. Paskaidrojošais ziņojums. Pieejams: http://www.vvc.gov.lv/export/sites/default/docs/LRTA/Likumi/Explanatory_Report_on_the_European_Convention_on_the_International_Validity_of_Criminal_Judgments.doc [aplūkots 27.02.2021.]

⁶² Ibid.

⁶³ Eiropas Konvencija par kriminālspriedumu starptautisko spēkā esamību. Paskaidrojošais ziņojums. (ETS Nr.070). Pieejams: http://www.vvc.gov.lv/export/sites/default/docs/LRTA/Likumi/Explanatory_Report_on_the_European_Convention_on_the_International_Validity_of_Criminal_Judgments.doc [aplūkots 13.02.2021.]

⁶⁴ Par Eiropas padomes konvenciju par tiesvedības nodošanu krimināllietās. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/42920-par-eiropas-padomes-konvenciju-par-tiesvedibas-nodosanu-kriminallietas> [aplūkots 14.02.2021.]

Eiropas Savienības Pamattiesību hartas (turpmāk – Harta) 50. pants noteic, ka nevienu nedrīkst atkārtoti tiesāt vai sodīt krimināllietā par nodarījumu, par kuru viņš saskaņā ar tiesību aktiem Savienībā jau ticis attaisnots vai notiesāts ar galīgu spriedumu.⁶⁵ Panta paskaidrojošā memorandā norādīts, ka hartā noteiktais *ne bis in idem* princips attiecināms ne tikai uz nacionālo valstu jurisdikciju, bet arī uz jurisdikciju starp vairākām dalībvalstīm. Jebkura normatīvā akta interpretācijā ir piemērojams normatīvā akta vienotības princips. Tas nozīmē, ka 50. pantu nevar analizēt atrauti no pārējām Eiropas Savienības Pamattiesību hartā noteiktajām tiesībām un garantijām.⁶⁶

Ne bis in idem tāpat regulēts 1991. gada 13. novembra Eiropas Kopienas dalībvalstu Konvencijā par ārvalstu kriminālsodu izpildi. Tās 5. pantā norādīts, ka soda izpildes nodošanai ir vajadzīga notiesāšanas valsts un piemērošanas valsts piekrišana. Uz izpildes nodošanu attiecas šādi nosacījumi: a) spriedums ir galīgs un stājies likumīgā spēkā; b) darbība vai bezdarbība, par kuru sods noteikts, saskaņā ar piemērošanas valsts tiesību aktiem ir kāds no 1. panta pirmās daļas a) punktā minētajiem nodarījumiem, vai arī tas būtu kāds no šiem nodarījumiem, ja tiktu izdarīts tās teritorijā; c) saskaņā ar notiesāšanas valsts vai piemērošanas valsts tiesību aktiem nav iestājies izpildīšanas noilgums; d) piemērošanas valstī notiesātajai personai nav pieņemts galīgais spriedums par tām pašām darbībām; e) gadījumos, kad kādā trešā valstī notiesātajai personai ir taisīts galīgais spriedums par tām pašām darbībām, soda izpildes nodošana nebūs pretrunā divkāršas sodīšanas aizlieguma principam.⁶⁷

Tātad uz principa piemērošanu attiecas tikai d) – par piemērošanas valsti, un e) – uz to neattiecas trešo valstu spriedumi.

Detalizētāku *ne bis in idem* principa definīciju ietver 1988. gadā pieņemtie Romas Starptautiskās krimināltiesas statūti. To 20. pantā noteikts, ka, izņemot Statūtos paredzēto, nevienu personu nedrīkst tiesāt Tiesā par nodarījumu, kas veidoja noziegumu, par kuru Tiesa ir notiesājusi vai attaisnojusi. Nevienu nedrīkst tiesāt citā tiesā par 5. pantā minēto noziegumu, ja šo personu Tiesa jau ir notiesājusi vai attaisnojusi. Tiesa nedrīkst tiesāt nevienu, kurš ir tiesāts citā tiesā arī par 6., 7. vai 8. pantā noteikto nodarījumu, par to pašu nodarījumu, izņemot gadījumus, kad tiesvedība citā tiesā:

(a) tika veikta ar nolūku pasargāt attiecīgo personu no kriminālatbildības par Tiesas jurisdikcijā esošajiem noziegumiem; vai

⁶⁵ Eiropas Savienības Pamattiesību harta. Pieņemta 08.12.2000. [07.06.2016. red.] Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=FR> [aplūkots 23.02.2021.]

⁶⁶ Ķinis U. Kibernoziedzība, kibernoziegumi un jurisdikcija. Rīga: Jumava, 2015, 356. lpp.

⁶⁷ Eiropas Kopienas dalībvalstu konvencija par ārvalstu kriminālsodu izpildi. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-likumi/id/1285> [aplūkots 13.03.2021.]

(b) netika vesta neatkarīgi un objektīvi saskaņā ar starptautiskās tiesībās atzītām procesuālajām normām un tika vesta tādā veidā, kas noteiktos apstākļos ir pretrunā ar mērķi saukt attiecīgo personu pie atbildības.⁶⁸

Autore secina, ka *ne bis in idem* princips ir ietverts fundamentālos starptautiskajos tiesību aktos. Lai noskaidrotu, vai Latvijas tiesību akti atbilst starptautisko tiesību aktu prasībām, jāatklāj principa regulējums Latvijas tiesību normās, kas tiks analizēts nākamajā nodaļā.

⁶⁸ Romas Starptautiskās Krimināltiesas statūti. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1423> [aplūkots 07.03.2021.]

3. NE BIS IN IDEM PRINCIPS LATVIJAS TIESĪBU AKTOS

Nemot vērā Satversmes lakonismu, konstitucionālajā praksē nevis Satversmes burtam, bet gan Satversmes garam ir būtiska nozīme konstitucionālisma ideju un vērtību atspoguļojumā. Tieši lakoniskais izteiksmes stils pieļauj Satversmes normas iztulkot atbilstoši laikmeta garam un prasībām, orientējoties uz modernas demokrātiskas tiesību sistēmas juridiskajām atziņām.⁶⁹ Satversmes tiesa ir īpaši uzsvērusi, ka “Satversme pēc savas būtības ir īss, lakonisks, tomēr komplicēts dokuments”.⁷⁰ Satversmes normu saturs ir “ielasāms” krietni īsākā tekstā.

Satversmes tiesa 2012. gada 18. oktobra spriedumā lietā Nr. 2012-02-0106 ir atzinusi, ka dubultās sodīšanas nepieļaujamības princips izriet no Satversmes 92. panta otrā teikuma.⁷¹

Savukārt Satversmes 89. pants liek pamatu Satversmes 8. nodaļas interpretācijai atbilstoši starptautisko tiesību normām.⁷² Nemot vērā to, ka *ne bis in idem* ir starptautisks tiesību princips, kas ietverts Latvijai saistošajos starptautiskajos līgumos, tas ir saistošs arī Latvijai.

Šāds skaidrojums pamatots ar to, ka Latvijas tiesību sistēma ir atvērta. Latvijai saistošās starptautisko tiesību normas un starptautisko tiesību principi piemērojami tieši. Latvijas tiesību normu hierarhijā viena juridiskā ranga starptautisko tiesību normām būs prioritārs raksturs pār tā paša ranga nacionālo tiesību normām.⁷³

Par dubultās sodīšanas nepieļaujamības principa pirmsākumiem Latvijas kriminālprocesuālajās tiesībās var runāt ar Latvijas PSR Kriminālkodeksa pieņemšanu 1961. gada 6. janvārī.⁷⁴ Latvijas PSR Kriminālkodeksa 5. pants regulēja apstākļus, kas nepieļauj tiesvedību krimināllietā, nosakot, ka krimināllietu nevar ierosināt, bet ierosinātā lieta jāizbeidz pret personu, par kuru tai pašā apsūdzībā jau ir likumīgā spēkā stājies spriedums vai tiesas lēmums par lietas izbeigšanu uz tāda paša pamata.⁷⁵

Secināms, ka starptautiskajos dokumentos ietvertās *ne bis in idem* normas ir pastāvējušas vēl pirms Eiropas Padomes un Eiropas Savienības dibināšanas. Principa izpratnei attīstoties, principa normatīvā bāze un judikatūras atziņas arī tika paplašinātas, tās pielīdzinot starptautisko tiesību pamatnostādņēm.

⁶⁹ Levits E. Samērīguma princips publiskajās tiesībās – *jus commune europaeum* un Satversmē ietvertais konstitucionāla ranga princips. *Likums un Tiesības*, 2000, Nr. 9 (13), 266. lpp.

⁷⁰ Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra spriedums lietā Nr. 2005-12-0103, 2005, Nr.203

⁷¹ Satversmes tiesas 2012.gada 18.oktobra spriedums lietā Nr. 2012-02-0106, Latvijas Vēstnesis, Nr.2012/167.7

⁷² Rudevskis J. 89. Valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar šo satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 27.-28. lpp.

⁷³ Rezevska D., Ziemele I. 15. pants. Ārējo normatīvo aktu, vispārējo tiesību principu un starptautisko tiesību normu piemērošana. Administratīvā procesa likuma komentāri. J. Briedes redakcijā, Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 223.-224. lpp.

⁷⁴ Meikališa Ā. Kriminālprocesa tiesības. Vispārīgā daļa. 1.grāmata. Rīga: RAKA, 2000, 108.lpp.

⁷⁵ Latvijas Kriminālprocesa kodekss. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/90971-latvijas-kriminalprocesa-kodekss> [aplūkots 13.04.2021.]

Šobrīd Latvijā nacionālajā līmenī *ne bis in idem* princips ietverts Satversmē, to regulē KL, KPL un AAL normas.

KL 1. panta piektajā daļā noteikts, ka nevienu nedrīkst no jauna tiesāt vai sodīt par nodarījumu, par kuru viņš jau ticis attaisnots vai sodīts ar likumā noteiktajā kārtībā pieņemtu un spēkā stājušos nolēmumu krimināllietā vai administratīvā pārkāpuma lietā. Minētais neizslēdz atkārtotu lietas izskatīšanu saskaņā ar likumu, ja ir konstatēti jaunatklāti apstākļi vai ja iepriekšējā procesā pieļauts būtisks materiālo vai procesuālo likuma normu pārkāpums, kas varēja ietekmēt lietas iznākumu.

KL 1. panta piektajā daļā ietvertās tiesību normas teksts vispilnīgāk atbilst Apvienoto Nāciju Organizācijas Pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 14. panta septītajai daļai. Akcentējams, ka KL normā norādīta principa piemērošana attiecas arī uz nolēmumu administratīvā pārkāpuma lietā.

No tā secināms, ka Latvija normatīvajos aktos nostiprinājusi, ka pie noteiktiem apstākļiem princips var tikt piemērots ne vien kriminālprocesa, bet arī administratīvā pārkāpuma procesa ietvaros.

Dubultās sodīšanas nepieļaujamības princips ir nostiprināts arī KPL 25. panta pirmajā daļā. Tajā noteikts, ka nevienu nedrīkst no jauna tiesāt vai sodīt par nodarījumu, par kuru viņš jau Latvijā vai ārvalstī ir ticis attaisnots vai sodīts ar likumā noteiktajā kārtībā pieņemtu un spēkā stājušos nolēmumu krimināllietā vai administratīvā pārkāpuma lietā.

Autore konstatē, ka, gramatiski tulkojot, KL un KPL normā ietverto tekstu, tie paredz līdzīgus noteikumus, taču KPL normas tekstā ietverts arī ārvalsts elements, līdz ar to tā ir plašāka.

Aizliegums personu tiesāt vai sodīt paredzēts ne tikai situācijās, kad atkārtota tiesāšana vai sodīšana tiek realizēta par Latvijā izdarītu noziedzīgu nodarījumu, bet arī uz situācijām, kad persona tiek tiesāta vai sodīta Latvijā, ja tā par to pašu nodarījumu (noziedzīgu nodarījumu vai administratīvo pārkāpumu) ir notiesāta vai attaisnota ārvalstī.⁷⁶

Savukārt KPL 25. pants definē apstākļus, kuros kriminālprocesa ietvaros nav konstatējama atkārtota tiesāšana vai sodīšana.

Tās ir šādas situācijas:

- 1) krimināllietas jauna iztiesāšana uz jaunatklātu apstākļu pamata;

⁷⁶ Zeppa-Priedīte V. Komentārs Kriminālprocesa likuma 25.pantam. Grām. Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniska monogrāfija prof.Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019,113.lpp.

- 2) krimināllietas iztiesāšana vai atkārtota soda noteikšana tādā kriminālprocesā, kurā atcelts prokurora priekšraksts par sodu likumā noteiktajos gadījumos un kārtībā;
- 3) krimināllietas jauna iztiesāšana, ja iepriekšējā procesā pieļauts būtisks materiālo vai procesuālo likuma normu pārkāpums.

Analizējot pirmo situāciju, proti, krimināllietas jaunu iztiesāšanu uz jaunatklātu apstākļu pamata, pieminams, ka 7. protokola Paskaidrojuma ziņojumā attiecībā uz 4. pantu ir paredzēts, ka lietu var atkārtoti izskatīt saskaņā ar konkrētās valsts tiesībām, ja ir jauni pierādījumi par jauniem vai jaunatklātiem apstākļiem, vai ja iepriekšējā procesā ir pieļautas būtiskas kļūdas, kas varēja ietekmēt lietas iznākumu, labvēlīgi vai nelabvēlīgi iesaistītajai personai. “Jauni vai jaunatklāti apstākļi” ietver jaunus pierādījumus, kas attiecas uz agrākajiem apstākļiem [faktiem]. Turklāt šis pants neliedz atkārtoti uzsākt tiesvedību notiesātās personas labā un jebkādu citu izmaiņu veikšanu spriedumā, kas būtu labvēlīga notiesātajai personai.”⁷⁷

Otrais apstākļis, proti, krimināllietas iztiesāšana vai atkārtota soda noteikšana tādā kriminālprocesā, kurā atcelts prokurora priekšraksts par sodu likumā noteiktajos gadījumos un kārtībā, būtībā atkārtoti 1. un 3. punktā minēto apstākļi. Ja prokurora priekšraksts par sodu atcelts gan gadījumā, ja, saņemot sūdzību tiek konstatēts pamats tā atcelšanai, gan gadījumā, ja tas ir pretrunā materiālo vai procesuālo likuma normām, abos gadījumos tiks uzsākts process jaunatklātu apstākļu izmeklēšanai.

Tādējādi autore piedāvā izslēgt Kriminālprocesa likuma 25. panta otrās daļas 2. punktu, jo tajā noteiktais gadījums tiek aptverts ar KPL 25. panta otrās daļas 1. un 3. punktu.

Iespējams, ka šobrīd pastāvošais regulējums izskaidrojams ar to, ka, normas tulkojot gramatiski, izriet tas, ka “iztiesāšana” tulkojama šaurāk, neattiecinot to uz citu procesu virzītāju nolēmumiem. Taču likuma caurskatāmībai, to varētu iekļaut jau likuma sākumā, tādējādi atrisinot normu dublēšanās problēmu.

KPL 25. panta trešā daļa nosaka, ka atkārtota tiesāšana vai sodīšana nav gadījumos, kad administratīvā pārkāpuma lietā pieņemtais nolēmums zaudē spēku kriminālprocesā, pastāvot šādiem apstākļiem:

- 1) ar spēkā stājušos nolēmumu atzītas cietušā vai liecinieka apzināti nepatiesas liecības, apzināti nepatiess eksperta atzinums, tulkojums, tiesas darbību protokolu vai lēmumu viltojums, kā arī citu pierādījumu viltojums, kas bijuši pamatā nelikumīga nolēmuma pieņemšanai;

⁷⁷ Paskaidrojumi attiecībā uz Pamattiesību hartu (2007/C 303/02). Pieejams: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32007X1214\(01\)&from=SV](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32007X1214(01)&from=SV) [aplūkots 09.03.2021.]

2) ar spēkā stājušos nolēmumu atzīta amatpersonas prettiesiska rīcība, kas bijusi pamatā nelikumīga nolēmuma pieņemšanai;

3) konstatēts apstākļi, par kuru, pieņemot nolēmumu, nav bijis zināms nolēmuma pieņēmējam un kurš pats par sevi vai kopā ar agrāk konstatētajiem apstākļiem norāda, ka persona izdarījusi smagāku nodarījumu nekā tas, par kuru tā sodīta administratīvi.

Tas novērš situāciju, kad persona tiek sodīta vai tiesāta kriminālprocesa ietvaros, vienlaikus spēkā esot arī administratīvā pārkāpuma lietā pieņemtajam nolēmumam.⁷⁸

Gadījumā, ja administratīvā pārkāpuma lietā pieņemtais nolēmums šo apstākļu dēļ nav ticis atcelts līdz brīdim, kad personu sauc pie kriminālatbildības, šis administratīvā pārkāpuma lietā pieņemtais lēmums zaudē spēku ar brīdi, kad tiek pieņemts lēmums par personas saukšanas pie kriminālatbildības. Ja kriminālprocess pirmstiesas procesā līdz brīdim, kad tiek pieņemts lēmums par personas saukšanu pie kriminālatbildības, tiek izbeigts, nepastāv juridiski šķēršļi personas sodīšanai par administratīvo pārkāpumu.⁷⁹

KPL 25. panta piektā daļa paredz valsts rīcību situācijās, kad, piemērojot sodu personai, tiek konstatēts, ka tai par to pašu nodarījumu jau bijis piemērots un izpildīts sods, bet, kas atbilstoši KPL 25. panta otrajā un trešajā daļā noteiktajam nav uzskatāms par *ne bis in idem* pārkāpumu. Šādos gadījumos izciestais kriminālsods ir ieskaitāms jaunajā sodā, bet administratīvais sods ir ņemams vērā, nosakot jauno sodu.

Procesuālo kārtību, tostarp jautājumos par rīcību ar administratīvā pārkāpuma lietā izņemto vai konfiscēto mantu un citiem tiesību ierobežojumiem; piedzītās un samaksātās naudas summas atmaksāšanu, gadījumos, kad, pieņemot lēmumu par personas saukšanu pie kriminālatbildības, spēku zaudē administratīvā pārkāpuma lietā pieņemtais nolēmums, regulē KPL 405.¹ pants.

KPL 377. panta 6. punktā noteikts, ka kriminālprocesu nedrīkst uzsākt, bet uzsākts process ir jāizbeidz, ja stājies spēkā spriedums vai procesa virzītāja lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu tajā pašā apsūdzībā pret personu, kura iepriekš saukta pie kriminālatbildības par to pašu noziedzīgu nodarījumu.

Kā minēts iepriekšējā nodaļā, tas attiecas arī uz tiem gadījumiem, kad uz vienu un to pašu personu saistībā ar tiem pašiem faktiem paralēli notiek kriminālprocess dažādās dalībvalstīs.

Izpildoties minētajai situācijai, pamatojoties uz Padomes Pamatlēmuma 2009/948/TI, dalībvalstu kompetentajām iestādēm būtu jāapspriežas nolūkā vienoties par efektīvu

⁷⁸ Zeppa-Priedīte V. Komentārs Kriminālprocesa likuma 25.pantam. Grām. Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniska monogrāfija prof.Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019,114.lpp.

⁷⁹ Ibid.

risinājumu, piemēram, kriminālprocesa apvienošanu vienā dalībvalstī vai kriminālprocesa nodošan. Tāpat arī kā iespējamais risinājums minēta lietas nodošana *Eurojust*, ja kompetentās iestādes savā starpā nespēj vienoties.⁸⁰

Eurojust ir ES struktūra, kura izveidota, lai veicinātu un uzlabotu izmeklēšanu un kriminālvajāšanu ES dalībvalstu kompetento iestāžu starpā, izmeklējot lietas saistībā ar smagu pārrobežu un organizēto noziedzību.⁸¹

KPL 714. panta piektās daļas 2. punktā noteikts, ka personas izdošana Eiropas Savienības dalībvalstij nav pieļaujama, ja persona par to pašu noziedzīgo nodarījumu ir notiesāta un izcietusi vai izcieš sodu kādā no Eiropas Savienības dalībvalstīm vai šo sodu vairs nevar izpildīt.

Savukārt KPL 753. pants regulē dubultās tiesāšanas nepieļaujamību. Minētajā pantā noteikts, ka Latvijā neizpilda ārvalstī piespriestu sodu, ja šajā ārvalstī notiesātā persona par to pašu nodarījumu izcietusi Latvijā vai trešajā valstī piespriestu sodu, bijusi notiesāta bez soda noteikšanas, no soda atbrīvota saskaņā ar amnestiju vai apžēlošanu vai par to pašu nodarījumu attaisnota.

Minētais regulējums izriet no ES pastāvošās obligātās *ne bis in idem* principa piemērošanas, kas paredz, ka nav pieļaujama personas izdošana un ārvalstī piesprietā soda izpilde, respektējot citas ES dalībvalsts galīgo nolēmumu, ar kuru personai jau noteikts sods.

Raksturojot principa normatīvo bāzi Latvijā, būtiski pieminēt, ka administratīvo pārkāpumu tiesības tāpat kā krimināltiesības pieder pie sodu tiesībām, tāpēc administratīvo pārkāpumu lietas nereti tiek pielīdzinātas krimināllietām.⁸²

Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas administratīvo pārkāpumu lietas tika izskatītas saskaņā ar Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa (turpmāk – LAPK) un Latvijas Civilprocesa kodeksa normām, bet, sākot ar 2004. gada 1. februāri, kad stājās spēkā Administratīvā procesa likums, administratīvo pārkāpumu lietu izskatīšana tika nodota administratīvajām tiesām, un šo lietu izskatīšanā piemēroja gan LAPK, gan Administratīvā procesa likumu (turpmāk – APL). Taču jau APL izstrādes pirmsākumos tika atzīts, ka administratīvie pārkāpumi pēc savas būtības ir piederīgi krimināltiesībām. Tādēļ 2012. gada 1. jūlijā administratīvo pārkāpumu lietu izskatīšana tika nodota vispārējās jurisdikcijas tiesām. Šo

⁸⁰ Padomes Pamatlēmums 2009/948/TI (2009. gada 30. novembris) par jurisdikcijas īstenošanas konfliktu novēršanu un atrisināšanu kriminālprocesā // Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, 15.12.2009.; L 328/42. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=CELEX:32009F0948> [aplūkots 03.03.2021.]

⁸¹ Eiropas e-tiesiskuma portāls. Eurojust. Pieejams: [Eiropas e-tiesiskuma portāls - Eurojust \(europa.eu\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=CELEX:32009F0948). [aplūkots 23.03.2021.]

⁸² Laveniece-Straupmane N. Tiesību uz taisnīgu tiesu garantijas administratīvo pārkāpumu lietās. Administratīvās atbildības likuma skaidrojumi. Sagatavojis autoru kolektīvs. E.Danovska un G.Kūtra zinātniskajā redakcijā, Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020, 75.lpp.

izmaiņu mērķis bija nodrošināt kriminālprocesuālo principu ievērošanu administratīvo pārkāpumu lietu izskatīšanā.⁸³

AAL 278. pantā noteikts, ka Latvijā neizpilda Eiropas Savienības dalībvalstī pieņemtu nolēmumu par mantiska rakstura piedziņu, ja šajā Eiropas Savienības dalībvalstī sodītā persona par to pašu pārkāpumu ir izpildījusi Latvijā vai trešā valstī pieņemtu nolēmumu par mantiska rakstura piedziņu, bijusi sodīta bez soda noteikšanas, no soda atbrīvota saskaņā ar amnestiju vai apžēlošanu vai ir attaisnota par to pašu pārkāpumu.

AAL regulējums ir līdzīgs KPL 753. pantam, taču šajā pantā regulēta tieši mantisko jautājumu risināšana administratīvā pārkāpuma procesā *ne bis in idem* principa kontekstā.

Kritērijs, lai novērtētu viena un tā paša pārkāpuma pastāvēšanu, ir faktiskā sastāva identiskums, ieskaitot to, vai pastāv konkrētu apstākļu kopums, kuri savstarpēji nesaraunami saistīti un kuru dēļ attiecīgā persona sodīta. Turklāt darbību un aizsargāto interešu juridiskajai kvalifikācijai dalībvalsts normatīvajos aktos nav nozīmes, lai konstatētu viena un tā paša pārkāpuma pastāvēšanu, ciktāl ar Hartas 50. pantu piešķirtā aizsardzība nevar atšķirties atkarībā no dalībvalsts. Respektīvi, vienā dalībvalstī par vienu nodarījumu var tikt noteikta administratīvā atbildība, bet citā – kriminālatbildība. Līdz ar to personu par vienu un to pašu nodarījumu nevar vienā dalībvalstī saukt pie administratīvās atbildības, bet citā – pie kriminālatbildības, jo tādējādi tiktu pārkāpts *ne bis in idem* princips.⁸⁴

Līdz 2020. gada 1. jūlijam, kad spēkā stājās AAL, LAPK 239. panta 8. punktā bija noteikts, ka lietvedību administratīvā pārkāpuma lietā nevar iesākt, bet iesāktā lietvedība jāizbeidz, ja ir šādi apstākļi: ja par to pašu faktu attiecībā uz personu, kuru sauc pie administratīvās atbildības, jau ir kompetentas institūcijas (amatpersonas) lēmums par administratīvā soda uzlikšanu vai neatcelts lēmums par administratīvā pārkāpuma lietas izbeigšanu, kā arī ja par šo faktu ir uzsākts kriminālprocess.

AAL 119. panta pirmās daļas 7. punktā noteikts, ka administratīvā pārkāpuma procesu nedrīkst uzsākt, bet uzsāktais process jāizbeidz, ja konstatēts, ka par to pašu faktu attiecībā uz personu, kuru sauc pie administratīvās atbildības, jau ir kompetentās amatpersonas lēmums par administratīvā soda piemērošanu (izņemot gadījumus, kad ir beidzies saprātīgs termiņš pārkāpuma pārtraukšanai un tas nav pārtraukts) vai ir stājies spēkā lēmums par administratīvā pārkāpuma procesa izbeigšanu.

⁸³ Laveniece-Straupmane N. Tiesību uz taisnīgu tiesu garantijas administratīvo pārkāpumu lietās. Administratīvās atbildības likuma skaidrojumi. Sagatavojis autoru kolektīvs. E.Danovska un G.Kūtra zinātniskajā redakcijā, Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020, 75.lpp.

⁸⁴ Muraru-Kļučica J., Soņeca V. 37. nodaļa. Eiropas Savienības dalībvalstī pieņemta nolēmuma par mantiska rakstura piedziņu izpilde Latvijā. Skaidrojumi. Administratīvās atbildības likuma skaidrojumi. Sagatavojis autoru kolektīvs. E.Danovska un G.Kūtra zinātniskajā redakcijā, Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020, 584.-585.lpp.

Tādējādi konstatējams, ka arī jaunajā administratīvo pārkāpumu lietas regulējošā likumā konkrētais apstāklis ir atzīts par administratīvā pārkāpuma procesu nepieļaujošo apstākli.

Šajos tiesību avotos dubultās sodīšanas nepieļaujamības princips ir definēts gan kā tiesību uz taisnīgu tiesu garantija, gan kā taisnīguma principa elements, gan arī kā patstāvīgs tiesību princips.⁸⁵

Iepriekš norādīts, ka mūsdienās dubultās sodīšanas nepieļaujamības principam ir krimināltiesisks raksturs. Taču darbā tiks atklāts, ka katras lietas ietvaros ir jākonstatē robeža starp krimināllietu un administratīvo pārkāpumu lietu būtību un soda bargumu, lai noteiktu, vai konkrētajā gadījumā administratīvo pārkāpumu lietai nav krimināltiesisks raksturs.

Principa satura papildījums izriet no svarīgākajiem starptautiskajiem tiesību avotiem, savukārt tā interpretācijā zīmīgas ir ECT un EST atziņas nolēmumos.

⁸⁵ Zeppa-Priedīte V. Komentārs Kriminālprocesa likuma 25.pantam. Grām. Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniska monogrāfija prof.Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 112.lpp.

4. ECT UN EST ATZIŅAS NOLĒMUMOS PAR NE BIS IN IDEM PIEMĒROŠANU

EST ir balstījies uz *bis* jēdziena interpretāciju, kas atšķiras no ECT sniegtās, lai gan Hartas 50. pantā gandrīz burtiski pārņemts Konvencijas 7. protokola 4. pants un Hartas 52. panta 3. punkts un 53. pants liek nodrošināt aizsardzības līdzvērtību, kā tas uzsvērts Hartas skaidrojumos, kuri ir ņemami vērā, piemērojot principu.

4.1. Kritērijs “bis”

Kritērijs “tā pati persona” norāda gan uz fiziskām, gan juridiskām personām. Apvienotajās lietās *Massimo Orsi* C-217/15 un *Luciano Baldetti* C-350/15 noteikts, ka, piemērojot *ne bis in idem* principu, vispirms tiek pieņemts, ka attiecīgie sodi un procesi ir vērsti pret vienu un to pašu personu. Gadījumā, ja pret fiziskām personām ir ierosināti kriminālprocesi par nodarījumiem, kas izdarīti sabiedrību juridisko pārstāvju statusā, nav piemērojams *ne bis in idem* princips.⁸⁶

Šajās lietās izskatīti divi lūgumi sniegt prejudiciālu nolēmumu atbilstoši Līguma par Eiropas Savienības darbību (turpmāk - LESD) 267. pantam, ko iesniedza Santamarijas Kapujas Veteres tiesa (Itālija) (*Tribunal di Santa Maria Capua Vetere*). Ar šo lietu tiesa noteica, ka Hartas 50. pants ir jāinterpretē tādējādi, ka tas pieļauj tādu valsts tiesisko regulējumu, kurā ir ļauts ierosināt kriminālprocesu pret fizisku personu par pievienotās vērtības nodokļa nesamaksāšanu arī tad, ja par to pašu nodarījumu ir ticis piemērots galīgs nodokļa uzrēķins, un sods piemērots juridiskai personai.

Tādējādi secināms, ka EST ir precizējusi kritērija “tā pati persona” tvērumu attiecībā uz fizisku un juridisku personu. Proti, situācija, kad process ir uzsākts pret vienu personu, bet sods piemērots citai – nav atzīstama par *ne bis in idem* pārkāpumu.

Kritērijs “bis” ir tieša saistībā ar *res judicata*, ar ko saprot tādu procesa virzītāja nolēmumu, kas nav pārsūdzams, ir stājies spēkā, un līdz ar tā pieņemšanu kriminālprocess uzskatāms par pilnīgi pabeigtu. ES dalībvalstīm nav problēmu atzīt par *res judicata* tiesas spriedumu, kas ir stājies spēkā un nodots izpildei, tomēr nav vienotas izpratnes jautājumā, kā

⁸⁶ EST 2017. gada 5. aprīļa spriedums apvienotajās lietās C-217/15 un C-350/15. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=26C66E8E9620CFC489F8B58171288874?text=&docid=189621&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5499304> [aplūkots 05.04.2021.]

rīkoties, ja spēkā stājies spriedums nav izpildīts vai arī bijis pieņemts pirms pievienošanās Šengenas konvencijai.⁸⁷

Noskaidrojams, kā *ne bis in idem* principa kontekstā tiek definēts **nolēmuma galīgums** un kādos gadījumos tas ir attiecināms uz principa piemērošanas pamatu.

EST lietā Nr. C-297/07, kurā Vācija lūgusi sniegt prejudiciālu nolēmumu, vai *ne bis in idem* princips piemērojams kriminālprocesam, kurš uzsākts Līgumslēdzējā valstī par faktiem, par kuriem attiecībā uz apsūdzēto jau pieņemts galīgs nolēmums citā valstī, kaut gan saskaņā ar otrās valsts likumu noteikto sodu nebija iespējams izpildīt.⁸⁸

Ar šo lietu EST galīgā sprieduma jēdzienā ietvēra arī spēkā stājušos spriedumu, kurš netika izpildīts noilguma dēļ.

Tiesa secināja, ka konvencijas, ar ko īsteno Šengenas nolīgumu, 54. panta izpratnē, tas, ka spriedums nav izpildāms, nenozīmē, ka tas nav ņemams vērā. Tādējādi uz šo gadījumu attiecināms *ne bis in idem* princips, un valstij nav tiesības uzsākt kriminālvajāšanu pret personu atkārtoti par vienu un to pašu nodarījumu.⁸⁹

Tādējādi, principu skatot no procesuālā aspekta, tas aizliedz atkārtoti uzsākt procesu par faktiem, attiecībā uz kuriem ir taisīts galīgs spriedums.

No minētā izriet, ka visi spēkā stājušies nolēmumi, ko pieņēmušas kompetentas dalībvalstu iestādes, neatkarīgi no tā, ka nolēmums netika izpildīts, ir uzskatāms par *res judicata* jeb galīgu nolēmumu un ir atzīstami par pamatu *ne bis in idem* piemērošanai.

Latvijā kompetence pieņemt gala lēmumu ir ne vien tiesām, bet arī procesa virzītājam, tostarp izmeklētājam, pieņemot lēmumu par procesa izbeigšanu, vai administratīvo pārkāpumu gadījumos - Konkurences padomei, Valsts ieņēmumu dienestam utml.

Ne bis in idem principa piemērošanas priekšnoteikumos turklāt ir ietverts nolēmuma izpildes kritērijs. Proti, lai konstatētu pamatu *ne bis in idem* piemērošanai, izskatāmajā lietā jābūt uzliktam sodam, kas ir izciests, to izcieš vai tas vairs nav izpildāms, piemēram, minētā noilguma dēļ.

Turklāt EST noteikusi, ka Konvencijas, ar ko īsteno Šengenas nolīgumu, 54. panta izpratnē nav uzskatāms, ka līgumslēdzējas valsts tiesas piemērots sods jau “ir izciests” vai “to izcieš”, ja tiesājamais īslaicīgi atradies apcietinājumā policijā un/vai izmeklēšanas apcietinājumā un šādu apcietinājumu saskaņā ar sprieduma pasludināšanas valsts tiesībām

⁸⁷ Ķinis U. Kibernoziedzība, kibernoziēgumi un jurisdikcija. Rīga: Jumava, 2015, 349.lpp.

⁸⁸ EST 2008. gada 11. decembra spriedums lietā Nr.C-297/07. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A62007CJ0297> [aplūkots 19.02.2021.]

⁸⁹ Ķinis U. Kibernoziedzība, kibernoziēgumi un jurisdikcija. Rīga: Jumava, 2015, 349-350.lpp.

ieskaita vēlākā brīvības atņemšanas soda izpildē, tāpat sods nav uzskatāms par izciestu, ja tas izciests tikai daļēji (Lieta C-129/14 PPU *Zoran Spasic*⁹⁰).

Piemērojot *ne bis in idem*, nav svarīgi konstatēt, vai tiesas nolēmums pieņemts vienbalsīgi vai ar balsu vairākumu. Gala nolēmumā pasludinātais rezultāts (notiesājošs vai arī attaisnojošs) pret personām, uz ko tas attiecas, iegūst saistošu spēku. To var pārskatīt tikai tad, ja atklājas jauni apstākļi.⁹¹

EST lietā C-469/03 *Miraglia*⁹² lēma, ka *ne bis in idem* princips nav piemērojams gadījumos, kad tiesa ir izbeigusi kriminālprocesu, neizvērtējot pretlikumīgo rīcību, par kuru izvirzīta apsūdzība.

EST ir noteikusi, ka ārpusstiesas vienošanās (Apvienotās lietas C-187/01 un C-385/01 *Hüseyin Gözütok and Klaus Brügge*⁹³) un nosacīti sodi (Lieta C-288/05 *Jürgen Kretzinger*⁹⁴), ir jāuzskata par sodiem, ko izcieš vai kas ir izciesti. Izpildes nosacījums ir uzskatāms par īstenotu arī tad, ja sodu vairs nevarēja izpildīt, neatkarīgi no tā, vai sods vispār varētu tikt izpildīts praksē.⁹⁵

Zoran Spasic lietā C-129/14 EST izvērtēja, vai Šengenas konvencijā paredzētais izpildes nosacījums atbilst Hartas 50. pantam. Šajā lietā EST atzina izpildes kritērija būtisko ietekmi uz *ne bis in idem* principu ES brīvības, drošības un tiesiskuma telpā un uzsvēra tā saderību ar Eiropas Savienības Pamattiesību hartu. Noteikts, ka 54. pants ir jāinterpretē tādējādi, ka tas, ka ir samaksāts tikai naudas sods, ko notiesātajam ar to pašu galīgo tiesas spriedumu, ar kuru tam piespriests arī brīvības atņemšanas sods, kurš savukārt nav ticis izpildīts, neļauj uzskatīt, ka sods ir ticis izciests vai to izcieš šīs tiesību normas izpratnē.⁹⁶

EST 2014. gada 27. maija spriedumā lietā Nr. C-129/14⁹⁷ bija pieņemts lēmums par kriminālprocesa apturēšanu. EST atzina, ka saskaņā ar valsts tiesību aktiem šāds lēmums neliedza uzsākt jaunu kriminālprocesu par šo pašu rīcību. Tiesa nolēma, ka lēmums par

⁹⁰ EST 2014. gada 27. maija spriedums lietā Nr. C-129/14 PPU. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=152981&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5508388> [aplūkots 11.03.2021.]

⁹¹ Ķinis U. Kibernoiedzība, kibernoziegumi un jurisdikcija. Rīga: Jumava, 2015, 350.-351.lpp.

⁹² Case 469/03. Criminal proceedings against Filomeno Mario Miraglia. Pieejams: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:62003CJ0469_SUM&from=ET [aplūkots 05.02.2021.]

⁹³ EST 2003. gada spriedums apvienotajās lietās Nr. C-187/01 un C-385/01. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:62001CJ0187&from=DE> [aplūkots 16.02.2021.]

⁹⁴ EST 2007. gada 18. jūlija spriedums lietā Nr. C-288/05. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=CELEX%3A62005CJ0288> [aplūkots 13.02.2021.]

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ EST 2014. gada 27. maija spriedums lietā Nr. C-129/14 PPU. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=152981&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5508388> [aplūkots 07.03.2021.]

⁹⁷ Ibid.

kriminālprocesa pārtraukšanu “nav pilnībā likvidējis” lietu, lai radītu pamatu *ne bis in idem* piemērošanai.⁹⁸

Proti, lai uzskatītu, ka attiecībā uz personu ir pieņemts galīgs nolēmums, tam ir jābūt tādām, ar kuru kriminālprocess ir pilnībā izbeigts, nevis tikai uz laiku apturēts. Taču procesa virzītājam ir jāņem vērā to, ka paralēli par šo pašu rīcību notiek cits process, lai vēlāk, abām tiesu iestādēm pieņemot nolēmumu, nepārkāptu *ne bis in idem*.

Pirms dažiem gadiem EST nedaudz mainīja praksi, “tās pašas darbības” tulkojot plašāk. Tiesa noteica, ka *ne bis in idem* princips ir jāinterpretē tādējādi, ka prokurora pieņemts lēmums par kriminālvajāšanas izbeigšanu un pret personu uzsāktās izmeklēšanas galīgu izbeigšanu, nepiemērojot sodu, ar nosacījumu, ka šī procedūra netiek atjaunota vai lēmums netiek atcelts, nevar tikt kvalificēts kā galīgais spriedums šo pantu izpratnē, ja no šī lēmuma pamatojuma izriet, ka minētā procedūra ir tikusi izbeigta, neveicot padziļinātu izmeklēšanu, ciktāl tas, ka nav ticis nopratināts cietušais un iespējamais liecinieks, norāda, ka šāda izmeklēšana nav tikusi veikta.⁹⁹

Minētais paplašina nolēmuma galīguma jēdzienu. Autoresprāt, šāda interpretācija pastiprina *ne bis in idem* principa piemērošanas kritēriju vienlaicīgo izpildīšanos. Proti, tikai pieņemtā nolēmuma galīgums nav šķērslis uzsākt jaunu procesu tad, ja sods nolēmumā vispār nav pieņemts. Tādā gadījumā ir pieļaujama kriminālprocesa atjaunošana sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem, nevis skatot lietu parastā kārtībā. Tādējādi ar galīgo nolēmumu personai jāpiemēro sods, lai īstenotos izpildes kritērijs. Interesanti piezīmēt, ka soda neizpilde nav uzskatāma par tādu apstākli, kā dēļ princips nebūtu ņemams vērā. Savukārt, ja sods vispār netiek piemērots, tad nodibinās pamats tā nepiemērošanai.

4.2. Kritērijs “idem”

Kritērijs “*idem*” attiecas uz to pašu nodarījumu. Līdz lietai *Zolotuhins pret Krieviju* ECT spriedumi saistībā ar dubultās sodīšanas nepieļaujamības principa piemērošanu, īpaši attiecībā uz *idem* pazīmi, bija visai pretrunīgi. Saskaņā ar šo dubultās sodīšanas nepieļaujamības principa elementu ir jānosaka, vai atkārtotā procesā ir jāaplūko viena un tā pati rīcība (*idem factum*), vai arī jāpiemēro tai tā pati juridiskā kvalifikācija (*idem crimen*).¹⁰⁰

⁹⁸ Ģenerālvokātes Eleanoras Šarpstones [Eleanor Sharpston] secinājumi lietā C-398/12. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:62012CC0398&from=RO> [aplūkots 05.02.2021.]

⁹⁹ EST 2016. gada 29. jūnija spriedums lietā Nr. C-486/14. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A62014CJ0486> [aplūkots 27.02.2021.]

¹⁰⁰ ‘Transnationalising’ *Ne Bis In Idem*: How the Rule of *Ne Bis In Idem* Reveals the Principle of Personal Legal Certainty. Pieejams: <https://www.utrechtlawreview.org/articles/10.18352/ulr.250/galley/244/download/> [aplūkots 12.02.2021.]

Lai raksturotu *ne bis in idem* principa izpratnes attīstību ES līmenī, jāpiemin lieta C-436/04. Šajā lietā atzīts, ka *ne bis in idem* princips piemērojams aizsāktajā kriminālprocesā par nodarījumu, par kuru apsūdzētajai personai sods jau ticis piespriests, pat tad, ja otrajā Līgumslēdzējās valstī, minētā notiesājošā nolēmumā pasludināšanas brīdī konvencija vēl nebija stājusies spēkā, ar nosacījumu, ka tā attiecīgajās Līgumslēdzējas valstīs bija spēkā brīdī, kad otro lietu izskatošā tiesa izvērtēja *ne bis in idem* principa piemērošanas nosacījumus.¹⁰¹

Minētais nav atzīstams par jaunu vai papildinošo principa interpretāciju. Šajā gadījumā tas izskaidrojams, kā procesuālās tiesību normas spēkā esamības laiks. Proti, tiek izskaidrots, no kura brīža tiesiskais regulējums ir juridiski saistošs tiesību adresātiem un piemērojams tiesisko seku radīšanai.¹⁰²

Arī KPL 4. pantā noteikts, ka kriminālprocesa kārtību nosaka tā tiesību norma, kura ir spēkā procesuālās darbības izdarīšanas brīdī.

Lai lieta atbilstu Konvencijas 7. protokola 4. panta tvērumam, nodarījumam ir jābūt krimināltiesiskam, savukārt, ja nacionālajā tiesā tas atzīstams par administratīva rakstura pārkāpumu, tad ir jāizvērtē tiesas piemērotā soda sankcija. Proti, vai tā ir atzīstama par kriminālu. Būtiskākie kritēriji, pēc kuriem analizētas lietas apskatāmā principa kontekstā ir Endžela (*Engels*) kritēriji.

Tie ir strukturēti analizēti vienā no Senāta Krimināllietu departamenta 2021. gada 28. janvāra nolēmumiem, proti:

1) nodarījuma kvalifikācija atbilstoši nacionālajām tiesībām. Tas ir pirmais, kas jādara, lai noskaidrotu, vai sodam ir krimināltiesisks raksturs nacionālajā tiesību aktā. Ja to konstatē, tad noteikti piemērojams *ne bis in idem*. Taču, ja tas kvalificēts kā administratīvais sods, tad jāveic kvalifikācijas analīze, ņemot vērā pārējos divus kritērijus;

2) nodarījuma būtība jeb raksturs, vērtējot tādus faktoros, kā: normas par soda piemērošanu adresāti: ja tā ir vēsta uz sabiedrību kopumā, nevis uz stingri noteiktu adresātu grupu, tai parasti būs krimināltiesisks raksturs; minētās normas mērķis: tai nebūs krimināltiesiska rakstura, ja sods ir paredzēts zaudējumu atlīdzināšanai, un tai tāds būs, ja kriminālatbildība tiek noteikta represijas un prevencijas nolūkā; ar tiesību normu par soda uzlikšanu aizsargātās tiesiskās intereses;

¹⁰¹ EST 2006. gada 9. marta spriedums lietā Nr. C-436/04. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62004CJ0436:LV:HTML> [aplūkots 19.03.2021.]

¹⁰² Heukels T. Intertemporales Gemeinschaftsrecht. Rückwirkung, Sofortwirkung und Rechtsschutz in der Rechtsprechung des Gerichtshofes der Europäischen Gemeinschaften. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 1990, S.40. Hess B. Intertemporales Privatrecht. Tübingen: Mohr Siebeck, 1998, S.37.

3) piemērojamā soda bardzības-pakāpe. Skaidrs, ka krimināltiesisks raksturs ir brīvības atņemšanas sodiem. Tas pats attiecināms uz naudas sodiem, kuru vietā, ja tie netiek samaksāti, var tikt noteikts arests vai kuri tiek ierakstīti sodāmības reģistrā.

Otrais un trešais kritērijs var tikt piemēroti gan kumulatīvi, gan alternatīvi, proti, katrs no tiem var novest pie secinājuma, ka lietai ir krimināltiesisks raksturs (ECT 2009. gada 16. jūnija sprieduma lietā „Ruotsalainen v. Finland”, iesnieguma Nr. 13079/03, 43.punkts).

Šos kritērijus savās lietās piemēro arī Satversmes tiesa. Saskaņā ar ECT judikatūru pārkāpuma raksturs var tikt izsecināts gan no tiesību normā paredzētā pārkāpuma būtības, gan no tā sekām. Attiecībā uz pārkāpuma būtību sevišķi svarīgi ir tas, uz kādu personu loku regulējums tiek attiecināts. Fakts, ka regulējums ir vērsts uz sabiedrību kopumā, norāda uz šā regulējuma krimināltiesisko raksturu. Savukārt attiecībā uz pārkāpuma tiesiskajām sekām ir svarīgs regulējuma raksturs un funkcijas, kas sankcijai piemīt tiesību sistēmā kopumā.¹⁰³

ECT ir atzinusi, ka tas, kā process ir definēts nacionālajās tiesībās, nevar būt vienīgais kritērijs, lai izšķirtu, vai ir piemērojams *ne bis in idem* princips, jo tādā gadījumā šā principa piemērošana būtu tik lielā mērā atkarīga no Eiropas Cilvēktiesību konvencijas dalībvalstu ieskatiem, ka rezultāts varētu neatbilst Konvencijas mērķim un nolūkam.¹⁰⁴

Savukārt krimināltiesisks raksturs nepiemīt procesiem un pasākumiem nodokļu jomā, ja to mērķis ir atgūt nesamaksātos nodokļus un likt samaksāt nokavējuma procentus, neatkarīgi no to apmēra.¹⁰⁵

Ģenerālvokāta P.K. Viljalona (*P.C. Villalon*) atzinumā norādīts, ka vairākās ES valstīs tiek pieļauta sodu piemērošana par administratīvu un kriminālu nodarījumu, tomēr šīs valstis ir paredzējušas kādu mehānismu, kas nepieļauj pārmērīgu soda uzlikšanu. Piemēram, Francijā Konstitucionālā padome ir noteikusi, ka divu sodu summa nedrīkst pārsniegt augstāko par katru atsevišķo pārkāpumu noteikto sodu. Savukārt Vācijas judikatūrā atzīts, ka, lai nepieļautu pārāk liela soda piemērošanu, katrā atsevišķā gadījumā tiek piemērots samērīguma princips. Citās valstīs ir paredzēts noteikums par krimināllietas prejudiciālumu, kas uzliek administratīvajai tiesai pienākumu apturēt tiesvedību, kamēr nav galīgi izlemta krimināllieta.¹⁰⁶

Ievērojot darbā minēto Endžela (*Engel*) doktrīnu, judikatūrā ir nostiprinājusies jēdziena “sankcija” plaša izpratne, kuras mērķis ir ietvert šīs judikatūras piemērojamības laukā arī tās

¹⁰³ Satversmes tiesas 2008. gada 5. novembra spriedums lietā Nr. 2008-04-01, 2008.Nr. 175

¹⁰⁴ ECT 2009. gada 10. februāra spriedums lietā Sergejs Zolotuhins pret Krieviju (*Sergey Zolotukhin v. Russia*) (iesnieguma Nr.14939/03)

¹⁰⁵ ECT 2001. gada 18. oktobra lēmums lietā Finkelbergs pret Latviju (*Finkelberg v. Latvia*) (iesnieguma Nr. 55091/00)

¹⁰⁶ Ģenerālvokāta Pedro Kruza Viljalona [Pedro Cruz Villalón] secinājumi lietā Nr. C-617/10. Pieejams: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=C81EDF7528ACD47C14B31352A7925368?text=&docid=123724&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5123844> [aplūkots 04.03.2021.]

sankcijas, ko Komisija piemēro konkurences jomā. No šā viedokļa un saskaņā ar ECT judikatūru nodokļu uzrēķins, kas piemērots, lai nodrošinātu ES tiesību īstenošanu, faktiski ir interpretējams kā krimināltiesisks sods.¹⁰⁷

Sākotnēji ECT vairākos nodokļa uzrēķina un kriminālsoda kumulatīvas piemērošanas gadījumos lēma, ka par vieniem un tiem pašiem faktiem var uzlikt kriminālsodu un administratīvu sodu, jo abi sodi neattiecas uz vieniem un tiem pašiem kvalificējošiem elementiem.¹⁰⁸

Tomēr lietā *Zolotuhins pret Krieviju* ECT atzina, ka šāda nenoteiktība apdraud pantā paredzētās garantijas. Pieeja, kur uzsvāru liek uz nodarījumu juridisko kvalifikāciju, nesamērīgi ierobežo indivīda tiesības.

ECT noteica, ka *ne bis in idem* princips ir jāsaprot tādējādi, ka tas aizliedz apsūdzēt vai tiesāt par otru nodarījumu tiktāl, ciktāl tas izceļas no identiskiem faktiem abos procesos. Lai noteiktu, vai fakti ir identiski, tiesas izmeklēšanai jābūt vērstai uz tiem faktiem, kas veido konkrēto faktisko apstākļu kopumu, kuros iesaistīta apsūdzētā persona un kuros ir konstatējama saikne laikā un telpā.¹⁰⁹

Tādējādi, piemērojot elementu *idem*, jānoskaidro, vai atkārtota apsūdzība un process par soda piemērošanu balstās uz vieniem un tiem pašiem faktiem un kas pēc būtības ir vieni un tie paši (*idem factum*). Tieši *in idem* satura noskaidrošana gan teritoriālās, gan arī paplašinātās teritoriālās jurisdikcijas jomā rada dalībvalstu tiesām vislielākās problēmas.¹¹⁰

Ar ECT lietu *Zolotuhins pret Krieviju* ir atzīts, ka administratīvā pārkāpuma lietas pēc savas būtības un soda rakstura ir vērtējamas kā „mazās krimināllietas”. Attiecībā uz kriminālsodu un administratīvo sodu saskaitīšanu ECT ir norādījusi, ka princips attiecināms uz administratīvajiem pārkāpumiem, kuri ir pielīdzināmi kriminālajiem.¹¹¹

ECT judikatūrā kriminālsodu un administratīvo sodu saskaitīšana ir atzīta par pretēju Konvencijas normām. Lietā *Zolotuhins pret Krieviju*, *Grandiger pret Austriju* atzīts, ka *ne bis in idem* princips ir piemērojams ne tikai kriminālprocesiem, kā tie ir definēti valsts tiesībās, bet,

¹⁰⁷ Ģenerālvokāta Pedro Krusa Viljalona [Pedro Cruz Villalón] secinājumi lietā Nr. C-617/10. Pieejams: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=C81EDF7528ACD47C14B31352A7925368?text=&docid=123724&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5123844> [aplūkots 04.03.2021.]

¹⁰⁸ ECT 1999. gada 14. septembra lēmums lietā Ponseti un Česnēls pret Franciju (*Ponsetti and Chesnel v. France*) (iesnieguma Nr. 36855/97;41731/98)

¹⁰⁹ ECT 2009. gada 16. jūnija spriedums lietā Rūtsalainens pret Somiju (*Ruotsalainen v. Finland*) (iesnieguma Nr. 13079/03)

¹¹⁰ Ķinis U. Kibernoziedzība, kibernoziēgumi un jurisdikcija. Rīga: Jumava, 2015, 354.lpp.

¹¹¹ ECT 2009. gada 10. februāra spriedums lietā Sergejs Zolotuhins pret Krieviju (*Sergey Zolotukhin v. Russia*) (iesnieguma Nr. 14939/03)

ņemot vērā ECT lietā Endžela (*Engel*) piemērotos kritērijus, tas var attiekties arī uz administratīvajiem sodiem, finanšu sodiem un disciplinārlietām.¹¹²

Savukārt EST ieskatā, *ne bis in idem* princips neliedz dalībvalstij par vieniem un tiem pašiem faktiem uzlikt kriminālsodu un administratīvo sodu tiktāl, ciktāl administratīvajam sodam nav krimināltiesisks raksturs, kas ne vienmēr tā ir. Abdelhaleks Beramdāns norāda, ka ir iespējams piemērot sodu kombināciju, lai labāk sasniegtu ES tiesību mērķus.¹¹³

Autore piekrīt šādam secinājumam, norādot, ka arī krimināltiesībās soda individualizācijā tiek piemērota sodu saskaitīšana. Taču, ņemot vērā to, ka Latvijā tieši *ne bis in idem* principa kontekstā ir vērojamas prakses problēmas sodu saskaitīšanā, var apgalvot, ka šāds risinājums vēl vairāk apdraudētu principa ievērošanu.

Pirmšķietami varētu norādīt, ka aizliegumam, kas izriet no *ne bis in idem* principa, ir materiālais aspekts, kas norāda uz aizliegumu atkārtoti sodīt personu par vienu noziedzīgu nodarījumu neatkarīgi no soda krimināltiesiskā vai administratīvi tiesiskā rakstura.

Taču norādāms, ka, lai piemērotu *ne bis in idem* principu, katrā konkrētajā gadījumā ir jāizvērtē pārkāpuma raksturs un tikai tad, ja tam konstatē krimināltiesisku raksturu, tad nodibinās pamats principa piemērošanai. Tas izriet no pieminētās Endžela (*Engel*) doktrīnas.

Savukārt, piemērojot Endžela (*Engel*) kritērijus **nodokļa uzrēķina un kriminālsoda kumulatīvas piemērošanas gadījumos**, ECT vairākās lietās atzinusi, ka nodokļa uzrēķinam ir krimināltiesisks raksturs Konvencijas 6. un 7. panta un līdz ar to arī 7. protokola 4. panta izpratnē (ECT 2014. gada 20. maija spriedums lietā Niskanen pret Somiju (*Nykanen v. Finland*); 2014.gada 20.maija spriedums lietā Haka pret Somiju (*Häkka v. Finland*); 2015.gada 10.februāra spriedums lietā Kiveri pret Somiju (*Kiiveri v. Finland*); 2015.gada 30.aprīļa spriedums lietā Kapetānios un citi pret Grieķiju (*Kapetanios and others v. Greece*).¹¹⁴

Tādējādi secināms, ka *ne bis in idem* principu var piemērot tikai tad, ja nodarījuma sodu var kvalificēt kā krimināltiesiska rakstura sodu. Lielākoties nepieciešamība nodalīt administratīvo sodu no soda ar krimināltiesisku raksturu, ir nodokļu lietās.

Lietā C-617/10EST noteikusi, ka Hartas 50. pantam nav pretrunā tas, ka dalībvalsts par tiem pašiem faktiem saistībā ar deklarēšanas pienākumu neizpildi PVN jomā paredz nodokļa uzrēķinu un kriminālsodu. Lai garantētu pilnīgu ieņēmumu no PVN gūšanu un aizsargātu ES finanšu intereses, dalībvalstīm ir izvēles brīvība attiecībā uz to, kādus sodus piemērot. Tātad tie

¹¹² Beramdāns A. Līdzvērtīga pamattiesību aizsardzība Eiropas Savienības tiesību sistēmā. Jurista Vārds, 08.05.2018., Nr. 19 (1025), 16.-26.lpp.

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ Ģenerālvokāta Manuela Kamposa Sančesa-Bordonas [Manuel Campos Sánchez-Bordona] secinājumi lietā C-524/15. Pieejams: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=194362&pageIndex=0&doclang=LV&mode=req&dir=&occ=first&part=1> [aplūkots 03.03.2021.]

var būt administratīvi sodi, kriminālsodi vai abu kombinācija. Tikai tad, ja nodokļa uzrēķinam ir krimināltiesisks raksturs Hartas 50. panta izpratnē un tas ir kļuvis galīgs, tad šī tiesību norma nepieļauj to, ka kriminālvajāšana par tiem pašiem faktiem tiek veikta pret vienu un to pašu personu.¹¹⁵

Tādējādi tiek paplašināts visu minēto kritēriju kumulatīva piemērošanas pamats. Proti, ja sodam ir krimināltiesisks raksturs un tas ir kļuvis galīgs, tad ir aizliegts uzsākt kriminālvajāšanu par tiem pašiem faktiem pret to pašu personu.

4.3. Pieteikumi par iespējamam principa pārkāpumiem

Lai piemērotu *ne bis in idem* principu, ECT prasa, lai būtu izpildīti četri nosacījumi, kas ir: 1) personas, pret kuru uzsākta kriminālvajāšana, vai sodītas personas identiskums, 2) vērtēto faktu identiskums (*idem*), 3) divkāršu sodu uzlikšanas procedūru esamība (*bis*) un 4) viens no diviem nolēmumiem ir kļuvis galīgs. Šajā lietā atbilstīgie nosacījumi, par kuriem ir izstrādāta lielākā un pretrunīgākā ECT judikatūras daļa, ir faktu identiskums (*idem*) un divkāršu sodu uzlikšanas procedūru esamība (*bis*).¹¹⁶

Atzīstams, ka ir gadījumi, kad *ne bis in idem* principa interpretācijā ECT un EST secinājumi diezgan būtiski atšķiras. Šīs atšķirības ir par principa piemērošanas mērķi, proti, vai tas ir saistīts ar iekšējo pozitīvās jurisdikcijas konfliktu vai ārējo pozitīvās jurisdikcijas konfliktu. ECT šīs lietas skata pozitīvi iekšējā jurisdikcijas konflikta risināšanas kontekstā. Savukārt EST tās saista ar ārējo pozitīvo konfliktu, kas radies starp dalībvalstīm, interpretējot šo principu. Tāpēc nav šaubu, ka abu šo tiesu *ne bis in idem* interpretācija var atšķirties.¹¹⁷

Autore atbalsta minēto skaidrojumu, kas izriet no tā, ka abu tiesu kompetence ir atšķirīga un skatupunkts, no kura apskata konkrētu juridisko jautājumu ir saistīts ar atšķirīgu juridisku pamatu, proti, EST ir jākonstatē tiesību aktu interpretācija un savstarpējā saskaņotība, savukārt ECT vērtē, vai ar konkrētu interpretāciju netiek pārkāptas cilvēka pamattiesības.

Viena no atšķirībām ir saistīta ar jautājumu par **kriminālsodāma nodarījuma izpratni atrunas izdarīšanas gadījumā**. Vairākas ES dalībvalstis nav pievienojušās Konvencijas 7. protokolam vai arī izdarījušas atrunu, piemēram, ka *ne bis in idem* piemērošana attieksies tikai uz tiem nodarījumiem, kuri saskaņā ar nacionālo likumu atzīti par krimināli sodāmiem. Līdz ar

¹¹⁵ EST 2013. gada 26. februāra spriedums lietā Nr. C-617/10. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:62010CJ0617&from=EN> [aplūkots 05.02.2021.]

¹¹⁶ Ģenerāladvokāta Manuela Kamposa Sančesa-Bordonas [Manuel Campos Sánchez-Bordona] secinājumi lietā C-524/15. Pieejams: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=194362&pageIndex=0&doclang=LV&mode=req&dir=&occ=first&part=1> [aplūkots 03.03.2021.]

¹¹⁷ Ibid.

to šīs dalībvalstis neattiecinā kriminālsodāma nodarījuma jēdzienu uz administratīviem pārkāpumiem, nodokļu pārkāpumiem, pārkāpumiem, kas izriet no konkurences tiesībām u.c.¹¹⁸

Vācija, Austrija, Francija un Itālija Konvencijas parakstīšanas brīdī savos ratifikācijas dokumentos ir formulējušas atrunas vai deklarācijas, nosakot ECT kompetenci tikai krimināltiesību jomā.¹¹⁹

2014. gada 4. marta nolēmumā *Grande Stīvens un citi (Grande Stevens and Others)* pret Itāliju ECT bija iespēja noskaidrot dažus strīdīgus jautājumus par principa *ne bis in idem* piemērošanu, ja valsts ir izdarījusi atrunu, pievienojoties konvencijai. Būtiski pieminēt, ka pirms šī sprieduma ECT 1995. gada 23. oktobra spriedumā lietā *Grandingers (Gradinger)* pret Austriju atzina par spēkā neesošu arī Austrijas atrunu.¹²⁰

“Grande Stīvens un citi” lieta izskatīta, pamatojoties uz apelācijas sūdzību par administratīvo sodu, ko prasītājiem uzlika Itālijas uzņēmumu un biržas komisija, kā arī par kriminālprocesu, kurš ierosināts par krāpniecību. Tiesa atzina, ka kriminālprocess pret pieteicējiem ierosināts par tiem pašiem nodarījumiem, par kuriem iesniedzēji jau notiesāti, turklāt sods, ko iesniedzēji saņēmuši ir atzīstams par kriminālsodu. Tiesa nolēma, ka kriminālprocesa uzsākšana par šo nodarījumu, par kuru personas jau ir saņēmušas administratīvo sodu, ir pretrunā *ne bis in idem* principam.¹²¹

Šajā lietā svarīgs jautājums, kas ECT bija jāanalizē, lai izlemtu, vai ir pieļauts Konvencijas 7. protokola 4. panta pārkāpums bija Itālijas Republikas atruna Konvencijas 7. protokola 2. līdz 4. panta sakarā.

Itālijas Republika bija paziņojusi, ka Konvencijas 7. protokola 2. līdz 4. pants attiecas tikai uz nodarījumiem, procedūrām un nolēmumiem, kurus saskaņā ar Itālijas likumiem kvalificē par krimināliem.¹²² Šajā gadījumā Itālija uzskatījusi, ka Itālijas uzņēmumu un biržas komisijas (*Consob*) sodam nav krimināltiesiska rakstura. Tiesa tomēr atzīmēja, ka attiecīgā atruna ir nederīga, tā neatbilst Konvencijas noteiktajiem parametriem, jo tajā nebija īsa attiecīgā likuma izklāsta. Atruna atzīta par spēkā neesošu, jo tajā netika pieminēti tie konkrēti nacionālie

¹¹⁸ Ģenerālvokāta Manuela Kamposa Sančesa-Bordonas [Manuel Campos Sánchez-Bordona] secinājumi lietā C-524/15. Pieejams: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=194362&pageIndex=0&doclang=LV&mode=req&dir=&occ=first&part=1> [aplūkots 03.03.2021.]

¹¹⁹ Garin, A. “Non bis in idem et Convention européenne des droits de l’homme. Du nébuleux au clair-obscur: état des lieux d’un principe ambivalent”. *Revue trimestrielle de droits de l’homme*, 2016, p.402.–410.

¹²⁰ Ģenerālvokāta Manuela Kamposa Sančesa-Bordonas [Manuel Campos Sánchez-Bordona] secinājumi lietā C-524/15. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:62015CC0524&from=CS> [aplūkots 03.03.2021.]

¹²¹ Factsheet – Non bis in idem. Pieejams: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Non_bis_in_idem_ENG.pdf [aplūkots 03.03.2021.]

¹²² Reservations and Declarations for Treaty No.117 – Protocol No. 7 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Pieejams: <https://www.coe.int/en/web/conventions/search-on-treaties/-/conventions/treaty/117/declarations> [aplūkots 03.03.2021.]

tiesību avoti, kas pārkāpumus vai noteiktas procedūras izslēdz no Konvencijas 7. protokola 4. panta darbības jomas. ECT nosprieda, ka valsts nevar izmantot nacionālās/iekšējās sankciju klasifikācijas, lai izvairītos no *ne bis in idem* principa piemērošanas savā jurisdikcijā. Proti, valstis nevar patvaļīgi klasificēt sankcijas kā administratīvas nevis kriminālas, lai tās atstātu ārpus *ne bis in idem* principa darbības jomas.¹²³

Tas izskaidrojams ar to, ka, pamatojoties uz Konvencijas 64. pantu, ikviena valsts ir tiesīga izdarīt atrunu, taču vispārēja rakstura atrunas nav pieļaujamas. Tās ir pieļaujamas tikai tad, ja kāds no valsts teritorijā spēkā esošiem likumiem nav saskaņā ar konvencijas noteikumu.

No tā secināms, ka neatkarīgi no tā, ka nacionālajā tiesību aktā konkrētais nodarījums ietverts administratīvo tiesību jomā, tomēr, ja, raksturojot pārkāpumu un soda bargumu, tiek konstatēts, ka tas ir krimināltiesisks, tad *ne bis in idem* princips ir piemērojams, un valsts no tā nav tiesīga atkāpties.

Raksturojot dubulto procesu, kas izceļas no vienādiem faktiem norādāms, ka vairāki pieteikumi par principa pārkāpumiem saskatāmi lietās, kurās **iesniedzēji notiesāti vai saukti pie kriminālatbildības par noziedzīgiem nodarījumiem, kad vienlaikus pret viņiem uzsāktas disciplinārlietas.**

Iepriekš norādīts, ka saskaņā ar Endžela (*Engel*) doktrīnu, *ne bis in idem* princips var attiekties arī disciplinārlietām.

Lietā Kremzovs pret Austriju (*Kremzow v. Austria*) pensionēts tiesnesis bija notiesāts par slepkavību un pēc tam uzsākta disciplinārlieta par tiem pašiem faktiem, atzīstot nodarījumu par disciplināru pārkāpumu. Iesniedzējam noteikts sods aizliegums ieņemt tiesneša amatu un atņemtas tiesības saņemt pensiju. Tiesa atzīmēja, ka disciplinārtiesa pati nav notiesājusi iesniedzēju, lietā aprakstītie nodarījumi balstījās uz kompetentās krimināltiesas pasludināto galīgo notiesājošo spriedumu. Disciplinārtiesas uzdevums būtībā aprobežojās ar pārbaudi par jautājumu, vai gadījumā, ja pieteikuma iesniedzējs ir pensionēts tiesnesis, noziedzīgie nodarījumi, par kuriem viņš saukts pie atbildības, atzīstami arī par disciplinārpārkāpumiem.¹²⁴

Tāpat par tiesneša apsūdzību un disciplinārlietu jautājums vērtēts lietā Demels pret Austriju (*Demel v. Austria*) fakti: 1989. gada februārī pret iesniedzēju, kurš tajā laikā bija Vīnes Darba un sociālo lietu tiesas tiesnesis un priekšsēdētājs, tika ierosināts kriminālprocess un

¹²³ The “ne bis in idem” principle among international treaties and Domestic Rules: The recent case law of the European Court of Human Rights on Italy. Pieejams: <https://www.paulhastings.com/insights/client-alerts/the-ne-bis-in-idem-principle-among-international-treaties-and-domestic-rules-the-recent-case-law-of-the-european-court-of-human-rights-on-italy> [aplūkots 03.03.2021.]

¹²⁴ ECT 1997. gada 29. maija spriedums lietā Nr. C-299/95. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61995CJ0299> [aplūkots 04.03.2021.]

disciplinārlieta pēc aizdomām par saikni ar "Lucona lietu", kas ir kriminālprocess par apsūdzībām slepkavībā un krāpšanā saistībā ar kuģa "Lucona" nogrimšanu.¹²⁵

Šajās un līdzīgās lietās, piemēram, Lukšs pret Austriju (*Luksh v. Austria*), Banfilds pret Apvienoto Karalisti (*Banfield v. The United Kingdom*), Kleins pret Austriju (*Klein v. Austria*) ECT atzinusi, ka disciplinārlietas pret iesniedzējiem nav uzskatāmas par kriminālapsūdzībām, tādējādi nevar atzīt, ka persona sodīta par vienu un to pašu noziedzīgo nodarījumu divas reizes un būtu pārkāpts Konvencijas 7. protokola 4. pants – tiesības netikt divreiz tiesātam vai sodītam.¹²⁶

Cita situācijā lietā Tota pret Horvātiju (*Toth v. Croatia*) iesniedzējs, izciešot cietumsodu, tika sodīts disciplināri par cietuma apsargu mutisku apvainošanu. Vēlāk pret personu uzsākts kriminālprocess, kurā persona atzīta par vainīgu draudu izteikšanā, kam bijusi saistība ar iepriekšējo disciplinārlietu. ECT konstatēja, ka pirmajam procesam bija krimināltiesisks raksturs, atzīmējot, ka, neatkarīgi no šo nodarījumu kvalificēšanas kā disciplināro jo, lai gan nacionālie likumi nodarījumu kvalificēja par disciplinārsodu, tomēr piemērotais sods bija saistīts ar brīvības atņemšanu. Tā kā persona jau atradās cietumā, šis sods netika pagarināts, bet tika pasliktināti ieslodzījuma apstākļi.¹²⁷

Autore izpētīja ECT un EST praksi, taču nekonstatēja tādu prakses piemēru, kad būtu atzīts, ka piemērotais disciplinārsods atbilst krimināltiesiska soda raksturam. Katrā konkrētajā gadījumā tāpat ir jāpārbauda ECT judikatūrā konstruēto kritēriju izpilde.

Lietā Prina pret Rumāniju (*Prina v. Romania*) izskatīta situācija, kad iesniedzējam bija uzlikti divi sodi par darbībām, kuras izdarītas esot pilsētas tehniskā departamenta vadītāja amatā: administratīvais naudas sods par vairākiem publisko līgumu noteikumu pārkāpumiem un nosacītais cietumsods par varas ļaunprātīgu izmantošanu. Iesniedzējs apgalvoja, ka viņš bija divas reizes saukts pie atbildības un sodīts par vienu un to pašu nodarījumu.¹²⁸ ECT pasludināja pieteikumu par nepieņemamu, jo attiecīgais naudas sods nav pielīdzināms kriminālsankcijai.

No minētajiem pieteikumiem secināms, ka sabiedrībā nav vienotas izpratnes par principa piemērošanas jautājumiem, jo nav izveidojusies izpratne par nepieciešamību konstatēt krimināltiesisku raksturu konkrētam sodam un pārkāpumam.

ECT vairākos spriedumos ir vērtējusi, vai ir pārkāpts dubultās sodīšanas aizlieguma princips, **iesniedzējam esot sodītam divreiz nodokļu lietās.**

¹²⁵ Guide on Article 4 of Protocol No.7 to the European Convention on Human Rights. Right not to be tried or punished twice. Pieejams: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_4_Protocol_7_ENG.pdf [aplūkots 08.03.2021.]

¹²⁶ Factsheet – Non bis in idem. Pieejams: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Non_bis_in_idem_ENG.pdf [aplūkots 03.03.2021.]

¹²⁷ Ibid.

¹²⁸ Ibid.

Lietā Rosenkvists pret Zviedriju (*Rosenquist v. Sweden*), izlemjot jautājumu par to, vai procesu, kas saistīts ar nodokļa uzrēķinu, varētu uzskatīt par krimināltiesisku, ECT atkārtoja savus secinājumus, kas izteikti lietās Janosevic pret Zviedriju, Västberga Taksi Aktibolag (*Västberga Taxi Aktiebolag*) un Vulic pret Zviedriju, proti, ka attiecīgā tiesvedība bija “krimināla”, lai gan saskaņā ar Zviedrijas tiesību sistēmu uzrēķinus nevar uzskatīt par kriminālām sankcijām. Lietā Manasson pret Zviedriju tiesa jau atzina, ka sankcijas, kas saistītas ar nodokļu uzrēķiniem, bija krimināltiesiska rakstura. Turklāt spriedumā lietā Gökten pret Franciju tiesa nosprieda, ka soda jēdzienam būtu jābūt vienotam jebkurā dalībvalstī saskaņā ar dažādiem Konvencijas noteikumiem.

Tādējādi secināms, ka atbilstoši ECT praksē atzītajam, sodi par nodokļu pārkāpumiem ir vērtējami kā kriminālsodi Konvencijas 6. panta izpratnē, turklāt tas vērtējams kopsakarā ar nodokļu uzrēķina piemērošanas pamatu. Savukārt krimināltiesisks raksturs nepiemīt procesiem un pasākumiem nodokļu jomā, ja to mērķis ir atgūt nesamaksātos nodokļus un likt samaksāt nokavējuma procentus, neatkarīgi no to apmēra.¹²⁹

Lietā Bjarni Armannson pret Islandi ECT detalizēti izskatījusi jautājumu par procesu dubultošanos (*bis*), konstatējot, ka abi procesi bijuši saistīti ar noziedzīgu nodarījumu, ka nodarījums bija viens un tas pats (*idem*) un pieņemtie nolēmumi bija galīgi. ECT, atsaucoties uz lietu A un B pret Norvēģiju, atkārtojusi, ka, lai tiesa pārliecinātos, ka nav notikusi dubultā sodīšana par vienu un to pašu pārkāpumu, ir pārliecināta jāpierāda, ka attiecīgie procesi bija pietiekami cieši saistīti pēc lietas faktiskajiem apstākļiem un nodarījumu izdarīšanas laika. Iesniedzējs lietā bija apsūdzēts septiņus mēnešus pēc tam, kad iekšējo ieņēmumu iestādes galīgais lēmums bija ieguvis juridisku spēku. Tad kriminālprocess bija turpinājies divus gadus un deviņus mēnešus līdz Augstākās tiesas spriedumam. Ņemot vērā to, ka konstatējams vienlaicīgs administratīvais un kriminālprocess, tiesa atzina, ka nacionālā tiesa pieļāvusi *ne bis in idem* principa pārkāpumu.¹³⁰

Darbā minētie ECT judikatūrā identificētie kritēriji skaidri norāda, kā var konstatēt, vai administratīvajam pārkāpumam nodokļu jomā ir krimināltiesisks raksturs, tādējādi, autoresprāt, nav nepieciešams analizēt principa pārkāpumus nodokļu jomā, jo šīs lietas ir pietiekami bieži analizētas tiesu praksē, nonākot pie vienveidīgiem tiesas secinājumiem.

Bieži sastopami pieteikumi par iespējamo dubultās sodīšanas nepieļaujamības principa pārkāpumu lietās **par vadītāja apliecības atņemšanu pēc notiesāšanas**.

¹²⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens Nr. 17, 2018. gada novembris, ISSN 1691-810X. Pieejams: http://at.gov.lv/files/uploads/files/2_Par_Augstako_tiesu/Informativie_materiali/BILETENS17_web.pdf [aplūkots 08.03.2021.]

¹³⁰ ECT 2019. gada 16. aprīļa spriedums Bjarni Armannson pret Islandi (*Bjarni Armannson v. Iceland*) (iesnieguma Nr. 72098/14)

Kā minēts, lai konstatētu *ne bis in idem* piemērošanas pamatu, ir jānoskaidro, vai abiem procesiem bija pietiekami cieša saikne pēc lietas faktiskajiem apstākļiem un nodarījumu izdarīšanas laika.

Lietā Nilssons pret Zviedriju (*Nilsson v. Sweden*) iesniedzējs tika notiesāts par braukšanu reibumā, iesniedzējam atņemtas transportlīdzekļu vadīšanas tiesības uz 18 mēnešiem un piemērots sods – 50 stundas piespiedu darba. Tiesa norādījusi, ka par braukšanu reibumā parasti soda ar brīvības atņemšanu, taču, ņemot vērā apsūdzētā vecumu, personiskos apstākļus un piekrišanu veikt sabiedrisko darbu, tiesa atzina, ka ir pamatota atkāpšanās no prakses un vēlāk piemēroja nosacītu sodu. Vēlāk administratīvā tiesa paziņoja, ka tā plāno pieņemt lēmumu par vadītāja apliecības atņemšanu.¹³¹

Tiesa atzina, ka šāds sods piemērots vairākus mēnešus pēc nodarījuma, lai ne vien pasargātu citus satiksmes dalībniekus, bet arī, lai persona saņemtu atbilstošu sodu par nodarījumu. Tiesa nosprieda, ka soda bargums bija tāds, ka tas uzskatāms par kriminālsodu, tāpēc secināja, ka vadītāja apliecības atņemšana kā sods var tikt uzskatīta par krimināltiesiska rakstura sodu *ne bis in idem* principa kontekstā.¹³²

Secināms, ka lietā tika ņemts vērā soda raksturs, proti, sods ir paredzēts prevencijas nolūkā, aizsargājot tiesiskās intereses, kuru aizsardzība parasti ir garantēta ar krimināllikumu normām. Ar šo piemēru akcentēts, ka gadījumā, ja persona jau vienreiz bija sodīta un vēlāk, vairākus mēnešus pēc nodarījuma pārkāpējam papildus piemērots krimināltiesisks sods, tad tas ir uzskatāms par *ne bis in idem* pārkāpumu.

Savukārt citā lietā iesniedzējs notiesāts par vienu un to pašu pārkāpumu, kas saistīts ar noziedzīgu nodarījumu pret satiksmes drošību. Iesniedzējs vispirms tika notiesāts par ātruma pārsniegšanu, vēlāk pret viņu ierosināts kriminālprocess par ceļu satiksmes negadījumu, kura rezultātā iestājusies cilvēka nāve. Ar pirmo tiesvedību personai piemērots naudas sods, savukārt ar otro personai piespriesta brīvības atņemšana. Tiesa nosprieda, ka nav pārkāpts *ne bis in idem* princips, jo soda mērķi un pārkāpuma raksturs, par kuriem iesniedzējs sodīts, atšķirušies.¹³³

Analizējot abu lietu būtiskākās atšķirības – soda mērķi un pārkāpuma raksturu – konstatējams, ka arī šajā lietā iesniedzējs notiesāts prevencijas nolūkā, taču ātruma pārsniegšana nav atzīstama par tik būtisku likuma pārkāpumu, lai to atzītu par nodarījumu, kurš apdraud ar krimināllikumu aizsargātās intereses.

¹³¹ ECT 2008. gada 26. februāra spriedums Nilssons pret Zviedriju (*Nilsson v. Sweden*) (iesnieguma Nr.11811/05)

¹³² Ibid.

¹³³ No breach of the right not to be tried or punished twice in driving offence case. Pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=003-6818271-9123077&filename=Judgment%20Bajcic%20v.%20Croatia%20-%20no%20breach%20of%20right%20not%20to%20be%20tried%20or%20punished%20twice%20in%20driving%20offence%20case.pdf> [aplūkots 15.03.2021.]

ECT tostarp ir bijušas tiesvedības **par licenču anulēšanu kā iespējamu dubultās sodīšanas nepieļaujamības principa pārkāpumu.**

Lietā *Palmens pret Zviedriju (Palmen v. Sweden)* iesniedzējs tika notiesāts par uzbrukumu savam partnerim. Policija atņēma viņam šaujamo licenci, pamatojoties uz to, ka viņam nebija pamata tās iegūšanai. ECT atzīmēja, ka šaujamo licences atņemšana bija administratīvi tiesiska, turklāt šādam pasākumam bija preventīvs nevis sodošs raksturs.¹³⁴

ECT ir izskatījusi pieteikumu, kurā iesniedzējs uzskatījis, ka atteikums piešķirt uzturēšanās atļauju sakarā ar iepriekšējo kriminālo sodāmību ir dubultās sodīšanas principa pārkāpums. Lietā *Davidovs pret Igauniju (Davydov v. Estonia)* tiesa konstatēja, ka atteikums piešķirt uzturēšanās atļauju ir vērtējams administratīvo tiesību kontekstā, tas nav atzīstams par kriminālsodu.¹³⁵

Tādējādi konstatējams, ka licences atņemšana galvenokārt tiek atzīta par administratīvo sodu.

Secināms, ka minētajās lietās saņemti pieteikumi, kuros analizēts, vai uzliktajam sodam ir bijis krimināltiesisks un sodošs vai preventīvs raksturs. Autore atzīst, ka ECT ir veidojusi vienveidīgu praksi, ierosinātās lietas analizētas saskaņā ar Endžela (*Engel*) kritērijiem, nonākot pie viena rezultāta.

Ne bis in idem pārkāpumi saskatāmi arī **procesuālajās tiesībās, neņemot vērā būtisko norādi un pienākumu tiesību piemērotājam pārbaudīt, vai iepriekš piemērotajam sodam vai nākamajam sodam nav krimināltiesisks raksturs.** Lietā *Zolotuhins pret Krieviju* ECT ir definējusi un identificējusi procesuālās stadijas, kritērijus un citus juridiski nozīmīgus aspektus *ne bis in idem* principa kontekstā.

Šajā lietā iesniedzējs tika notiesāts par to, ka bija neatļauti ievēdis karaspēka daļas teritorijā citu personu, pretojies varas pārstāvjiem, apvainoja tos, traucēja sastādīt administratīvā pārkāpuma protokolu. Šis pārkāpums atzīts par sīko huligānismu un iesniedzējs tika notiesāts ar trīs dienu administratīvo arestu, ko iesniedzējs bija izcietis. Krievijas tiesa ievēroja, ka nacionālajos normatīvajos aktos attiecīgais nodarījums raksturots kā administratīvais sods, neskatoties uz to, ka Administratīvo pārkāpumu kodekss Krievijā un citu valstu tiesību sistēmās aptvēra dažus nodarījumus, kuriem ir krimināltiesisks raksturs, bet kuri ir pārāk maznozīmīgi, lai par tiem uzsāktu kriminālprocesus. Par pretošanos varas pārstāvjiem

¹³⁴ Factsheet – Non bis in idem. Pieejams: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Non_bis_in_idem_ENG.pdf [aplūkots 03.03.2021.]

¹³⁵ ECT 2005. gada 31. maija spriedums lietā *Andrejs Davidovs pret Igauniju (Andrey Davydov v. Estonia)* (iesnieguma Nr. 16387/03)

pret iesniedzēju tika ierosināta arī krimināllieta par huligānismu, pamatojoties uz Krievijas Federācijas Kriminālkodeksa 213. panta otrās daļas “b” punktu.¹³⁶

ECT atzina, ka iesniedzējs ir saukts pie atbildības par vienu un to pašu tiesībpārkāpumu divas reizes, tādējādi Krievija pieļāvusi *ne bis in idem* principa pārkāpumu. Lai arī par vienu no inkriminētajiem nodarījumiem viņš tika attaisnots, tomēr tas, ka persona par to vispār tika saukta pie atbildības atkārtoti, atzīstams par principa pārkāpumu.

Šajā lietā atzīts, ka, lai arī nacionālajos normatīvajos aktos šis sods un nodarījums bija ietverts Administratīvo pārkāpumu kodeksā, tomēr nodarījums kopsakarā ar uzlikto sodu ir krimināltiesiska rakstura, tādējādi atzīstams par *ne bis in idem* piemērošanas gadījumu.¹³⁷

Lietā Mihalače pret Rumāniju (*Mihalache v. Romania*) pret iesniedzēju tika uzsākts kriminālprocess, kas tika izbeigts un aizstāts ar administratīvo sodu. Taču vēlāk augstāka iestāde pēc savas iniciatīvas atsāka kriminālprocesu, kaut nebija jaunu faktu un fundamentālu trūkumu pirmajā administratīvajā procesā, kas dotu pamatu uzsākt procesu, piemēram, sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem. Tādējādi ECT konstatēja, ka ir pārkāpts *ne bis in idem* princips.¹³⁸

Lietā Velkovs pret Bulgāriju (*Velkov v. Bulgaria*) ECT nosprieda, ka ir pārkāpts 7. protokola 4. pants, konstatējot, ka nacionālā tiesa nav ņēmusi vērā abu procesu – kriminālā un administratīvā procesa – savstarpējo saistību, tādējādi personu sodot divas reizes un pārkāpjot *ne bis in idem* principu.¹³⁹

Šajā lietā 2008. gada 17. maijā divi treneri ar *Lokomotiv Plovdiv* (futbola klubs) atbalstītājiem, tostarp iesniedzējs Velkovs, mēģināja iekļūt stadiona teritorijā, meta priekšmetus atbalstītāju tribīnēs un vērsuši tos arī uz policistiem un apsardzes darbiniekiem, vairākiem transportlīdzekļiem izsītuši logus. Mačs tika pārtraukts un tajā pašā dienā iesniedzējs Volkovs apcietināts uz 72 stundām. Policija 2008. gada 18. maijā izdeva paziņojumus par administratīvā pārkāpuma procesa uzsākšanu pret Velkovu un vēl sešiem futbola komandas atbalstītājiem. Tiesa 2008. gada 29. maijā atzina Velkovu par vainīgu par miera traucēšanu futbola spēles laikā, piespriežot viņam brīvības atņemšanu uz 15 dienām, un piemēroja aizliegumu 2 gadus apmeklēt sporta pasākumus. Paralēli šai administratīvajai lietai Sandanski rajona prokuratūra

¹³⁶ ECT 2009. gada 10. februāra spriedums lietā Sergejs Zolotuhins pret Krieviju (*Sergey Zolotukhin v. Russia*) (iesnieguma Nr. 14939/03)

¹³⁷ Guide on Article 4 of Protocol No.7 to the European Convention on Human Rights. Right not to be tried or punished twice. Pieejams: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_4_Protocol_7_ENG.pdf [aplūkots 08.03.2021.]

¹³⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumi jūlijā un augustā. Pieejams: <https://www.cilvektiesibas.info/raksti/eiropas-cilvektiesibu-tiesas-nolemumi-julija-un-augusta> [aplūkots 05.03.2021.]

¹³⁹ The applicant was prosecuted and punished twice for a breach of the peace during a football match, contrary to the Convention. Pieejams: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf?library=ECHR&id=003-6751671-9010522&filename=Judgment%20Velkov%20v.%20Bulgaria%20-%20prosecuted%20and%20punished%20twice%20for%20a%20breach%20of%20the%20peace%20during%20a%20football%20match.pdf> [aplūkots 15.03.2021.]

uzsāka kriminālprocesu pret Velkovu par miera traucēšanu. Sadanski rajona tiesa 2008. gada 21. maijā nolēma viņu apcietināt. Prokuratūra 2008. gada 10. jūlijā izdeva apsūdzību. Iesniedzējs tika apsūdzēts par policistu un citu atbalstītāju apvainošanu, nepakļaušanos varas iestādēm un huligāniskām darbībām futbola spēles laikā. Sandanski rajona tiesa 2009. gada 20. janvārī atzina Velkovu par vainīgu visas apsūdzības un piesprieda viņam divu gadu cietumsodu. Lēmums tika pārsūdzēts, taču visas sūdzības tika noraidītas.

Pieteikums tika iesniegts ECT 2010. gada 2. jūnijā. ECT atzīmēja, ka iesniedzēja rīcība ir izraisījusi divus atsevišķus procesu veidus, katrs saistāms ar kriminālapsūdzībām. Tāpat norādīts, ka pārkāpumi, par kuriem iesniedzējs tika sodīts abos tiesvedības procesos, bija saistīti ar vienu un to pašu prettiesisko rīcību, kas notika vienā un tajā pašā sporta pasākumā. Abi procesu kopumi bija sākušies vienlaicīgi un tika veikti paralēli līdz 2008. gada 29. maijam, kad administratīvā procedūra tika pabeigta ar galīgu spriedumu. Kriminālprocess bija turpinājies un bija beidzies vairāk nekā divus gadus un četrus mēnešus vēlāk. ECT norādīja uz abu tiesvedību izveidojušies ciešo saikni.

Attiecībā uz būtiskas saiknes pastāvēšanu starp abiem procesu veidiem ECT, pirmkārt, atzīmēja, ka administratīvā un kriminālprocesa mērķis bija būtībā viens un tas pats, proti, sodīt par miera pārkāpumu, ko iesniedzējs izraisīja futbola spēles laikā. Otrkārt, administratīvajā procesā konstatētie fakti netika ņemti vērā kriminālprocesā. Treškārt, brīvības atņemšanas sods, kas piemērots pēc administratīvā pārkāpuma, krimināllietu tiesu nolēmumos netika ņemts vērā. Tiesa īpašu nozīmi piešķīra tam, ka abiem procesu veidiem bija viens un tas pats soda mērķis.

Tiesa atzina, ka abus pret personu ierosinātos procesus var uzskatīt par saistītiem ar vienu nodarījumu, proti, huligānismu. Personas rīcība pēc objektīvām un subjektīvām pazīmēm atbilst administratīvi sodāmam huligānismam, savukārt svešas mantas tīša bojāšana, pretošanās varas pārstāvjiem ir atzīstama par kriminālpārkāpumu.

Tādējādi iesniedzējs tika saukts pie atbildības un sodīts divreiz par vienu un to pašu abos procesos apskatīto nodarījumu, pārkāpjot *ne bis in idem* principu. Šajā sakarā nav saskatāmi riski Latvijas tiesiskajā sistēmā, jo huligānisma kvalifikācijas jautājumi ir pietiekami bieži analizēti Augstākās tiesas Tiesu praksē, līdz ar to ir pietiekami skaidri noteikta to nošķiršana.

5. AR PRINCIPA PIEMĒROŠANU SAISTĪTĀS PROBLĒMAS LATVIJĀ

Dubultās sodīšanas nepieļaujamības principa aizsardzības mērķis ir nevis tikai nodrošināt reakciju uz tā pārkāpšanu, bet nodrošināt tādu tiesisko sistēmu, kurā nav pieļaujamas situācijas, kad kriminālsoda piemērošana vai procesuālo darbību veikšana īstenota pretēji tam.¹⁴⁰

Principa pārkāpumi un ar piemērošanu saistītās problēmas ir vērojamas gan materiālajās, gan procesuālajās tiesībās, turklāt ne vien krimināltiesību jomā, bet arī administratīvo, komercietiesību jomā un pat saistībā ar publiskajiem iepirkumiem.

Darba autore vairāk pievērsīsies principa pārkāpumiem krimināltiesību jomā, iezīmējot aktuālākās problēmas principa piemērošanā, kuras izriet no citām tiesību jomām.

Latvijā *ne bis in idem* principa pārkāpumi visbiežāk ir saistīti ar nepareizu nodarījumu kvalifikāciju, sodu noteikšanu un piemērošanu, tāpat arī vērojami kriminālprocesuālie pārkāpumi, procesu vai kriminālvajāšanu uzsākot.

KL reglamentācijai saistībā ar noziedzīgu nodarījumu atkārtotību ir vairāki trūkumi un nepilnības. Piemēram, gadījumā, ja noziedzīgu nodarījumu atkārtotību veido speciālais noziedzīgu nodarījumu recidīvs, tiek pārkāpts *ne bis in idem* princips.¹⁴¹

KL 117. panta 6. punktā ir ietverts slepkavību kvalificējošs apstāklis – slepkavība, ja tā saistīta ar laupīšanu. Pirms jaunā regulējuma, kas izslēdza nodarījumu atkārtotību, neraugoties uz to, ka tika radīts atsevišķs slepkavību kvalificējošs apstāklis, kas aptvēra divu patstāvīgu nodarījumu sastāvus, tiesu praksē turpināts šādus noziedzīgos nodarījumus kvalificēt gan saskaņā ar KL 117. panta 6. punktu, gan KL 176. panta ceturto daļu. Šādai praksei bijuši daudzi piekritēji, taču pēc daudzām diskusijām, tiesu prakse grozīta par labu viedoklim, ka minētajos gadījumos noziegums kvalificējams tikai saskaņā ar KL 117. panta 6. punktu.¹⁴²

Atzīts, ka slepkavība, kas saistīta ar laupīšanu, ir kvalificējama tikai saskaņā ar KL 117. panta 6. punktu, ievērojot, ka šīs normas konstrukcija izslēdz nepieciešamību nodarījumu kvalificēt kā noziedzīga nodarījuma kopību ar KL 176. pantu.¹⁴³ Tas izskaidrojams ar to, ka KL

¹⁴⁰ Judins A. *Ne bis in idem* princips Latvijas kriminālprocesā. Kriminālprocesa likumam – 10. Pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015, 203.lpp.

¹⁴¹ Likumprojekta “Grozījumi Krimināllikumā” sākotnējās ietekmes novērtējums (anotācija). Pieejams: Judins A. Pārskats par 2020. gada 11. jūnija Kriminālprocesa likuma grozījumu būtību. Jurista Vārds, 21.07.2020., Nr.29 (1139), 6.-17.lpp. [aplūkots 21.02.2021.]

¹⁴² Krastiņš U. *Non bis in idem* vai *ne bis in idem*. Jurista vārds, 2012., Nr.8. Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/244222-emnon-bis-in-idemem-vaiem-ne-bis-in-idemem/> [aplūkots 03.02.2021.]

¹⁴³ Liholaja V. Komentāri par Latvijas tiesu praksi krimināllietās. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 85.lpp.

117. panta 6. punktā ir ietverts vienots komplicēts vienots noziedzīgs nodarījums, kas aptver gan slepkavību, gan laupīšanu.¹⁴⁴

Izpētot aktuālo tiesu praksi, autore nekonstatē abu šo nodarījumu kvalificēšanas problēmas šobrīd spēkā esošajā regulējumā. Secināms, ka tiesu prakse, kurā persona divreiz notiesāta par vienām un tām pašām darbībām, ir grozīta un šobrīd Latvijā nav saskatāmi *ne bis in idem* pārkāpumi, nepareizi kvalificējot KL 117. panta 6. punktu un KL 176. panta ceturto daļu.

Norādāms, ka atkārtota personas sodīšana, kas radusies, nepareizi kvalificējot KL normas, ne tik sen bijusi aktuāla arī noziedzīgos nodarījumos pret satiksmes drošību.

Iepriekš pastāvošajā regulējumā bija gadījumi, kad nodarījums kvalificēts gan saskaņā ar KL 260. panta trešo daļu, gan 262. panta pirmo daļu, ja persona atkārtoti gada laikā vada transportlīdzekli, piemēram, apreibinošo vielu ietekmē, un otrā pārkāpuma reizē iestājušās KL 260. pantā paredzētās sekas. Ja otrajā reizē personai nebija transportlīdzekļa vadītāja tiesību, tad bieži inkriminēja vēl KL 262. panta otro daļu, tādējādi pieļaujot notiesāšanu trīs reizes.¹⁴⁵

Pamatojoties uz prokurora iesniegto apelācijas protestu, apstrīdot personas attaisnošanas pamatotību pēc KL 262. panta otrās daļas, lūdzot spriedumu šajā daļā atcelt, kvalificēt personas izdarītos noziedzīgos nodarījumus pēc KL 262. panta pirmās un otrās daļas, kā arī noteikt sodu atbilstoši pantos noteiktajām sankcijām, Senāts 2009. gada 16. jūnija lēmumā norādīja, ka, salīdzinot KL 262. panta pirmās un otrās daļas sankcijas, konstatējams, ka tās ir identiskas, līdz ar to nodarījums vispilnīgāk atbilst pirmās daļas sastāvam.¹⁴⁶

Šajā gadījumā bija īstenojusies normu konkurence jeb kolīzija, kas veidojas tādos gadījumos, kad kādas personas izdarīts viens noziedzīgs nodarījums atbilst vairākiem citiem noziedzīga nodarījuma sastāviem, kas paredzēti Krimināllikuma dažādos pantos vai pantu daļās (punktos), no kurām jāizvēlas viena, kas vispilnīgāk atbilst radītajam kaitējumam, jo izdarīts ir tikai viens noziedzīgs nodarījums.¹⁴⁷

Šobrīd KL 260. panta noteikta atbildība par ceļu satiksmes noteikumu vai transportlīdzekļu ekspluatācijas noteikumu pārkāpšanu, ja to izdarījusi persona, kas vada transportlīdzekli, un ja tā izraisījusi vidēja smaguma miesas bojājumu, smagu miesas bojājumu vai izraisījusi cilvēka nāvi, un ja izraisījusi divu vai vairāku cilvēku nāvi.

¹⁴⁴ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009, 144.lpp.

¹⁴⁵ Krastiņš U. *Non bis in idem* vai *ne bis in idem*. Jurista vārds, 2012., Nr.8. Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/244222-emnon-bis-in-idemem-vaiem-ne-bis-in-idemem/> [aplūkots 03.02.2021.]

¹⁴⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2008. gada 15. oktobra lēmums lietā SKK-535/2008 (Krimināllieta Nr.11840000405). Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/4062> [aplūkots 03.02.2021.]

¹⁴⁷ Krastiņš U. Taisnīgums un nodarījumu kvalifikācija, Jurista vārds, 2005, Nr.40. Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/119610-taisnigums-un-nodarijumu-kvalifikacija/> [aplūkots 02.02.2021.]

Savukārt KL 262. pantā noteikta atbildība par transportlīdzekļu vadīšanu alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu ietekmē.

Skatot minētās normas kopsakarā, šobrīd spēkā esošajā KL regulējumā, nav pamata runāt par iespējamiem riskiem *ne bis in idem* principa ievērošanā.

Tāpat kā līdz šim atzīts, abiem normu sastāviem ir gan kopīgas, gan atšķirīgas pazīmes.¹⁴⁸

Proti, ja, piemēram, persona pārkāpj ceļu satiksmes noteikumus vai transportlīdzekļu ekspluatācijas noteikumus un izraisa kaitīgās sekas, kas minētas abos analizējamajos pantos, piemērojams KL 260. pants, savukārt, ja tas ir izdarīts, esot arī apreibinošu vielu ietekmē, piemērojams KL 262. pants.

Autore nesaskata problēmu abu konkrēto normu piemērošanā izskatāmā principa kontekstā. Taču norādāms, ka tiesu praksē joprojām vērojama nepareiza sodu noteikšana tieši nodarījumos pret satiksmes drošību.

Ne bis in idem principa piemērošanā kritiski vērtējams tāds tiesiskais institūts kā noziedzīgu nodarījumu atkārtotība. Valsts ir atteikusies no noziedzīgu nodarījumu atkārtotības institūta ar grozījumiem, kas pieņemti 2013. gadā.

Taču *ne bis in idem* princips, kā iepriekš secināts, attiecas ne tikai uz krimināltiesiskajām attiecībām.

Teorētiski princips aizliedz sodīt otrreiz par tādu pārkāpumu, kas izriet no tiem pašiem faktiem vai faktiem, kas būtībā ir tie paši, par ko persona jau bijusi sodīta iepriekš. Taču praktiski principa būtība ir aizliegt dubultā sodīt un uzsākt jaunu procesu par tiem pašiem nodarījumiem. Līdz ar to pieminams, ka administratīvo pārkāpumu nozaru likumos regulētā atkārtotība ir tikai kā kvalificējošs apstāklis, kas parāda, ka persona nav izpratusi kādreizējo sodu un atkal izdara tāda paša veida pārkāpumu.

Atkārtotība ir regulēta, piemēram, Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likumā, Ceļu satiksmes likumā, likumā “Par izložu un azartspēļu nodevu un nodokli”.

Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma 21. pantā paredzēta apraides atļaujas vai retranslācijas atļaujas anulēšana, elektroniskā plašsaziņas līdzekļa darbības apturēšana un izbeigšana, ja elektroniskais plašsaziņas līdzeklis gada laikā atkārtoti pārkāpis šo likumu.

Ceļu satiksmes likuma 43.¹ panta sestajā daļā noteikts, ka transportlīdzekļa vadītājs zaudē transportlīdzekļu vadīšanas tiesības un atkal var tās iegūt ne agrāk kā pēc pieciem

¹⁴⁸ Judins A. Atbildība par transportlīdzekļa vadīšanu reibuma stāvoklī, Jurista Vārds, 2006. Nr.43. Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/146714-atbildiba-par-transportlidzeklu-vadisana-reibuma-stavokli/> [aplūkots 05.02.2021.]

gadiem, ja viņam 10 gadu laikā atkārtoti piemērots transportlīdzekļu vadīšanas tiesību izmantošanas aizliegums par maksimālā uzskaites punktu skaita sasniegšanu.

Likumā “Par izložu un azartspēļu nodevu un nodokli” 13. pantā paredzēts, ka, ja tiek slēpts ar izložu vai azartspēļu nodokli apliekamais objekts vai sniegta nepatiesas ziņas, Valsts ieņēmumu dienesta iestādes saskaņā ar likumdošanas aktiem bezstrīda kārtībā piedzen valsts pamatbudžetā visu par objektu maksājamā nodokļa summu, kā arī soda naudu 100 procentu apmērā no šīs summas, bet, ja minētie pārkāpumi triju kalendāro gadu laikā tiek atkārtoti, — 250 procentu apmērā.

Līdz ar to administratīvo atbildību regulējošajos likumos nav saskatāmi ar principa piemērošanu saistītie riski, lai arī pirmšķietami tā varētu šķist, ņemot vērā to, ka tajos ir paredzēts atkārtotības institūts.

Krimināltiesību jomā Latvijas tiesu praksē *ne bis in idem* principa pārkāpšana visbiežāk saistīta ar nepareizu KL 50. panta piektās daļas un 51. panta pirmās daļas piemērošanu, citastarp pieminama arī 52. panta nepareiza interpretācija.

Tiesu prakses apkopojumā par sodu noteikšanu par vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem un pēc vairākiem spriedumiem, par sodu saskaitīšanu un aizstāšanu norādīts, ka tiesai, lemjot par KL 50. panta piektās daļas un 51. panta piemērošanu, jāievēro KPL 25. pantā nostiprinātais. Gadījumos, kad lietā nav pietiekamas informācijas, kuras nepieciešamas pareizai KL 50. panta piektās daļas vai 51. panta piemērošanai, tiesa tos nepiemēro, bet šis jautājums atstājams izlemšanai saskaņā ar KPL 61. nodaļu, kurā regulēta kārtība, kādā izskatāmi kriminālprocesā pieņemto spriedumu un lēmumu izpildes laikā radušies jautājumi.¹⁴⁹

KL 50. pants regulē soda noteikšanu par vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem. Panta piektā daļa nosaka, ka tādā pašā kārtībā tiesa nosaka sodu, ja pēc sprieduma vai prokurora priekšraksta par sodu spēkā stāšanās konstatēts, ka persona vainīga vēl citā noziedzīgā nodarījumā, ko tā izdarījusi pirms sprieduma vai prokurora priekšraksta par sodu spēkā stāšanās pirmajā lietā. Šajā gadījumā soda laikā ieskaitāms sods, kas pilnīgi vai daļēji jau izciests pēc pirmā sprieduma vai prokurora priekšraksta par sodu. Ja brīvības atņemšanas laiks, kas spriedumā noteikts nosacīti, ir lielāks par citā spriedumā noteikto brīvības atņemšanas laiku, tad brīvības atņemšanas laiks, kas noteikts nosacīti, pilnīgi vai daļēji saskaitāms ar brīvības atņemšanas laiku.

Senāta Krimināllietu departaments, akcentējot to, ka sprieduma taisīšanas diena ir diena, kad spriedums stājies spēkā, izskaidrojis, ka gadījumā, ja noziedzīgais nodarījums izdarīts pēc

¹⁴⁹ Tiesu prakse sodu noteikšanā par vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem un pēc vairākiem spriedumiem, sodu saskaitīšanā un aizstāšanā (Krimināllikuma 50., 51., 52. pants). Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/jaunumi/par-notikumumiem/apkopota-tiesu-prakse-sodu-noteiksana-saskaitisana-un-aizstasana-8058> [aplūkots 07.02.2021.]

sprieduma pasludināšanas pirmajā krimināllietā līdz tā spēkā stāšanās dienai, galīgais sods nosakāms, soda laikā ieskaitot sodu, kas pilnīgi vai daļēji jau izciests pēc pirmā sprieduma vai prokurora priekšraksta par sodu. Ja brīvības atņemšanas laiks, kas spriedumā noteikts nosacīti, ir lielāks par citā spriedumā noteikto brīvības atņemšanas laiku, tad brīvības atņemšanas laiks, kas noteikts nosacīti, pilnīgi vai daļēji saskaitāms ar brīvības atņemšanas laiku.¹⁵⁰

KL 51. pantā regulēta soda noteikšana pēc vairākiem spriedumiem. Panta pirmā daļa noteic, ja notiesātais pēc sprieduma spēkā stāšanās, bet pirms pilnīgas soda izciešanas izdarījis jaunu noziedzīgu nodarījumu, tiesa jaunajā spriedumā noteiktajam sodam pilnīgi vai daļēji pievieno sodu, kas nav izciests pēc iepriekšējā sprieduma.

Viena no kvalificējošām pazīmēm ir nolēmuma spēkā stāšanās. Taču tāpat ir vērtējami tie nolēmumi, kas vēl nav stājušies spēkā.

Ja šajos nolēmumos tiek noteikts galīgais sods, piemērojot KL 50. panta piekto daļu vai 51. pantu, šī fakta ignorēšana var novest pie *ne bis in idem* principa pārkāpšanas brīdī, kad šie nolēmumi stāsies spēkā.¹⁵¹

KL 50. un 51. pantiem ir imperatīvs raksturs – tiesai ir pienākums noteikt galīgo sodu par vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem vai pēc vairākiem spriedumiem. Likumā nav paredzēts, ka galīgais sods nebūtu nosakāms, ja piespriests sods vai tā daļa jau pievienoti sodam, kas piespriests ar citu spriedumu, kas vēl nav stājies spēkā. Tas nozīmē, ka, burtiski interpretējot KL noteikto, atkārtota viena un tā paša neizciestā soda pievienošana sodam, kas noteikts ar jaunu spriedumu, tā taisīšanas brīdī nav vērtējama kā *ne bis in idem* principa pārkāpšana. Ar pēdējo spriedumu dubultās sodīšanas nepieļaujamības princips netiks pārkāpts arī gadījumā, ja tas stāsies spēkā agrāk nekā spriedums, ar kuru pirmo reizi pievienots iepriekš neizciestais sods. Taču principa pārkāpums nav tikai līdz brīdim, kad stāsies spēkā pirmais spriedums. Izveidojoties situācijai, kad spēkā ir divi nolēmumi, kuros ir noteikti galīgie sodi, divas reizes pievienojot vienu un to pašu sodu, konstatējama *ne bis in idem* principa pārkāpšana.¹⁵²

Nosakot galīgo sodu pēc vairākiem spriedumiem vai par vairāku noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu, *ne bis in idem* princips var būt pārkāpts, ja netiek pievērsta uzmanība tam, ka līdz sprieduma taisīšanas dienai sods, kas ticis piespriests ar citu spriedumu, jau ir pilnīgi izpildīts.¹⁵³

¹⁵⁰ Krastiņš U., Liholaja V., Hamkova D. Krimināllikuma komentāri. Trešā daļa (XVIII-XXV nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, 220.lpp

¹⁵¹ Judins A. Ne bis in idem princips Latvijas kriminālprocesā. Kriminālprocesa likumam – 10. Pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi. Rīga. Latvijas Vēstnesis, 2015, 205.lpp.

¹⁵² Ibid., 206.lpp.

¹⁵³ Tiesu prakse sodu noteikšanā par vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem un pēc vairākiem spriedumiem, sodu saskaitīšanā un aizstāšanā (Krimināllikuma 50., 51., 52. pants). Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/jaunumi/par-notikumiem/apkopota-tiesu-prakse-sodu-noteiksana-saskaitisana-un-aizstasana-8058> [aplūkots 07.02.2021.]

Ar Senāta 2017. gada 21. marta lēmumu atcelts pirmās instances tiesas spriedums un lieta nosūtīta jaunai izskatīšanai. Šajā lietā pirmās instances tiesa bija apstiprinājusi pirmstiesas procesā starp prokuroru un apsūdzēto noslēgto vienošanos par vainas atzīšanu un sodu un atzinusi apsūdzēto par vainīgu un sodījusi par KL 253.² panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu ar brīvības atņemšanu uz vienu mēnesi.¹⁵⁴

Saskaņā ar KL 50. panta piekto daļu noteiktajam sodam pieskaitīts ar citu pirmās instances tiesas spriedumu noteiktais sods un galīgais sods noteikts brīvības atņemšana un policijas kontrole. Senāts konstatēja, ka pirmās instances tiesa bija atkārtoti ņēmusi vērā sodu, kas apsūdzētajam bija noteikts ar citu pirmās instances tiesas spriedumu, kaut gan tas jau bija ņemts vērā vēl citā tiesas spriedumā. Atzīts, ka, nepareizi piemērojot KL 50. panta piekto daļu, pirmās instances tiesa pieļāvusi KPL 25. panta pārkāpumu, kas novedis pie apsūdzētā stāvokļa nelikumīgas pasliktināšanās.

Šāds KPL 25. pantā nostiprinātā dubultās sodīšanas nepieļaujamības principa pārkāpums, kas izriet no KL 50. panta piektās daļas vai 51. panta nepareizas piemērošanas, nav raksturīgs tikai spriedumiem, ar kuriem tiek apstiprinātas starp prokuroru un apsūdzēto noslēgtās vienošanās par vainas atzīšanu un sodu. Senāts samērā bieži sakarā ar protestiem par materiālo vai procesuālo likuma normu būtisku pārkāpumu, izskata un atceļ zemāku instanču tiesu nolēmumus, kuros pieļauts šāds pārkāpums.¹⁵⁵

Dubultās sodīšanas nepieļaujamības principa pārkāpumi tiesu praksē, kas saistīti ar nepareizu sodu saskaitīšanu, novērojami arī 2020. un 2021. gadā.

Lai pareizi noteiktu sodu saskaņā ar KL 51. pantu, spriedumā ir jākonstatē, kādu pamatsoda un papildsoda daļu persona nav izcietusi pēc iepriekšējā sprieduma, kā arī jāpārlicinās par šā panta 2.¹ daļā norādīto apstākļu esību vai neesību, kas visai bieži netiek norādīts, liedzot iespēju izdarīt secinājumus par tiesas noteiktā soda atbilstību likuma prasībām.¹⁵⁶

Konstatējams, ka piemērojamais sods jau ir ticis piemērots ar citas tiesas nolēmumu, līdz ar to, pieļaujot iespējamību, ka vienai personai var vienlaikus norisināties vairāki procesi, autores ieskatā, tiesām būtu savā starpā jāsazinās vai jāinformē par pieņemtajiem nolēmumiem. Saņemot konkrēto lietu, būtu ieteicams veikt pārbaudi, vai kāds cits tiesnesis jau nav skatījis

¹⁵⁴ Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2017. gada 21. marta lēmums Nr. SKK-196/2017 (Krimināllieta Nr. 111095088416)

¹⁵⁵ Magone N. Augstākajā tiesā 2017. gadā skatītās lietas pirmstiesas vienošanās sakarā. Jurista Vārds, 30.05.2017., Nr. 23 (977), 19.-20.lpp.

¹⁵⁶ Tiesu prakse sodu noteikšanā par vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem un pēc vairākiem spriedumiem, sodu saskaitīšanā un aizstāšanā (Krimināllikuma 50., 51., 52. pants). Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/jaunumi/par-notikumiem/apkopota-tiesu-prakse-sodu-noteiksana-saskaitisana-un-aizstasana-8058> [aplūkots 07.02.2021.]

krimināllietu, kas izriet no tiem pašiem apstākļiem un, piemērojot galīgo sodu, to ņemt vērā, lai nepieļautu minētos pārkāpumus.

KL 51. pantā reglamentēto soda noteikšanas kārtību piemēro gadījumā, ja notiesātais pēc sprieduma vai prokurora priekšraksta par sodu spēkā stāšanās, bet pirms pilnīgas soda izciešanas, izdarījis jaunu noziegumu.¹⁵⁷

Ar 2020. gada 11. marta pirmās instances spriedumu, persona atzīta par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, kas paredzēts KL 312. panta otrajā daļā un sodīta ar piespiedu darbu uz 210 stundām. Saskaņā ar KL 51. pantu, sodam pilnīgi pievienota neizciestā papildsoda daļa pēc Zemgales rajona tiesas 2018. gada 20. augusta sprieduma un galīgais sods personai noteikts uz 210 stundām, atņemot transportlīdzekļa vadīšanas tiesības uz 7 mēnešiem un 7 dienām. Soda izciešanā personai ieskaitīts aizturēšanā pavadītais laiks.¹⁵⁸

Ar Senāta 2020. gada 27. maija lēmumu atzīts, ka Zemgales rajona tiesa 2020. gada 11. marta spriedumā, nosakot personai galīgo sodu un noteiktajam sodam atkārtoti pievienojot neizciestā papildsoda daļu pēc Zemgales rajona tiesas 2018. gada 20. augusta sprieduma, kas stājies spēkā 2018. gada 31. augustā, nepareizi piemērojusi KL 51. pantu un tādējādi pieļāvusi KPL 574. panta 1. punktā minēto KL Vispārīgās daļas pantu nepareizu piemērošanu un *ne bis in idem* principa pārkāpumu. Senāts atzina, ka galīgais sods saskaņā ar KL 50. panta piekto daļu, pilnīgi saskaitot sodus spriedumos, personai jau bija noteikts ar Zemgales rajona tiesas lēmumu, kas jau stājies spēkā. Zemgales rajona tiesas spriedums atcelts un atceltajā daļā kriminālprocess izbeigts.¹⁵⁹

Līdzīgi Senāts 2020. gada 28. jūlija lēmumā atzinis, ka ir atceļams pirmās instances spriedums daļā par personai saskaņā ar KL 51. panta pirmo un otro daļu noteikto galīgo sodu. Lieta apelācijas kārtībā un kasācijas kārtībā nav skatīta, krimināllieta Senātā skatīta sakarā ar Ģenerālprokuratūras Krimināltiesiskā departamenta virsprokurora iesniegto protestu par pirmās instances spriedumu.¹⁶⁰

Ar Senāta 2020. gada 25. augusta lēmumu atzīts, ka Vidzemes rajona tiesa, taisot 2020. gada 26. maija spriedumu un nosakot personai galīgo sodu saskaņā ar KL 51. panta pirmo daļu, nepamatoti spriedumā noteiktajam sodam pilnīgi pievienojusi sodu, kas nav izciests pēc Vidzemes rajona tiesas 2020. gada 13. janvāra sprieduma, jo ar šo spriedumu noteiktais sods jau tika ņemts vērā, nosakot galīgo sodu personai Vidzemes rajona tiesas 2020. gada 21. maija

¹⁵⁷ Krastiņš U., Liholaja V., Hamkova D. Krimināllikuma komentāri. Trešā daļa (XVIII-XXV nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, 221.lpp

¹⁵⁸ Zemgales rajona tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 11. marta spriedums lietā Nr. K73-1081-20/22 (Krimināllieta Nr. 11120013720)

¹⁵⁹ Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2020. gada 27. maija lēmums lietā Nr. SKK-J-427/2020 (Krimināllieta Nr. 11120013720)

¹⁶⁰ Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2020. gada 28. jūlija lēmums lietā Nr. SKK-J-533/2020 (Krimināllieta Nr. 11110001420)

spriedumā. Vidzemes rajona tiesa 2020. gada 26. maija spriedumā nav ievērojusi KPL 25. pantā noteikto dubultās sodīšanas nepieļaujamības principu un ir nepareizi piemērojusi KL 51. panta pirmo daļu, pieļaujot KPL 574. panta 1. punktā norādīto KL pārkāpumu – nepareizi piemērojusi KL Vispārīgās daļas pantu. Minētais pārkāpums novedis pie notiesātās personas stāvokļa nelikumīgas pasliktināšanās.¹⁶¹

Autore secina, ka arī 2020. gadā Senāts izskatījis un atcēlis zemāku instanču tiesu nolēmumus, kuros konstatētas kļūdas, izvēloties galīgā soda saskaitīšanas kārtību vai nepareizu pamatojumu, piemēram, galīgo sodu pamatojot ar KL 51. panta pirmo daļu nevis 50. panta piekto daļu.

Līdzīgas kļūdas konstatētas, piemēram, Senāta 2020. gada 28. augusta¹⁶² lēmumā krimināllietā Nr. 11087016920, SKK-553/2020, 2020. gada 17. septembra¹⁶³ lēmumā krimināllietā Nr. 11520079019, SKK-J-629/2020, 2020. gada 24. septembra¹⁶⁴ lēmumā krimināllietā Nr. 11240030017, SKK-J-607/2020, 2020. gada 23. decembra¹⁶⁵ lēmumā krimināllietā Nr. 11087106020, SKK-J-762/2020.

No minētajiem Senāta nolēmumiem secināms, ka Latvijas tiesu praksē vērojami pārkāpumi sodu saskaitīšanā, kas savukārt noveduši pie nelikumīga tiesas sprieduma vai personas stāvokļa nelikumīgas pasliktināšanās.

Salīdzinājumam būtiski norādīt, ka, piemēram, Austrijā, Šveicē, Vācijā,¹⁶⁶ Beļģijā, Dānijā un Nīderlandē¹⁶⁷ nav paredzēta soda noteikšana pēc vairākiem spriedumiem, kā tas paredzēts Latvijā.

Savukārt Igaunijas (Sodu (Penitenciārais) kodekss) (turpmāk - SK)) un Lietuvas Republikas kriminālkodeksā (turpmāk - LK) ietverts līdzīgs risinājums soda noteikšanā pēc vairākiem spriedumiem. Tomēr SK ir dažas atšķirības. Saskaņā ar SK 65. panta pirmo daļu soda kopējais laiks pēc vairākiem spriedumiem nedrīkst pārsniegt attiecīgajam soda veidam noteikto

¹⁶¹ Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2020. gada 25. augusta lēmums lietā Nr. SKK-J-560/2020 (Krimināllietā Nr. 11130021620)

¹⁶² Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2020. gada 28. augusta lēmums lietā Nr. SKK-553/2020 (Krimināllietā Nr. 11087016920)

¹⁶³ Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2020. gada 17. septembra lēmums lietā Nr. SKK-J-629/2020 (Krimināllietā Nr. 11520079019)

¹⁶⁴ Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2020. gada 24. septembra lēmums lietā Nr. SKK-J-607/2020 (Krimināllietā Nr. 11240030017)

¹⁶⁵ Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2020. gada 23. decembra lēmums lietā Nr. SKK-J-762/2020 (Krimināllietā Nr. 11087106020)

¹⁶⁶ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības : Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga : Tiesu namu aģentūra, 2006., 65.lpp.

¹⁶⁷ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības : Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2008., 39.lpp.

sodu maksimālo robežu; šajā pantā arī noteikts, ka tāpat risināms sodu noteikšanas jautājums, ja pēc nosacītas atbrīvošanas no soda izciešanas persona izdara kādu noziegumu.¹⁶⁸

Soda noteikšana par vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem reglamentēta arī Austrijas, Šveices Vācijas, Beļģijas, Dānijas un Nīderlandes krimināllikumos.^{169,170}

2019. gada 25. oktobrī Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesa izskatīja krimināllietu, kurā personas apsūdzētas KL 177. panta otrajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā. Tiesa nosprieda personu A atzīt par vainīgu KL 177. panta otrajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā un noteikt sodu – piespiedu darbu uz 260 stundām.¹⁷¹

Saskaņā ar KL 52. panta piekto daļu personas soda termiņā ieskaitīts aizturēšanas laiks šajā kriminālprocesā, kas atbilst 24 stundām piespiedu darba. Savukārt persona B atzīta par vainīgu KL 177. panta otrajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā un noteikts sods – piespiedu darbs uz 150 stundām. Saskaņā ar KL 52. panta piekto daļu personas soda termiņā ieskaitīts aizturēšanas laiks šajā kriminālprocesā, kas atbilst 16 stundām piespiedu darba.

Ar Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2020. gada 27. februāra spriedumu nospriests saskaņā ar KL 50. panta piekto daļu personai A noteiktajam sodam pilnībā pieskaitīt ar Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2019. gada 31. janvāra spriedumu noteikto sodu un galīgo sodu noteikt piespiedu darbu uz 260 stundām, īslaicīgu brīvības atņemšanu uz 1 mēnesi, transportlīdzekļa vadīšanas tiesību atņemšanu uz 1 gadu 2 mēnešiem un 9 dienām, pārējā daļā spriedumu atstāt negrozītu.¹⁷²

Ar Senāta 2020. gada 4. jūnija lēmumu, ko tiesa izskatījusi sakarā ar protestu KPL 63. nodaļas kārtībā par Rīgas apgabaltiesas 2020. gada 27. februāra spriedumu, Senāts konstatēja, ka Rīgas apgabaltiesa, taisot 2020. gada 27. februāra spriedumu, un nosakot personai A galīgo sodu saskaņā ar KL 50. panta piekto daļu, nepamatoti pēc spriedumu kopības pieskaitījusi arī ar Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2019. gada 31. janvāra spriedumu noteikto sodu, jo tas jau tika pieskaitīts 2019. gada 9. decembra spriedumā noteiktajam sodam, tādējādi pieļaujot KPL 574. panta 1. punktā norādīto KL pārkāpumu un KPL 25. pantā nostiprinātā dubultās sodīšanas nepieļaujamības principa pārkāpumu.¹⁷³

¹⁶⁸ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības : Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga : Tiesu namu aģentūra, 2004., 74.lpp.

¹⁶⁹ Salīdzināmās krimināltiesības : Latvija, Austrija, Šveice, Vācija / Uldis Krastiņš, Valentija Liholaja. - Rīga : Tiesu namu aģentūra, 2006., 65.lpp.

¹⁷⁰ Salīdzināmās krimināltiesības : Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande / Uldis Krastiņš, Valentija Liholaja. - Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2008., 39.lpp.

¹⁷¹ Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas 2019. gada 25. oktobra spriedums Nr.K68-820-19/23 (Krimināllieta Nr. 11087142816)

¹⁷² Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2020. gada 27. februāra spriedums Nr.KA04-0211-20/7 (Krimināllieta Nr. 11087142816)

¹⁷³ Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2020. gada 4. jūnija lēmums lietā Nr.SKK-J-418/2020 (Krimināllieta Nr. 11087142816)

Līdzīgas kļūdas konstatētas un atcelti nolēmumi ar Senāta 2020. gada 5. jūnija lēmumu¹⁷⁴ krimināllietā Nr. 11181060917, SKK-J-361/2020, 2020. gada 18. decembra lēmumu¹⁷⁵ krimināllietā Nr. 11181078318, SKK-J-764/2020, 2020. gada 10. septembra¹⁷⁶ lēmumu krimināllietā Nr. 11181062517, SKK-J-606/2020, 2020. gada 7. jūlija¹⁷⁷ lēmumu krimināllietā Nr. 11181084218, SKK-J-492/2020.

Autore secina, ka tiesas samērā bieži pieļauj KL 50. panta piektās daļas pārkāpumus, kas noved pie notiesātā nelikumīgas stāvokļa pasliktināšanās un pārkāpj KPL 25. pantu. Būtiski norādīt, ka šādi pārkāpumi novērojami arī sodu saskaitīšanā vienošanās procesā.

Piemēram, Senāts 2020. gada 23. decembra lēmumā atzinis, ka Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa 2020. gada 19. oktobra spriedumā nepareizi piemērojusi KL 51. panta pirmo daļu, tādējādi pieļaujot KPL 574. panta 1.punktā norādīto pārkāpumu.¹⁷⁸

Saskaņā ar KPL 543. panta ceturtajā daļā noteikto tiesa, taisot spriedumu, var precizēt vienošanās protokolā paredzēto soda mēru, ja ir pieļauta kļūda, nosakot galīgo sodu vai ja tas saistīts ar laika tecējumu no vienošanās noslēgšanas dienas līdz iztiesāšanas dienai. Precizējums nedrīkst pasliktināt apsūdzētā stāvokli.

Senāts secinājis, ka pirmās instances tiesai bija jākonstatē vienošanās protokolā pieļautais dubultās sodīšanas nepieļaujamības principa pārkāpums, un galīgais sods personai nebija nosakāms. Turklāt cita soda mēra noteikšana, konstatējot apstākļus, kas liedz sodu noteikt kopībā ar citu tiesas nolēmumu, ir atzīstama par precizējumu KPL 543. panta ceturtajā daļas izpratnē, kas nepasliktina apsūdzētā stāvokli.

Citā lietā ar 2021. gada 9. februāra¹⁷⁹ lēmumu, ko tiesa izskatījusi sakarā ar Ģenerālprokuratūras Krimināltiesiskā departamenta virsprokurora iesniegto protestu, Senāts atzinis, ka Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa 2020. gada 17. novembra spriedumā, nosakot personai galīgo sodu saskaņā ar KL 51. panta pirmo daļu un noteiktajam sodam atkārtoti pievienojot neizciesto sodu, kas noteikts ar Autotransporta prokuratūras prokurora 2019. gada 10. janvāra priekšrakstu par sodu, nav ievērojusi KPL 25. pantā noteikto dubultās

¹⁷⁴ Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2020. gada 5. jūnija lēmums lietā Nr. SKK-J-361/2020 (Krimināllietā Nr. 11181060917)

¹⁷⁵ Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2020. gada 18. decembra lēmums lietā Nr. SKK-J-764/2020 (Krimināllietā Nr. 11181078318)

¹⁷⁶ Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2020. gada 10. septembra lēmums lietā Nr. SKK-J-606/2020 (Krimināllietā Nr. 11181062517)

¹⁷⁷ Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2020. gada 7. jūlija lēmums lietā Nr. SKK-J-492/2020 (Krimināllietā Nr. 11181084218)

¹⁷⁸ Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2020. gada 23. decembra lēmums lietā Nr. SKK-J-762/2020 (Krimināllietā Nr. 11087106020)

¹⁷⁹ Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2021. gada 9. februāra lēmums lietā Nr. SKK-J-166/2021 (Krimināllietā Nr. 11520001220)

sodīšanas nepieļaujamības principu un tādējādi pieļāvusi KPL 574. panta 1. punktā norādīto pārkāpumu.

Sodu saskaitīšanas kārtība regulēta gan likumos, gan judikatūrā, gan arī vadlīnijās, kā, piemēram, no Senāta Krimināllietu departamenta un Krimināllietu tiesu palātas tiesnešu 2008. gada 1. jūlija kopsapulces lēmuma 31. punkta izriet, ka, ja persona ir izdarījusi vairākus noziedzīgus nodarījumus, galīgajam sodam vajadzētu būt bargākam salīdzinājumā ar sodu, ko piespriež personai, kura izdarījusi vienu noziedzīgu nodarījumu. Nosakot sodu par vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem, vispārējos gadījumos vajadzētu piemērot piespriepto sodu daļēju saskaitīšanu. Savukārt galīgā soda noteikšana, ietverot vieglāko sodu smagākajā, kā arī pilnīgi saskaitot piesprieptos sodus, var tikt piemērota īpašos gadījumos.¹⁸⁰

33. punkts noteic, ka, nosakot galīgo sodu pēc vairākiem spriedumiem, tiesai jāmotivē gan galīgā soda noteikšanas kārtības izvēle, gan arī soda apmērs. Tomēr tiesas nolēmumos joprojām tiek pieļauti būtiski pārkāpumi, princips netiek piemērots arī tādās krimināllietās, kuras izskatītas gan pirmajā, gan apelācijas instancēs, savukārt pārkāpums novērsts un pieņemts principam atbilstošs nolēmums tikai pēc prokurora protesta iesniegšanas.

Autore secina, ka paskaidrojošie ziņojumi, vadlīnijas, KL komentāri, skaidrojumi, judikatūras atziņas un prakses apkopojumi ir pietiekami skaidri noteikuši sodu saskaitīšanas kārtību. Autoresprāt, principa pārkāpumi tiesās nav saistīti ar to, ka normas teksts vai tā skaidrojums juridiskajā literatūrā būtu nepilnīgs.

Lai arī principa tvērumš ir pietiekami skaidrots gan ECT praksē, gan EST, gan arī Latvijas tiesu praksē un judikatūrā, tomēr ir būtiski norādīt Senāta 2021. gada 28. janvāra lēmumu.¹⁸¹

Administratīvajai un kriminālatbildībai ir līdzīga daba, bet galvenā atšķirība ir saistīta ar kaitējumu, ko rada vai var radīt noteikta veida likumpārkāpums. Ja kaitīgums ir samērā neliels, likumdevējs par to paredz administratīvo atbildību, savukārt, ja tas rada būtiskāku kaitējumu un apdraud ar KL aizsargātās intereses, par nodarījumu ir paredzēta kriminālatbildība.¹⁸²

Vienā no Senāta lēmumiem ir analizēta ne vien KL normu pareiza piemērošana, bet arī prokurora lūgums iesniegt pieteikumu Satversmes tiesā par KPL 25. un 377. panta atbilstību

¹⁸⁰ 2008. gada 1. jūlija Augstākās tiesas Senāta un Krimināllietu tiesu palātas tiesnešu kopsapulces lēmums „Par vienvēidīgu tiesību normu piemērošanu soda noteikšanā”. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/jaunumi/par-notikumiem/apkopota-tiesu-prakse-sodu-noteiksana-saskaitisana-un-aizstasana-8058> [aplūkots 11.03.2021.]

¹⁸¹ Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2021. gada 28. janvāra lēmums lietā Nr. SKK-2/2021 (Krimināllieta Nr. 15830406610)

¹⁸² Judins, A., Vai juridiskā persona ir jāsauc pie kriminālatbildības. Jurista vārds, 2004. 13.aprīlis., Nr.14 - Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=DOC&id=86888> [aplūkots 17.03.2021.]

Satversmes 92. pantam un likuma "Par nodokļiem un nodevām" 34. panta atbilstību Satversmes 92. pantam un Konvencijas 6. pantam.

Apelācijas instances tiesa bija konstatējusi dubultās sodīšanas nepieļaujamības principa pārkāpumu, jo apsūdzētajam bija piemērots kriminālsods pēc KL 207. panta otrās daļas par uzņēmējdarbību bez reģistrēšanas, radot būtisku kaitējumu valstij, un vienlaikus ar budžetā iemaksājamo nodokli aprēķināta arī soda nauda saskaņā ar likuma „Par nodokļiem un nodevām” 34. panta otrās daļas 3. punktu.

Senāts atzina, ka apstākļi, uz kuriem pamatota kriminālsoda piemērošana saskaņā ar KL 207. panta otro daļu un soda naudas piemērošana saskaņā ar likuma „Par nodokļiem un nodevām” 34. panta otrās daļas 3. punktu, ir savstarpēji nošķirami laikā un telpā, līdz ar to abu šo sodu piemērošana nerada dubultās sodīšanas nepieļaujamības principa pārkāpumu. Apelācijas instances tiesa ir nepareizi piemērojusi KPL 25. panta normas, tādējādi pieļāvusi būtisku KPL pārkāpumu. Šī interpretācija novedusi pie nelikumīga lēmuma nevis personas stāvokļa pasliktināšanās.

Dubultā sodīšanas aizlieguma principa pārkāpums nodokļu soda naudas un administratīvā soda jautājumā jau 2010. gada 22. novembrī skatīta Senātā. Ar Senāta Administratīvo lietu departamenta spriedumu noteikts, ka nodokļu soda nauda var tikt uzskatīta par kriminālsodu Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas izpratnē.¹⁸³

Minētais secinājums atzīstams par atbilstošu Endžela (*Engels*) doktrīnu, kas izriet no ECT 1976. gada 8. jūnija sprieduma. Secināms, ka, lai arī tie analizēti un ietverti nolēmumos pietiekami bieži, nav izveidojusies stabila un vienota izpratne par to piemērošanu.

Darbā jau minēts, ka dubultās sodīšanas aizlieguma princips nosaka aizliegumu pret personu vērsties par otru nodarījumu, ja tas izceļas no faktiem, kas ir identiski tiem, par kuriem persona jau ir sodīta. Ja persona sodīta gan ar nodokļu soda naudu, gan administratīvo sodu par vienu un to pašu nodarījumu, abu sodu piemērošana ir pretēja dubultās sodīšanas nepieļaujamības principam.

Minētās lietas faktiskie apstākļi: Valsts ieņēmumu dienests (turpmāk - VID) pieteicējam izsniedza atļauju muitas procedūrai "ievešana uz laiku", ar kuru Latvijas Republikas teritorijā tika ieviesta automašīna, ar pilnu atbrīvojumu no nodokļu maksājumiem līdz konkrētam datumam. Pieteicējs uzliktajā termiņā nenoslēdza muitas procedūru "ievešana uz laiku ar pilnu atbrīvojumu no muitas maksājumiem", tādēļ VID pieteicējam aprēķināja ievedmuitas nodokli, pievienotās vērtības nodokli un soda naudu.

¹⁸³ Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010. gada 22. novembra spriedums lietā Nr. SKA-428/2010 (Administratīvā lieta Nr. A42504307)

Par minētajiem faktiskajiem apstākļiem VID veica pārbaudi, kā rezultātā sastādīja administratīvā pārkāpuma protokolu un pieņēma lēmumu par pieteicēja sodīšanu. Pieteicējs vērsās tiesā, kura pieteikumu noraidīja, atzīstot, ka, aprēķinot muitas maksājumus un saucot pieteicēju arī pie administratīvās atbildības, nav pārkāpts dubultās sodīšanas aizlieguma princips. Izskatījusi lietu sakarā ar pieteicēja apelācijas sūdzību, Administratīvā apgabaltiesa pieteikumu noraidīja, pievienojoties rajona tiesas sprieduma argumentācijai, atzīstot, ka attiecībā pret pieteicēju nav pārkāpts dubultās sodīšanas aizliegums.

Senāts atkārtoti norādīja, ka, balstoties uz ECT judikatūru, nodokļu soda nauda var tikt uzskatīta par kriminālsodu Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. un 7. panta izpratnē (*sk. Senāta 2006.gada 20.decembra sprieduma lietā Nr.SKA-543/2006 9.punktu, 2007.gada 13.decembra sprieduma lietā Nr.SKA-511/2007 11.punktu*). Nodokļu soda naudai nav tikai kompensējošs raksturs, tai galvenokārt ir sodošs raksturs. Konkrētajā lietā soda apmērs bijis pietiekami bargs, tādējādi, ja konstatē, ka personai piemērots sods: nodokļu soda nauda un administratīvais sods par to pašu nodarījumu, secināms, ka abu sodu piemērošana pārkāpj *ne bis in idem* principu.

Vairākos EST nolēmumos atzīts, ka, ievērojot izskatāmo pārkāpumu raksturu un eventuāli piemērojamo sodu bardzības pakāpi, nevainīguma prezumpcijas princips tiek piemērots arī pret uzņēmumiem vērstajās procedūrās par konkurences noteikumu pārkāpumiem, kas var rezultēties soda vai kavējuma naudas piemērošanā. Nevainīguma prezumpcijas princips ir tieši saistīts ar *ne bis in idem* principu.¹⁸⁴

EST ir apstiprinājusi vairāku Konvencijas 6. pantā ietverto krimināltiesību principu attiecināmību uz konkurences tiesībām.¹⁸⁵

Savukārt Konkurences padomes naudas sodam un tā noteikšanas procedūrai ir krimināltiesisks raksturs, tādēļ tas ir aplūkojams no attiecīgo vispārējo tiesību principu, tostarp *ne bis in idem*, principa skatupunkta.¹⁸⁶

Ar Administratīvās apgabaltiesas nolēmumu grozīts grozīts Konkurences padomes uzliktais naudas sods, lai ievērotu naudas soda atbilstību vienlīdzības un *ne bis in idem* principiem. Šajā lietā Administratīvā tiesa atzina Konkurences padomes piemēroto sodu par prettiesisku, jo netika ņemts vērā soda apmērs, ko Konkurences padome par to pašu pārkāpumu

¹⁸⁴ Autoru kolektīvs, Juridisko personu publiski tiesiskā atbildība: aktualitātes, problēmas un iespējamie risinājumi. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018, 63.lpp. Pieejams: https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/izdevumi/2018/Jurid.pers.publiski_tiesiska_at_bild.pdf [aplūkots 15.03.2021.]

¹⁸⁵ EST 2012. gada 14. februāra spriedums lietā Nr. C-17/10 Toshiba Corporation and Others. Pieejams: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-17/10&language=LV> [aplūkots 07.03.2021.]

¹⁸⁶ Autoru kolektīvs, Juridisko personu publiski tiesiskā atbildība: aktualitātes, problēmas un iespējamie risinājumi. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018, 136.lpp. Pieejams: https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/izdevumi/2018/Jurid.pers.publiski_tiesiska_at_bild.pdf [aplūkots 15.03.2021.]

ir uzlikusi citās izskatītajās lietās.¹⁸⁷ Šis nolēmums apstiprināja to, ka arī konkurences tiesībās piemērotie naudas sodi var tikt pielīdzināti kriminālsodiem.

Secināms, ka Latvijas tiesu praksē ir skaidrota soda piemērošana gan krimināltiesībās, gan administratīvo tiesību jomā, tostarp precizēta to piemērošana atbilstoši dubultās sodīšanas nepieļaujamības principam.

Minētie piemēri norāda uz to, ka dubultās sodīšanas nepieļaujamības principa pārkāpumi ir vērojami ne tikai kriminālprocesā, bet arī administratīvajās tiesībās un Latvija ir paredzējusi mehānismu, kā reaģēt uz pārkāpumiem.

Senātā pietiekami bieži ir analizēts, vai kaitējuma kompensācijas piedziņa varētu tikt uzskatīta par *ne bis in idem* pārkāpumu. Līdz ar to, ņemot vērā sodīšanas jēdziena skaidrojumu principa kontekstā, noskaidrojams, vai, piemēram, kriminālprocesā paredzētā kaitējuma kompensācija var tikt uzskatīta par sodu.

Senāts tiesu praksē par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā norādīja, ka tiesas noteiktā kaitējuma kompensācija, neatkarīgi no tās apmēra, nav uzskatāma par sodu KL 35. panta izpratnē vai dubultsodu KPL 25. panta izpratnē, bet tā ir mantisko jautājumu risināšana KPL noteiktajā kārtībā.¹⁸⁸

Tādējādi ir atzīstams, ka arī par labu valstij piedzenamā kaitējuma kompensācija nenodibina pamatu piemērot *ne bis in idem* principu.

Ar Kurzemes rajona tiesas 2018. gada 14. maija nolēmumu persona atzīta par vainīgu Krimināllikuma 218. panta otrajā daļā paredzētajā noziedzīgajā nodarījumā un sodīta ar brīvības atņemšanu uz 1 gadu un 4 mēnešiem, atņemot tiesības uz visu veidu komercdarbību uz 2 gadiem. Saskaņā ar KL 55. pantu persona notiesāta nosacīti ar pārbaudes laiku uz 1 gadu 4 mēnešiem. No personas valsts labā piedzīta kaitējuma kompensācija 155 486,01 EUR. Ar Kurzemes apgabaltiesas 2019. gada 4. marta nolēmumu, spriedums atcelts daļā, samazinot piedzenamās kaitējuma kompensācijas apmēru.¹⁸⁹

Senāts krimināllietu izskatīja sakarā ar prokurores kasācijas protestu, apsūdzētā un viņa aizstāves kasācijas sūdzībām par Kurzemes apgabaltiesas spriedumu. Kasācijas sūdzībā norādīts, ka lietā pieļauts KPL 25. pantā nostiprinātā dubultās sodīšanas nepieļaujamības principa pārkāpums.

Senāts atzina, ka tiesas noteiktā kaitējuma kompensācija, neatkarīgi no tās apmēra, nav uzskatāma par sodu vai dubultsodu KPL 25. panta izpratnē. Tiesas noteiktā kaitējuma

¹⁸⁷ Administratīvās apgabaltiesas 2014. gada 20. augusta spriedums lietā Nr. A43010913

¹⁸⁸ Tiesu prakse par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā. Pieejams: http://www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/petijumi/tiesu%20prakse%20moralais%20kaitejums_an.doc [aplūkots 15.03.2021.]

¹⁸⁹ Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2020. gada 21. maija lēmums lietā Nr.SKK-173/2020 (Krimināllieta Nr. 15830010413)

kompensācija nav sods vai papildsods arī KL 36. panta izpratnē. Tā ir mantisko jautājumu risināšana KPL noteiktajā kārtībā.¹⁹⁰

Tas atzīts jau 2010. gadā, tomēr 2020. gada 21. maijā Senātā šis jautājums aktualizējies. Arī šajā lietā Senāts analogiski norādījis uz iepriekš pausto. Ar to precizēta soda izpratne, principa piemērošanas pamats un tvērums Latvijā.

Secināms, ka, lai piemērotu *ne bis in idem* principu ir nepieciešams konstatēt personai piemērotā soda raksturu. Vien tas, ka personai ir uzlikts par pienākumu noregulēt krimināltiesiskās attiecības, lai sasniegtu kriminālprocesa mērķi, nevar tikt uzskatīts par sodu izskatāmā principa kontekstā.

Izpētot tiesu praksi un ar principa piemērošanu saistītās problēmas Latvijā, secināms, ka Latvija nacionālajos tiesību aktos ir ietvērusi un skaidrojusi principa piemērošanu atbilstoši ECT un EST nostādnēm.

Raksturīgākā problēma Latvijas tiesu praksē ir saistīta ar sodu saskaitīšanu, kas noved pie principa pārkāpumiem. Autore secina, ka aplūkotajā Eiropas tiesu praksē šādas situācijas un problēmas nav konstatējamās. Iespējams, ka, ja katrs sods tiktu izpildīts pēc tam, kad iepriekšējais būtu izciests, tad šādas problēmas nebūtu, taču tad būtu veicama Krimināllikuma un Kriminālprocesa likuma reforma, kas šobrīd pastāvošajā tiesiskajā sistēmā, autoresprāt, nav iespējama.

Līdz ar to atzīstams, ka dubultās sodīšanas nepieļaujamības principa tiesiskais regulējums sakrīt ar starptautisko dokumentu pamatnostādnēm. Savukārt konstatētie principa pārkāpumi ir pieļauti neuzmanības dēļ, līdz ar to tiesību normas piemērotājam, nosakot galīgo sodu, būtu jāpārlicinās par to, vai sods jau nav ticis piemērots ar citu nolēmumu, lai novērstu iespējamus riskus principa piemērošanā.

¹⁹⁰ Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2010. gada 5. novembra lēmums lietā Nr. SKK-508/2010 (Krimināllieta Nr. 11810035107)

KOPSAVILKUMS

1. Jēdziena apzīmēšanā ar “ne” vai “non” nav saskatāma būtiska problēma, taču secināms, ka Senāta Krimināllietu un Administratīvo lietu departaments izvēlas atšķirīgu principa nosaukumu, kas būtu novēršams. Tiesām būtu jāievēro likumā oficiāli dotais jēdziens, proti, “*ne bis in idem*”.
2. Principa izcelsme ir meklējama jau romiešu tiesībās, tā attīstība ir vērojama Justiniāna kodifikācijā, kas sākotnēji apzīmēta kā kanonisko tiesību pavēle, vēlāk tika piemērota arī apsūdzībai tiesu instancēs.
3. Dubultās sodīšanas aizliegums izriet no cilvēktiesībām, taču, to konkretizējot, norādāms, ka tas ietilpst tiesībās uz taisnīgu tiesu tvērumā. Princips personu pasargā no valsts patvaļas.
4. Lai principu varētu piemērot, tam ir jāatbilst pazīmēm: divi krimināltiesiska rakstura procesi, kuri izceļas no vieniem un tiem pašiem faktiem; abi procesi vērsti pret vienu un to pašu personu, savukārt pirmais process jau ir ieguvis *res judicata* spēku – kļuvis galīgs un nepārsūdzams.
5. Lai konstatētu, ka notiek dubultā sodīšana, nav obligāti jākonstatē, ka pirmajā procesā persona atzīta par vainīgu inkriminētajā nodarījumā un saņēmusi sodu. Nolēmums iegūst *res judicata* spēku arī tad, ja persona tiek attaisnota vai process izbeigts.
6. Juridiskas un fiziskas personas saukšana pie atbildības par šķietami tiem pašiem faktiem, neatbilst principa doktrīnai. Sods fiziskai un juridiskai personai tiek piemērots atkarībā no vainas pakāpes, kura nevar būt vienāda abiem tiesību subjektiem.
7. Principa apdraudējums saskatāms lietās, kad vairākās ES dalībvalstīs ir uzsākti procesi par to pašu nodarījumu, kuros iesaistīta viena un tā pati persona vai grupa. Lai risinātu minēto problēmu, ir izstrādātas vadlīnijas, kuras ietver rekomendējoša rakstura ieteikumus dalībvalstīm par reaģēšanu uz citā valstī notiekošo paralēlo procesu.
8. Latvijai saistošajos starptautiskajos dokumentos tiek norādīts uz katras valsts teritoriju, savukārt no principa interpretācijas tiesu nolēmumos izriet, ka tas ir skatāms plašāk, attiecinot tā darbību arī ārpus valsts robežām.
9. Principa pārkāpumi Latvijā lielākoties vērojami materiālajās tiesībās. Materiālo tiesību pārkāpumi, kuri savukārt noved pie personas stāvokļa pasliktināšanās vai būtiskiem kriminālprocesa pārkāpumiem, ir saistāmi ar nepareizu sodu saskaitīšanu.
10. Līdz ar KL grozījumiem, atkārtotības institūta izslēgšanas no KL, principa pārkāpuma riski ir mazinājušies, jo līdz šim tie ir bijuši saskatāmi, piemēram, ar nodarījuma par slepkavību, ja tā ir saistīta ar laupīšanu nepareizu kvalificēšanu, kā arī par

- nodarījumiem, kas apdraud satiksmes drošību, nepareizu kvalificēšanu. Ņemot vērā to, ka *ne bis in idem* principa kontekstā ir kritiski vērtējams tāds tiesiskais institūts kā nodarījumu atkārtotība, valstij būtu jāatsakās no tā arī citos normatīvajos aktos, kuri neparedz krimināltiesisku attiecību noregulēšanu, taču to sodus pie zināmiem apstākļiem varētu atzīt par krimināltiesiskiem.
11. Latvijā paredzētā soda noteikšana pēc vairākiem spriedumiem rada problēmas un riskus principa piemērošanā. Šī noteikuma dēļ tiesas bieži pārkāpj *ne bis in idem* principu, kuru atklāj un novērš, izskatot lietu sakarā ar prokurora protestu par nolēmumu.
 12. Latvijā *ne bis in idem* pārkāpumi novērojami arī sodu saskaitīšanā vienošanās procesā. Paskaidrojošie ziņojumi, vadlīnijas, KL komentāri, skaidrojumi, judikatūras atziņas, prakses apkopojumi ir pietiekami skaidri noteikuši kārtību, kā jāveic sodu saskaitīšana, līdz ar to nav pamata atzīt, ka tie būtu pamatojami ar nepilnīgu saskaitīšanas kārtības noteikšanu tiesību avotos.
 13. Latvijas tiesu praksē ir saskatāma problēma ar sodu piemērošanu, kas savukārt noved pie principa pārkāpumiem. Eiropas tiesu praksē šādas situācijas un problēmas nav konstatējamas. Iespējams, ka, ja katrs sods tiktu izpildīts pēc tam, kad iepriekšējais būtu izciests, tad šādas problēmas nebūtu, taču tad būtu veicama Krimināllikuma un Kriminālprocesa likuma reforma, kas šobrīd pastāvošajā tiesiskajā sistēmā, autoresprāt, nav iespējama.
 14. Dubultās sodīšanas nepieļaujamības aizliegums ietverts Satversmē, Krimināllikumā, Kriminālprocesa likumā un Administratīvās atbildības likumā. Krimināllikuma un Kriminālprocesa likumu normu teksts saturiski izskatās līdzīgi, taču Kriminālprocesa likumā ir paredzēts arī ārvalsts elements, kas ir būtiski, izpildoties jurisdikcijas konfliktam.
 15. Autore piedāvā izslēgt Kriminālprocesa likuma 25. panta otrās daļas 2. punktu, jo tajā noteiktais gadījums tiek aptverts ar KPL 25. panta otrās daļas 1. un 3. punktu. Šobrīd pastāvošais regulējums izskaidrojams ar to, ka, normas interpretācija gramatiski, “iztiesāšana” tulkojama šaurāk, neattiecinot to uz citu procesu virzītāju nolēmumiem. Taču likuma caurskatāmībai, “iztiesāšanas” jēdzienu varētu iekļaut jau likuma sākumā, tādējādi atrisinot normu dublēšanās problēmu.
 16. Ja, pievienojoties starptautiskam dokumentam, valsts izdara atrunu, ka princips nav attiecināms uz administratīvajām lietām, tas tomēr nenozīmē, ka soda attiecināšana pie administratīvajiem nodarījumiem nozīmē principa nepiemērošanu. Pārkāpms ir vērtējams pēc ECT noteiktajiem kritērijiem.

17. EST ir uzskaitījusi galīgā sprieduma izpratni principa tvērumā, tajā ietverot dažādus kriminālprocesa pabeigšanas veidus, tostarp procesa pabeigšanu gan uz rehabilitējošiem, gan nereabilitējošiem pamatiem. Taču, lai uzskatītu, ka attiecībā uz personu ir pieņemts galīgs nolēmums, tam ir jābūt tādām, ar kuru kriminālprocess ir izbeigts, nevis apturēts.
18. Pamats principa piemērošanai nodibinās tikai tad, ja katrā konkrētajā gadījumā atzīts, ka pārkāpuma vai piemērotā soda raksturs ir krimināltiesisks, līdz ar to tas var tikt piemērots arī administratīvo pārkāpumu gadījumā. Tāpat arī izcelta nepieciešamība visiem kritērijiem izpildīties kumulatīvi, proti, vienlaicīgi.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

Literatūra

1. Autoru kolektīvs, Juridisko personu publiski tiesiskā atbildība: aktualitātes, problēmas un iespējamie risinājumi. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018;
2. Autoru kolektīvs. Administratīvās atbildības likuma skaidrojumi. E.Danovska un G.Kūtra zinātniskajā redakcijā, Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020;
3. Beramdāns A. Līdzvērtīga pamattiesību aizsardzība Eiropas Savienības tiesību sistēmā. Jurista Vārds, 08.05.2018., Nr. 19 (1025);
4. Gusāns I. Latīņu valoda – nepieciešamība vai ekstravagance. Jurista Vārds, 17.12.2013., Nr. 51 (802);
5. Hāgas programma brīvības, drošības un tiesiskuma stiprināšanai Eiropas Savienībā. (2005/C/53/01) Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, C53 03.03.2005. Pieejams: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52005XG0303\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52005XG0303(01)&from=EN) [aplūkots 06.02.2021.];
6. Harris D., O'Boyle M., Warbrick C. Law of the European Convention on Human Rights. 2nd ed., Oxford University Press, 2009;
7. Heukels T. Intertemporales Gemeinschaftsrecht. Rückwirkung, Sofortwirkung und Rechtsschutz in der Rechtsprechung des Gerichtshofes der Europäischen Gemeinschaften. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft;
8. Judins A. Atbildība par transportlīdzekļa vadīšanu reibuma stāvoklī, Jurista Vārds, 2006. Nr.43;
9. Judins A. Ne bis in idem princips Latvijas kriminālprocesā. Kriminālprocesa likumam – 10. Pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi. Rīga. Latvijas Vēstnesis, 2015;
10. Judins, A., Vai juridiskā persona ir jāsauc pie kriminālatbildības. Jurista vārds, 2004. 13.aprīlis., Nr.14;
11. Komisijas paziņojums Padomei un Eiropas Parlamentam - Hāgas programma: desmit prioritātes turpmākajiem pieciem gadiem Partnerība Eiropas atjaunošanai brīvības, drošības. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A52005DC0184> [aplūkots 06.02.2021.];
12. Krastiņš U. *Non bis in idem* vai *ne bis in idem*. Jurista vārds, 2012., Nr.8;
13. Krastiņš U. Taisnīgums un nodarījumu kvalifikācija, Jurista vārds, 2005, Nr.40;
14. Krastiņš U., Liholaja V., Hamkova D. Krimināllikuma komentāri. Trešā daļa (XVIII-XXV nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016;

15. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009;
16. Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniska monogrāfija prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019;
17. Ķinis U. Kibernoiedzība, kibernoziegumi un jurisdikcija. Rīga: Jumava. 2015;
18. Levits E. Samērīguma princips publiskajās tiesībās – *jus commune europaeum* un Satversmē ietvertais konstitucionāla ranga princips. *Likums un Tiesības*, 2000, Nr. 9 (13);
19. Liholaja V. Komentāri par Latvijas tiesu praksi krimināllietās. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006;
20. Likumprojekta “Grozījumi Krimināllikumā” sākotnējās ietekmes novērtējums (anotācija). Pieejams: Judins A. Pārskats par 2020. gada 11. jūnija Kriminālprocesa likuma grozījumu būtību. *Jurista Vārds*, 21.07.2020., Nr.29 (1139);
21. Magone N. Augstākajā tiesā 2017. gadā skatītās lietas pirmstiesas vienošanās sakarā. *Jurista Vārds*, 30.05.2017., Nr. 23 (977);
22. Meikališa Ā. Kriminālprocesa tiesības. Vispārīgā daļa. 1. grāmata. Rīga: RAKA, 2000.
23. Meļķis E. Tiesību normu iztulkošana. 2. pārstrādātais izdevums. Rīga: Latvijas Universitāte. 2000;
24. Osipova S. Viduslaiku tiesību spogulis. Tiesu namu aģentūra: 2004;
25. Par starptautiskā pakta “Par pilsoņu un politiskajām tiesībām” izpildi Latvijā. Pieejams: Par starptautiskā pakta 'Par pilsoņu un politiskajām... - Latvijas Vēstnesis (vestnesis.lv);
26. Rāta A. Latīņu valoda juristiem. Rīga: Zvaigzne. 1991;
27. Rezevska D., Ziemele I. 15. pants. Ārējo normatīvo aktu, vispārējo tiesību principu un starptautisko tiesību normu piemērošana. Administratīvā procesa likuma komentāri. J. Briedes redakcijā, Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013;
28. Rudevskis J. 89. Valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar šo satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011;
29. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības : Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004;
30. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības : Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006;

31. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības : Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008;
32. Vārna D. Vienveidīga tiesu prakse kā daļa no tiesībām uz taisnīgu tiesu. Jurista Vārds, 18.12.2018., Nr. 51/52 (1057/1058);
33. ‘Transnationalising’ *Ne Bis In Idem*: How the Rule of *Ne Bis In Idem* Reveals the Principle of Personal Legal Certainty;
34. Barnett Peter R., Res Judicata, Estoppel and foreign judgements. The Preclusive Effects of Foreign Judgements. Oxford University Press;
35. Buckland, W.W. (1963). A Text-book of Roman Law from Augustus to Justinian (3 ed.). Cambridge: Cambridge;
36. Cools M., De Ruyver B., Easton M., Pauwels L., Ponsaers P., Vande Walle G., Vander Beken T., Vander Laenen F., Vermeulen G., Vynckier G. EU and International Crime Control. Topical Issues, 2010;
37. Council of Europe *ne bis in idem*: the european perspective. Pieejams: <https://www.cairn.info/revue-internationale-de-droit-p%C3%A9nal-2002-3-page-1163.htm>;
38. Factsheet – Non bis in idem. Pieejams: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Non_bis_in_idem_ENG.pdf;
39. Garin, A. “Non bis in idem et Convention européenne des droits de l’homme. Du nébuleux au clair-obscur: état des lieux d’un principe ambivalent”. Revue trimestrielle de droits de l’homme, 2016;
40. Guide to Latin in International Law. Pieejams: <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780195369380.001.0001/acref-9780195369380-e-1161>;
41. Lees John D. Double Jeopardy: The Development of a Legal and Social Policy. *International Affairs*, Volume 47, Issue 4, October 1971;
42. Lopez D. “Not Twice for the Same: How the Dual Sovereignty Doctrine if Used to Circumvent Non bis in Idem” *Vanderbilt J Transnat’l L*, 2000;
43. Reservations and Declarations for Treaty No.117 – Protocol No. 7 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Pieejams: <https://www.coe.int/en/web/conventions/search-on-treaties/-/conventions/treaty/117/declarations>;
44. The “ne bis in idem” principle among international treaties and Domestic Rules: The recent case law of the European Court of Human Rights on Italy. Pieejams: <https://www.paulhastings.com/insights/client-alerts/the-ne-bis-in-idem-principle->

- among-international-treaties-and-domestic-rules-the-recent-case-law-of-the-european-court-of-human-rights-on-italy;
45. The Enactments Of Justinian. The Digest Or Pandects. Book XLVIII. Pieejams: https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Anglica/D48_Scott.htm;
46. The applicant was prosecuted and punished twice for a breach of the peace during a football match, contrary to the Convention. Pieejams: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf?library=ECHR&id=003-6751671-9010522&filename=Judgment%20Velkov%20v.%20Bulgaria%20-%20prosecuted%20and%20punished%20twice%20for%20a%20breach%20of%20the%20peace%20during%20a%20football%20match.pdf>;
47. Trechsel S. with the assistance of Summers J.S. Human rights in criminal proceedings. Oxford: Oxford University Press, 2006;
48. Two Perspectives on the Realization of the European *ne bis in idem* Principle. Pieejams: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2071312;
49. Акт о лучшем обеспечении свободы подданного и о предупреждении заточений за морями (Habeas corpus act) // Международные акты о правах человека: Сборник документов. М.: Норма, 1999. Pieejams: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/MirAKTpravam1999.htm;
50. Принцип non bis in idem в уголовном праве. Pieejams: <https://cyberleninka.ru/article/n/printsip-non-bis-in-idem-v-ugolovnom-prave-tendentsii-evropeyskogo-suda-po-pravam-cheloveka/viewer>;
51. Старостина П.В. Принцип «non bis in idem» в административном и уголовном праве (международно-правовые аспекты) // Административное право и процесс. – 2013. – №4;
52. Щербаков А.А., Усков А.А. История Возникновения Принципа Non Bis In Idem, Его Международно-Правовое Значение И Судебное Толкование «Научно-практический электронный журнал Аллея Науки» №2(18) 2018. Pieejams: https://alley-science.ru/domains_data/files/February18/ISTORIYa%20VOZNIKNOVENIYa%20PRINCIPA%20NONBISINIDEM,%20EGO%20MEZhDUNARODNO-PRAVOVOE%20ZNACHENIE%20I%20SUDEBNOE%20TOLKOVANIE.pdf.

Normatīvie akti

53. Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija: starptautisks dokuments. Pieņemts 04.11.1950.
54. Romas Starptautiskās Krimināltiesas statūti. Sastādīts Romā 17.07.1998.
55. Starptautiskais pakts par pilsoņu un politiskajām tiesībām. Pieņemts 16.12.1966.
56. Eiropas Kopienas dalībvalstu konvencija par ārvalstu kriminālsodu izpildi. Pieņemts 13.11.1991.
57. Eiropas Savienības Pamattiesību harta. Pieņemta: 08.12.2000.
58. Par Eiropas padomes konvenciju par izdošanu, tās papildu protokolu un otro papildu protokolu. Pieņemts: 24.03.1997.
59. Par Eiropas padomes konvenciju par tiesvedības nodošanu krimināllietās. Pieņemts: 24.03.1997.
60. Latvijas Kriminālprocesa kodekss (stājies spēkā 01.04.1961., zaudējis spēku 01.10.2005.) Konsolidētā versija pieejama: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=90971> [aplūkots 13.04.2021.].
61. Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss: LR likums. Latvijas Republikas Saeimas un Ministru kabineta Ziņotājs, 1984. 20. decembris, Nr. 51. (zaudējis spēku 01.07.2020.). Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/89648-latvijas-administrativo-parkapumu-kodekss> [aplūkots 02.03.2021.].
62. Likums “Par izložu un azartspēļu nodevu un nodokli”: LR likums. Pieņemts 16.06.1994.
63. Ceļu satiksmes likums: LR likums. Pieņemts 01.10.1997.
64. Krimināllikums: LR likums. Pieņemts 17.06.1998.
65. Kriminālprocesa likums: LR likums. Pieņemts 01.10.2005.
66. Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likums: LR likums. Pieņemts 12.07.2010.
67. Administratīvās atbildības likums: LR likums. Pieņemts: 25.10.2018.

Juridiskās prakses materiāli

68. ECT 1997. gada 29. maija spriedums lietā Nr. C-299/95;
69. ECT 1999. gada 14. septembra lēmums lietā Ponsetti un Česnēls pret Franciju (*Ponsetti and Chesnel v. France*) (iesnieguma Nr. 36855/97;41731/98);
70. ECT 2001. gada 18. oktobra lēmums lietā Finkelbergs pret Latviju (*Finkelberg v. Latvia*) (iesnieguma Nr. 55091/00);

71. ECT 2005. gada 31. maija spriedums lietā Andrejs Davidovs pret Igauniju (*Andrey Davydov v. Estonia*) (iesnieguma Nr. 16387/03);
72. ECT 2008. gada 26. februāra spriedums Nilssons pret Zviedriju (*Nilsson v. Sweden*) (iesnieguma Nr.11811/05);
73. ECT 2009. gada 10. februāra spriedums lietā Sergejs Zolotuhins pret Krieviju (*Sergey Zolotukhin v. Russia*) (iesnieguma Nr.14939/03);
74. ECT 2009. gada 16. jūnija spriedums lietā Rūtsalainens pret Somiju (*Ruotsalainen v. Finland*) (iesnieguma Nr. 13079/03);
75. ECT 2019. gada 16. aprīļa spriedums Bjarni Armannsons pret Islandi (*Bjarni Armannson v. Iceland*) (iesnieguma Nr. 72098/14);
76. Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumi jūlijā un augustā. Pieejams: <https://www.cilvektiesibas.info/raksti/eiropas-cilvektiesibu-tiesas-nolemumi-julija-un-augusta>;
77. Case 469/03. Criminal proceedings against Filomeno Mario Miraglia;
78. Criminal proceedings against Hüseyin Gözütok and Klaus Brügge. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62001CJ0187>;
79. No breach of the right not to be tried or punished twice in driving offence case. Pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=003-6818271-9123077&filename=Judgment%20Bajcic%20v.%20Croatia%20-%20no%20breach%20of%20right%20not%20to%20be%20tried%20or%20punished%20twice%20in%20driving%20offence%20case.pdf>;
80. EST 2003. gada spriedums apvienotajās lietās Nr. C-187/01 un C-385/01;
81. EST 2006. gada 28. septembra spriedums lietā Nr. C-150/05;
82. EST 2006. gada 28. septembra spriedums lietā Nr. C-467/04;
83. EST 2006. gada 9. marta spriedums lietā Nr. C-436/04;
84. EST 2006. gada 9. marta spriedums lietā Nr. C-436/04;
85. EST 2007. gada 18. jūlija spriedums lietā Nr. C-288/05;
86. EST 2008. gada 11. decembra spriedums lietā Nr.C-297/07;
87. EST 2012. gada 14. februāra spriedums lietā Nr. C-17/10 Toshiba Corporation and Others;
88. EST 2013. gada 26. februāra spriedums lietā Nr. C-617/10;
89. EST 2014. gada 27. maija spriedums lietā Nr. C-129/14 PPU;
90. EST 2014. gada 5. jūnija spriedums lietā Nr. C-398/12;
91. EST 2016. gada 29. jūnija spriedums lietā Nr. C-486/14;
92. EST 2017. gada 5. aprīļa spriedums apvienotajās lietās C-217/15 un C-350/15;

93. Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra spriedums lietā Nr. 2005-12-0103, 2005, Nr. 203;
94. Satversmes tiesas 2005.gada 13.maija sprieduma lietā Nr.2004-18-0106, Latvijas Vēstnesis, 2005, Nr. 77;
95. Satversmes tiesas 2008. gada 16. decembra spriedums lietā Nr. 2008-09-0106., Latvijas Vēstnesis, 2012, Nr. 167.7;
96. Satversmes tiesas 2008. gada 5. novembra spriedums lietā Nr. 2008-04-01, Latvijas Vēstnesis, 2008, Nr. 175;
97. Satversmes tiesas 2012. gada 18. oktobra spriedums lietā Nr. 2012-02-0106, Latvijas Vēstnesis, Nr.2012/167.7;
98. 2008. gada 1. jūlija Augstākās tiesas Senāta un Krimināllietu tiesu palātas tiesnešu kopsapulces lēmums „Par vienveidīgu tiesību normu piemērošanu soda noteikšanā”. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/jaunumi/par-notikumiem/apkopota-tiesu-prakse-sodu-noteiksana-saskaitisana-un-aizstasana-8058>;
99. Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2008. gada 15. oktobra lēmums lietā SKK-535/2008 (Krimināllieta Nr.11840000405);
100. Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010. gada 22. novembra spriedums lietā Nr. SKA-428/2010 (Administratīvā lieta Nr. A42504307);
101. Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2010. gada 5. novembra lēmums lietā Nr. SKK-508/2010 (Krimināllieta Nr. 11810035107);
102. Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2017. gada 21. marta lēmums Nr. SKK-196/2017 (Krimināllieta Nr. 111095088416);
103. Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2020. gada 21. maija lēmums lietā Nr.SKK-173/2020 (Krimināllieta Nr. 15830010413);
104. Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2020. gada 27. maija lēmums lietā Nr. SKK-J-427/2020 (Krimināllieta Nr. 11120013720);
105. Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2020. gada 4. jūnija lēmums lietā Nr.SKK-J-418/2020 (Krimināllieta Nr. 11087142816);
106. Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2020. gada 5. jūnija lēmums lietā Nr. SKK-J-361/2020 (Krimināllieta Nr. 11181060917);
107. Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2020. gada 7. jūlija lēmums lietā Nr. SKK-J-492/2020 (Krimināllieta Nr. 11181084218);
108. Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2020. gada 28. jūlija lēmums lietā Nr. SKK-J-533/2020 (Krimināllieta Nr. 11110001420);

109. Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2020. gada 25. augusta lēmums lietā Nr. SKK-J-560/2020 (Krimināllieta Nr. 11130021620);
110. Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2020. gada 28. augusta lēmums lietā Nr. SKK-553/2020 (Krimināllieta Nr. 11087016920);
111. Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2020. gada 10. septembra lēmums lietā Nr. SKK-J-606/2020 (Krimināllieta Nr. 11181062517);
112. Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2020. gada 17. septembra lēmums lietā Nr. SKK-J-629/2020 (Krimināllieta Nr. 11520079019);
113. Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2020. gada 24. septembra lēmums lietā Nr. SKK-J-607/2020 (Krimināllieta Nr. 11240030017);
114. Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2020. gada 18. decembra lēmums lietā Nr. SKK-J-764/2020 (Krimināllieta Nr. 11181078318);
115. Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2020. gada 23. decembra lēmums lietā Nr. SKK-J-762/2020 (Krimināllieta Nr. 11087106020);
116. Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2020. gada 23. decembra lēmums lietā Nr. SKK-J-762/2020 (Krimināllieta Nr. 11087106020);
117. Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2021. gada 28. janvāra lēmums lietā Nr. SKK-2/2021 (Krimināllieta Nr. 15830406610);
118. Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2021. gada 9. februāra lēmums lietā Nr. SKK-J-166/2021 (Krimināllieta Nr. 11520001220);
119. Administratīvās apgabaltiesas 2014. gada 20. augusta spriedums lietā Nr. A43010913
120. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2020. gada 27. februāra spriedums Nr.KA04-0211-20/7 (Krimināllieta Nr. 11087142816);
121. Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas 2019. gada 25. oktobra spriedums Nr.K68-820-19/23 (Krimināllieta Nr. 11087142816);
122. Zemgales rajona tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 11. marta spriedums lietā Nr. K73-1081-20/22 (Krimināllieta Nr. 11120013720);
123. Benton v. Maryland, 395 U.S. 784 (1969);
124. Paskaidrojumi attiecībā uz Pamattiesību hartu (2007/C 303/02);
125. Eiropas Konvencija par kriminālspriedumu starptautisko spēkā esamību.
Paskaidrojošais ziņojums. Pieejams:
http://www.vvc.gov.lv/export/sites/default/docs/LRTA/Likumi/Explanatory_Report_on_the_European_Convention_on_the_International_Validity_of_Criminal_Judgments.doc;

126. Zaļā grāmata par jurisdikcijas kolīzijām un non bis in idem principu kriminālprocesā. COM(2005) 696.;
127. Padomes Pamatlēmums 2009/948/TI (2009. gada 30. novembris) par jurisdikcijas īstenošanas konfliktu novēršanu un atrisināšanu kriminālprocesā // Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, 15.12.2009.; L 328/42. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=CELEX:32009F0948>;
128. Ģenerālvokāta Manuela Kamposa Sančesa-Bordonas [Manuel Campos Sánchez-Bordona] secinājumi lietā C-524/15;
129. Guide on Article 4 of Protocol No.7 to the European Convention on Human Rights. Right not to be tried or punished twice. Pieejams: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_4_Protocol_7_ENG.pdf;
130. Ģenerālvokāta Pedro Kruza Viljalona [Pedro Cruz Villalón] secinājumi lietā Nr. C-617/10;
131. Ģenerālvokātes Eleanoras Šarpstones [Eleanor Sharpston] secinājumi lietā C-398/12;
132. Ģenerālvokātes Julianas Kokotes (*Juliane Kokott*) secinājumi, Lietā C-489/10 Prokurator Generalny pret Łukasz Marcin Bonda;
133. Satversmes tiesas tiesneses Daigas Rezevskas atsevišķās domas lietā Nr.2016-14-01 "Par solidaritātes nodokļa likuma 3., 5., 6., 7. un 9. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 109. pantam". Latvijas Vēstnesis, 2017., Nr. 2017/251;
134. Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens Nr. 17, 2018 novembris, ISSN 1691-810X;
135. Tiesu prakse sodu noteikšanā par vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem un pēc vairākiem spriedumiem, sodu saskaitīšanā un aizstāšanā (Krimināllikuma 50., 51., 52. pants). Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/jaunumi/par-notikumiem/apkopota-tiesu-prakse-sodu-noteiksana-saskaitisana-un-aizstasana-8058>.
136. „Pētījums par atsevišķu Krimināllikuma pantu piemērošanas problēmām (noziedzīgi nodarījumi pret satiksmes drošību)”. Pieejams: <http://petijumi.mk.gov.lv/node/2033>.

DOKUMENTĀRĀ LAPA

Maģistra darbs “Dubultās sodīšanas nepieļaujamības principa (*ne bis in idem*) pārkāpumi” izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Darba autore: _____ Aleksandra Deļikatnaja

Rekomendēju / Nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: lektors, Mg.iur. Gunārs Kūtris _____

Recenzents: _____

Darbs iesniegts Krimināltiesisko zinātņu katedrā _____

Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe _____

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē

_____, prot.Nr. _____, vērtējums _____

Komisijas sekretārs (-e): _____